RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1933. Andra kammaren. Nr 34.

Onsdagen den 26 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 20 innevarande april.

§ 2.

Föredrogs och hänvisades till särskilda utskottet herr *Weijnes* på kammarens bord vilande motion nr 522.

§ 3.

Vid härpå skedd föredragning av herr *Walléns* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa spörsmål angående verkställighet av ett Kungl. Maj:ts beslut rörande utvisning av tyska undersåten Maria Reese blev berörda anhållan av kammaren bifallen.

§ 4.

Härefter föredrogos, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkanden nr 33—35 och första lagutskottets utlåtanden nr 37—42.

§ 5.

Till behandling företogs härpå konstitutionsutskottets memorial, nr 18, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll. *Ang. granskning av statsrådsprotokollen.*

Efter föredragning av utskottets anmälan, att anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen, lades berörda anmälan till handlingarna.

Utskottets anmälningar jämlikt § 107 regeringsformen.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Under *punkten 2* hade utskottet funnit sig böra göra anmärkning rörande ett i protokoll över socialärenden den 4 mars 1932 omförmält, på föredragning och hemställan av dåvarande departementschefen, statsrådet Larsson, fattat beslut angående tjänstledighet för viss statlig befattningshavare för fullgörande av riksdagsmannauppdrag.

Vid denna punkt hade reservationer avgivits

av herrar greve *Spens*, *Björkman*, *Gustafson* i Kasenberg, *Olsson* i Mora och *Petersson* i Broaryd, vilka ansett den i punkten omförmälda regeringsåt-

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)
gärden icke vara av den beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen; samt

av herr *Fast*, som anfört, att enligt hans mening i förevarande ärende tillräckliga skäl icke funnits att mot statsrådet Larsson göra anmärkning enligt § 107 regeringsformen.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Hamrin:** Herr talman! Jag ber att å min förra kollegas, förutvarande socialministern Sam Larssons vägnar få i denna kammare föredraga det försvar, som han personligen föredrager i första kammaren:

I punkt 2:o av konstitutionsutskottets memorial nr 18 angående granskning av de i statsrådet förda protokoll har utskottet funnit en min ämbetsåtgärd vara av beskaffenhet att böra jämlikt § 107 regeringsformen hos riksdagen anmälas.

Kungl. Maj:ts av konstitutionsutskottet klandrade beslut fattades den 4 mars 1932 på min föredragning och avsåg tjänstledighet för en ledamot av första kammaren. Ledigheten beviljades från och med den 7 mars 1932 intill riksdagens slut. Härtill var emellertid fogad, bland annat, en föreskrift om skyldighet för vederbörande »att, *därest* tidigare än riksdagens avslutande dess ständiga arbete upphör, omedelbart därefter inträda i tjänstgöring». Det är detta tillägg, som konstitutionsutskottet förklarar icke stå i god överensstämmelse med grundlagens stadgande i § 4 riksdagsordningen, där det heter: »Ej må någon riksdagsman förmenas att sin riksdagsmannabefattning utöva.»

Rörande tillkomsten av den formulering, som i liknande ärenden sedan 17 år använts inom socialdepartementet, utan att det grundlagsvårdande utskottet tidigare upptäckt dess grundlagsstridighet, må utöver vad utskottet anfört meddelas följande.

Socialdepartementets praxis beträffande formuleringen av beslut om tjänstledighet för riksdagsarbete synes kunna härledas tillbaka till ett ärende angående tjänstledighet för landssekreteraren, greve J. W. Spens, vilket avgjordes genom Kungl. Maj:ts beslut den 30 december 1916 på föredragning av dåvarande civilministern, landshövding von Sydow. Konceptet utvisar, att föredragande kanslirådet i överensstämmelse med tidigare praxis endast föreskrivit rätt för Spens »att under tid, då han därtill ej är av riksdagsmannauppdraget hindrad, åter inträda i tjänstgöring» men att expeditionschefen tillagt föreskrift om skyldighet »att, därest på sätt under innevarande år varit fallet, tidigare än riksdagens avslutande dess ständiga arbete upphör, omedelbart därefter inträda i tjänstgöring». Av en anteckning å akten för nämnda dag synes framgå, att i statsrådsberedningen beslutats »skyldighet att återinträda under riksdagens förpuppning».

Under år 1916 var riksdagen förpuppad från den 15 juni till den 16 december, då riksdagen avslutades. Under förpuppningstiden voro kamrarna sammankallade vid särskilda tillfällen under september, oktober och november månader huvudsakligen för att taga del av anmälningar om riksdagsmäns frånfälle och förrättade val av nya riksdagmän. Dessutom förekommo ärenden angående godkännande av inkomna avsägelser samt om val av deputerad.

Den ovan angivna formuleringen beträffande tjänstledighet för greve Spens förekom i Kungl. Maj:ts beslut den 30 december 1916, den 10 januari 1918 och den 31 december 1919. Av konceptet till beslut om ledighet för greve Spens den 31 december 1920 framgår, att frasen »på sätt under år 1919 varit fallet» blivit struken. I samtliga senare beslut om ledighet för riksdagsarbete har inom socialdepartementet använts samma formulering som den, vilken förekom-

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

mer i det av konstitutionsutskottet klandrade beslutet den 4 mars 1932 om ledighet för yrkesinspektrisen Kerstin Hesselgren.

Av denna redogörelse, som jag måst göra något utförligare än ärendets vikt i och för sig betingar, torde otvetydigt framgå, att den av Kungl. Maj:t meddelade skyldigheten för vederbörande att återinträda i tjänst före riksdagens avslutning *uteslutande* hänför sig till möjligheten av riksdagsförpuppning.

Konstitutionsutskottet har därför utan tvivel misstolkat det klandrade beslutets innebörd, då utskottet ansett detsamma innebära skyldighet för vederbörande att träda i tjänstgöring före riksdagens avslutande »*även* för de normala fall, då riksdagens åtskiljande följer omedelbart efter riksdagsarbetets slut». Hade detta åsyftats, skulle givetvis ordet »därest» icke använts. Utskottets tolkning skulle vidare innebära hinder att använda den klandrade formuleringen *jämväl* för det fall, att riksdagen väntades bliva förpuppad. Det egendomliga inträffar nu, att det just på våren 1932, som en följd av Kreugerkraschen m. m. ansågs icke uteslutet att 1932 års riksdag skulle kunna behöva förpuppas.

Jag vill gärna medgiva, att utskottet givit anmärkningen en mild formulering, men denna mildhet har fått en mycket egendomlig stilisering, i det utskottet förklarar, att departementschefen endast formellt bär ansvaret för utformningen av beslutet i detta fall, eftersom beslutet står i överensstämmelse med en tidigare i viss utsträckning tillämpad regel. Skall detta betyda, att konstitutionsutskottet skiljer på reellt ansvar, vilket skall bäras allenast första gången ett beslut av viss innebörd fattas, och formellt ansvar, som drabbar den, vilken i ärende av viss art hemställer om Kungl. Maj:ts beslut med samma formulering, som tidigare använts?

Då jag icke kan finna annat än att konstitutionsutskottet uppenbarligen misstolkat den klandrade formuleringen, och då jag icke heller kan inse att Kungl. Maj:ts ifrågavarande beslut står i strid med grundlag, har jag icke möjlighet medgiva, att jag genom mitt rådslag rörande fröken Hesselgrens tjänstledighet icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta eller icke med oväld, nit, skicklighet och drift mitt förtroendeämbete utövat.

Konstitutionsutskottet har, såvitt jag kunnat finna, allenast två vägar för att utkräva konstitutionellt ansvar: att anställa åtal enligt § 106 regeringsformen eller att mot vederbörande statsrådsledamot göra anmälan enligt § 107 regeringsformen, varvid utskottet enligt ordalydelsen är skyldigt att mot angiven statsrådsledamot anmärka, att denne i sitt rådslag brustit på det sätt jag nyss citerat.

Den form utskottet i mitt fall använt, nämligen att göra anmälan utan att utforma en personligt inriktad anmärkning, ja, i själva verket fritaga mig från ansvar, står uppenbarligen i mycket dålig överensstämmelse med grundlagens tydliga stadganden. Då en liknande anmälan gjordes vid 1923 års riksdag, har en statsrättsexpert förklarat detta förfaringssätt enastående och samtidigt uttalat, att det knappast torde kunna förnekas, att tillvägagångssättet med anmälningar utan anmärkning icke står i överensstämmelse med grundlagens bud.

Är konstitutionsutskottet sin plikt likmätigt angeläget om att bevaka att den praxis, som följes av Kungl. Maj:t, icke kommer på något sätt i strid med grundlag, torde man med minst samma rätt kunna av det grundlagsvårdande utskottet fordra, att dess *egna* åtgärdens grundlagsenlighet icke kan sättas i fråga. Om konstitutionsutskottets förevarande anmälan vågar jag — på samma sätt som den nuvarande statsministern gjorde i fråga om en analog anmälan år 1923 — göra det uttalandet, att utskottets anmälan innebär ett avsteg från grundlagens bud.

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Detta, herr talman, är alltså det försvar, som förutvarande socialministern Sam Larsson presterar.

Herr **Hallén:** Herr talman! Det är ju beklagligt, att då ett svar från ett förutvarande statsråd enligt sakens natur av en före detta kollega skall föredragas från papperet, det ju kan hända, att det är mycket, som undgår även en uppmärksam åhörare. Jag beklagar, att även jag själv icke hann uppfatta alltsammans, men det var dock vissa saker, väl värda att observera, i det försvar, som här presterades.

Jag vill då först framhålla — och det erkände ju även herr Hamrin i sin upplästa förklaring — att utskottet ingalunda tillmäter denna anmärkning någon särskilt större vikt och betydelse och att den är framkommen mera av hänsyn till att vederbörande bör så uttrycka sig, att icke ens i formellt avseende man kommer i konflikt med grundlagens stadgande. Jag vill fästa uppmärksamheten på de sista orden i denna del av utlåtandet, där det heter, att utskottet anser det angeläget att den praxis, som följes av Kungl. Maj:t, icke kommer på något sätt i strid med grundlag. Jag skulle nästan vilja uttrycka saken så, att den icke ens i formellt avseende kommer i strid med grundlagens stadgande, ty det stadgande i § 4 i riksdagsordningen, som säger, att ej må någon riksdagsman förmenas att sin riksdagsmannabefattning utöva, innebär uppenbarligen, att om vid tjänstledighet åt någon statens befattningshavare man till beslutet om sådan ledighet knyter ett förbehåll, som åtminstone formellt kommer i strid med detta grundlagsstadgande, bör det sannerligen vara utskottets både rätt och skyldighet att därom göra en erinran. Sådan kan göras i en synnerligen modest form såsom den här föreliggande. Det är detta, som vi också gjort, och vi äro övertygade om att det kommer att ha den nyttan med sig, att man lär nog i fortsättningen icke använda denna formulering.

Emellertid presterade herr Hamrin ett försvar, som jag fann ganska märkligt och originellt. Han framhöll, att formuleringen i Kungl. Maj:ts beslut av den 7 mars, där det heter, att därest tidigare än riksdagens avslutande det ständiga arbetet upphör, skall vederbörande återinträda i tjänst, avsåg en eventuell förpuppning av riksdagen. Om jag hörde rätt var det i anledning av de i samband med Kreugerkraschen inträffade allvarliga komplikationerna, som man alltså redan då skulle ha övervägt att eventuellt förpuppa riksdagen. Tyvärr, herr talman, sviker mig mitt minne i fråga om den dag, då det ödesdigra skottet föll i Paris, men jag undrar, om det egentligen hade fallit innan detta beslut förelåg. Det är i så fall högst märkligt, om man skulle ha en sådan liksom visionär aning om vad som komma skulle, att man redan vid en sådan tidpunkt skulle räkna med att riksdagen skulle förpuppas eller åtminstone det vore antagligt, att den skulle komma att förpuppas. Jag vill också såsom ett ytterligare faktum framhålla, att man bör verkligen då uttrycka sig så att icke ens direktiv missuppfattas, ty i så fall får verkligen förre socialministern besinna, att hans eget ämbetsverk har tolkat hans ord såsom de måste tolkas enligt vanligt språkbruk. Faktiskt inträffade det nämligen — och det är orsaken till anmärkningen — att den tjänsteinnehavare, som här åsyftas, en ledamot av första kammaren, blev i sitt ämbetsverk nekad att deltaga i något av de sista sammanträden, som höllos vid fjolårets riksdag. Alltså ha statsrådet Larssons egna underlydande myndigheter läst hans formulering på det sätt, som snart sagt varje annan människa måste läsa den, och då menar jag, att det finns verkligt fog för denna uttalade önskan och anmodan från utskottets sida, att man formulerar dessa statsrådsbeslut så, att det inte ens i den yttre formen blir något, som kolliderar med grundlagen.

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Nu är det ju så, att det bästa försvaret är alltid att övergå till anfall, och det begagnade sig också statsrådet Larsson av i den upplästa förklaringen genom att i slutet liksom vädja till kammaren, att taga i övervägande, om han här kunde ställas till ansvar enligt § 106 eller § 107 regeringsformen. Det är ju ett gammalt sätt att försvara sig genom att liksom vädja till orimligheten med hänsyn till de starka orden i dessa två grundlagsparagrafer, och han ifrågasatte, om han icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta o. s. v. Detta är det heller ingen som påstår, men det finns verkligen ett ord om skicklighet, och vi mena från utskottets sida, att det behövs även en viss skicklighet i formen, så att, även om man menar väl, man inte skriver så, att man i onödan råkar i kollision med ett uttryckligt grundlagsstadgande. Det är denna så att säga formella observation, som vi velat göra vid granskningen av detta protokoll, och jag är övertygad om att den kommer säkerligen också att ha goda verkningar i fortsättningen.

Herr **Fast:** Herr talman! Vid behandlingen i konstitutionsutskottet av detta ärende har jag icke kunnat biträda majoritetens beslut om att göra en anmärkning mot vederbörande departementschef. Jag skall med anledning av den av mig antecknade reservationen be att få säga ett par ord.

Jag vill ingalunda förneka, att den formulering, som givits Kungl. Maj:ts ifrågavarande beslut, kan sägas formellt icke stå i fullt god överensstämmelse med en åtminstone långt driven tolkning av grundlagens bud. Man jag har fattat min uppgift på det sättet, att den omständigheten att man kan formellt driva fram en anmärkning, icke är tillräcklig anmärkningsgrund, ty utskottet är icke skyldigt att i alla sådana fall göra en anmärkning. Om utskottet skulle vara detta, skulle anmärkningarna bli ofantligt många flera, och hela granskningen skulle väsentligen förryckas på ett sådant sätt, att anmärkningarna, när de komme fram till riksdagen, saknade all verklig tyngd.

I föreliggande fall har, såvitt jag förstår, icke på något sätt någon skada åstadkommits. Departementschefen har i en rätt obetydlig detaljfråga följt flera av sina föregångares exempel, och det är då rätt naturligt, att man tagit den formulering, som tidigare ansetts oantastlig. Det skulle inte förvåna mig, om också hans efterträdare följt denna praxis under den gånga tiden.

Jag menar sålunda, att tillräckliga skäl för att framställa en anmärkning här saknats, och den rättelse i praxis, som utskottet velat åstadkomma, hyser jag den uppfattningen om, att den hade kunnat åstadkommas genom att på annat sätt göra vederbörande uppmärksam på, att annan formulering härvidlag hade varit önskvärd. Jag tror också det varit lämpligt att särskilt i år man låtit första punkten stå såsom utskottets kanhända enda anmärkningspunkt. Det skulle på ett helt annat sätt givit tyngd åt hela detta i övrigt rätt kortfattade memorial.

Jag brukar inte, herr talman, framställa några yrkanden om att anmärkningar skola läggas vare sig med gillande eller med ogillande till handlingarna och jag skall icke göra det denna gång heller, men jag har inte kunnat underlåta att för egen del deklarera, att jag anser, att detta ärende varit av allt för obetydlig beskaffenhet för att motivera den anmärkning, som från utskottets sida här gjorts.

Herr **Olsson** i Mora: Herr talman! Efter det försvar, som levererades för förutvarande statsrådet Larssons förfaringssätt, synes det inte vara mycket att tillägga. Den halvt generade ursäkt, som från utskottsmajoriteten anförts för utskottets anmärkning, har knappast ändrat situationen. Redan utskottet har ju konstaterat, att den klandrade formuleringen för beviljande av tjänstle-

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)
dighet åt statlig befattningshavare för fullgörande av riksdagsmannauppdrag tillkom under världskriget, då det ständiga riksdagsarbetet slutfördes i vanlig ordning men då riksdagen formellt inte avslöts förrän sent fram på hösten. Man ansåg det ligga i sakens natur, att en statens befattningshavare skulle återvända till sin tjänstgöring under riksdagens förpuppningstid, och denna uppfattning står inte på något sätt i strid med grundlagens bestämmelse om att riksdagsman ej må förmenas att sin riksdagsmannabefattning utöva. Saken var fullt klar genom att man i den först beviljade ledigheten stadgade skyldighet för vederbörande befattningshavare att, därest på sätt under innevarande år — det var 1916 — tidigare än riksdagsavslutningen det ständiga arbetet upphör, omedelbart därefter inträda i tjänstgöring. Så skrev man 1916 och så skrev man 1918 och så skrev man även 1919, men året därpå strök man bort hänvisningen »på sätt under år 1919 varit fallet» och ersatte denna fras med en formulering, som nu efter många år påtalats av konstitutionsutskottet.

Undersöker man, hur denna formulering kommit till — och man bör ju gärna se den i historisk belysning — är det även uppenbart, att den av Kungl. Maj:t meddelade skyldigheten för vederbörande att återinträda i tjänst före riksdagens avslutande hänför sig till möjligheten av en riksdagsförpuppning. Skulle, som utskottet gör gällande, den stadgade tjänstgöringsskyldigheten avse även normala fall, då riksdagens åtskiljande följer omedelbart efter riksdagsarbetets avslutande, skulle knappast ordet »därest» ha använts, utan då hade det varit naturligare att använda ordet »så snart». Någon olägenhet av den använda formuleringen har icke kunnat påvisas, och jag har inte förrän under dagens debatt hört påstås, att den befattningshavare, som det nu speciellt är fråga om, skulle ha blivit nekad att deltaga i några riksdagssammanträden. Tills vidare vägrar jag också att tro på denna uppgift.

En statsrättslig författare, som behandlat konstitutionsutskottets dechargeförfarande, ansåg sig redan för 25 år sedan kunna slå fast, att systemet med detaljanmärkningar fullkomligt slagit igenom. Utvecklingen har sedan dess fortgått i samma riktning. I år gör utskottet endast tre anmärkningar och bland dem den, som nu behandlas. Men regeln har blivit den, att antalet anmärkningar under en enda riksdag numera når minst lika högt som under ett helt årtionde förut. Skall man fullfölja denna utveckling utan att, såsom den ärade talaren på Smålandsbänken nyss efterlyste, fråga efter anmärkningarnas tyngd, skall man även i fortsättningen göra anmärkning enligt regeringsformens § 107 angående sådana småtterier, som det här är fråga om, kan det knappast undgå att menligt påverka hela dechargesystemet. Om det vore tillåtet, skulle jag nästan känna mig frestad att säga, att det är inte riktigt klädsamt, när riksdagsmän gå i täten för att hävda sina egna rättigheter. Det fattas nu bara, att den föredragna anmärkningen nästa år skulle föranleda en ingressanmärkning — med mindre lär det inte gå — ty om jag inte är oriktigt underrättad, har den nu klandrade formuleringen använts även i år i socialdepartementet, och den saken blir inte mindre pikant genom den upplysningen, att detta skett på uttrycklig begäran av vederbörande befattningshavare.

Herr **Lundqvist** i Rotebro: Herr talman! Jag hade icke tänkt, att det skulle bli någon större debatt i denna naturligtvis icke särskilt betydelsefulla fråga. Då motståndarna till utskottsmajoriteten nu emellertid med sådan styrka gå in för kritik av utskottets ståndpunkt, anser jag det vara en skyldighet även för mig, som tillhör majoriteten, att slå vakt om utskottet och dess mening.

Här har sagts, att förre socialministern icke gjort något annat i detta fall

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

än tillämpat en praxis, som följts under en mångfald år av flera av hans företrädare. Ja, detta är riktigt. Men, herr talman, det är väl icke första gången konstitutionsutskottet gör anmärkning mot ett statsråd, som förfarit på ett sådant sätt. Även under de få år jag haft äran tillhöra riksdagen har jag varit med om anmärkning i precis samma situation. Just den omständigheten, att vederbörande statsråd följt praxis, har emellertid gjort, att utskottet vinnlagt sig om den mest modesta form för en anmärkning, som väl överhuvud taget kan förekomma. Nu tages detta, förefaller det mig, nästan till intäkt för att det icke skulle ha funnits anledning till anmärkning. Vi skulle alltså i stället ha bort gå fram med stora klubban utan någon som helst hänsyn. Jag kan icke finna, att ett dylikt förfaringssätt hade varit riktigt.

Vidare har det framhållits såväl i det försvarstal av förutvarande statsrådet Larsson, vilket lästes upp här, som av herr Olsson i Mora, att det ifrågavarande uttalandet, som klandrats av utskottet, icke på något sätt hade avseende på annat än en förpuppning av riksdagen. Här har emellertid redan upplysts om att det även under fullt normala fall haft inverkan beträffande den befattningshavare, som åsyftas i utlåtandet. Jag är i tillfälle att meddela, att även en annan statens befattningshavare, som är ledamot av riksdagen, av verksledningen förhindrats deltaga i sammanträdena efter det de gemensamma voteringarna skett, alltså förhindrats på grund av detta utlåtande från Kungl. Maj:ts sida att deltaga i statens fastställande och naturligtvis också i riksdagens avslutande. Jag tillåter mig verkligen fråga, om riksdagen själv anser, att det kan vara riktigt och i överensstämmelse med grundlagens bud, att ett sådant förfaringssätt överhuvud taget tillämpas som följd av Kungl. Maj:ts beslut. Jag har litet svårt att finna, att det är riktigt, och det är av den anledningen, herr talman, som jag biträtt anmärkningsyrkandet och alltjämt anser en ändring påkallad. Jag är också alldeles övertygad om att det hädanefter icke kommer att från Kungl. Maj:ts sida användas en sådan formulering som den konstitutionsutskottet nu klandrat.

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! Jag har under en följd av år fått min tjänstledighet beviljad av vederbörande socialminister under de former konstitutionsutskottet nu klandrar, och jag har aldrig haft en tanke på att jag skulle vara kränkt i rätten att utöva mitt riksdagsmannauppdrag därför att formuleringen för min tjänstledighets beviljande sett ut på det sätt utskottet refererat. Jag har funnit det så naturligt, att socialministrarna lämnat tjänstledighet under sådana former, att jag själv under fyra à fem års tid begärt att få min tjänstledighet under de former man nu ansett kränkande för den enskilde riksdagsmannen. Jag har aldrig prövat det, men jag tror knappast, att jag genom denna formulering skulle hindras att deltaga i vilket riksdagssammanträde som helst före riksdagens officiella avslutning. Jag har nämligen aldrig haft behov av att vara i Stockholm sedan det egentliga arbetet upphört. Det är möjligt, att om jag varit stockholmare, jag kunde ha haft intresse av att gå ned i riksdagen för att komma ifrån min tjänsteutövning och deltaga i något sammanträde före den officiella avslutningen. Men icke kan man säga, att därför att en befattningshavare är hindrad från att springa från sin ämbetslokal till riksdagen, då han icke har något där att göra, han är kränkt i utövandet av sitt riksdagsmannauppdrag. Jag kommer nästa år, om jag lever och om jag kommer tillbaka till riksdagen, att begära min tjänstledighets beviljande under de former utskottet nu klandrat. Det är möjligt, att den då sittande socialministern icke kan giva mig tjänstledighet under dylika former, men jag vill markera min ståndpunkt i det fallet.

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)
Nog måste väl staten ändå finna former för att förhindra tjänstemän att passa på tillfället att gå tjänstlediga utan att de egentligen behöva det för att kunna fullgöra sitt riksdagsmannauppdrag.

Jag finner anmärkningen så bagatellartad, att jag har velat anföra detta som skäl för påståendet, att konstitutionsutskottet handlat bättre i överensstämmelse med sitt eget anseende, om anmärkningen icke framställs.

Herr **Vougt:** Herr talman! Med anledning av herr Hedlunds anförande vill jag framhålla, att det här uppenbarligen icke är fråga om huruvida personen den eller den blivit kränkt utan huruvida § 4 i riksdagsordningen blivit kränkt. Det är detta som konstitutionsutskottet tagit hänsyn till. Därför har jag förenat mig med utskottsmajoriteten.

Vidare yttrades ej. Kammaren beslöt lägga punkten till handlingarna.

Punkten 3.

Utskottet hade i denna punkt funnit vissa uti protokoll över ecklesiastikärenden omförmälda regeringsbeslut rörande ansökningar om godkännande av studentexamina, som blivit underkända vid prövning enligt gällande föreskrifter, vara av den beskaffenhet, att utskottet ansett sig icke kunna underlåta att i ärendet hos riksdagen göra anmärkning mot föredragande departementschefen, statsrådet Stadener.

Vid denna punkt voro fogade reservationer

av herr *Ekman*, som i sak till fullo instämt med utskottet men ansett att utskottets slutliga uttalande i ärendet bort givas viss annan, i reservationen angiven lydelse; samt

av herrar *Johansson-Dahr* och *Pehrsson* i Göteborg, vilka på anförda skäl icke funnit sig kunna biträda den i ärendet gjorda anmärkningen.

Efter föredragning av punkten, yttrade:

Herr **Pehrsson** i Göteborg: Herr talman! Då jag är en av reservanterna å förevarande punkt, vill jag yttra några ord om anledningen till att jag reserverat mig.

Anmärkningen i fråga är gjord i synnerligen milda ordalag och synes framför allt icke kunna ha något att skaffa med den konstitutionella sidan. Visserligen heter det i utskottets utlåtande: »Gällande bestämmelser innehålla icke något besvärsinstitut och giva ej heller i övrigt stöd åt uppfattningen, att Kungl. Maj:t skulle till prövning upptaga ansökningar om godkännande av enligt läroverksstadgans föreskrifter underkända studentexamina», men utskottet talar sedan omedelbart därefter om, hurusom sådana prövningar skett av Kungl. Maj:t, och det framgår av utskottets egna ord, att så skett under ett flertal år under olika ecklesiastikministrars tid. Varför då just göra anmärkning mot statsrådet Stadener? Vad som synes vara själva huvudpunkten i anmärkningen är den fruktan man uttalar för att en ny praxis på detta område skulle kunna innästla sig, en praxis som skulle vara till fara för censorernas auktoritet. Man kan enligt reservanternas mening icke tala om att en ny praxis börjat tillämpas. Just nu ha nämligen alldeles extraordinära förhållanden förelegat. Under tidigare år har vid skilda tillfällen Kungl. Maj:t handlat på samma sätt som statsrådet Stadener gjort i förevarande fall. Visserligen är det nu fråga om ett jämförelsevis stort antal fall, beroende på att det förelegat ett hittills okänt stort antal besvär. Detta hör samman med, att

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

det är första gången, som stadgan av år 1928 tillämpades, och att med de nyheter, som den innehåller, det rått olika uppfattningar runt om i landet, huru stadgan skulle tillämpas. Jag vill hänvisa till att bakom alla dessa besvär stå i regel lärarna på de olika platserna, vilka blivit desavouerade av censorerna. Inför alla dessa ansökningar — 25 stycken — av vilka framgår hur olika stadgan tillämpats, hade statsrådet att taga under övervägande möjligheten att få till stånd enhetliga bestämmelser för en riktig tillämpning av stadgan, och därför anbefalldes också skolöverstyrelsen den 16 september 1932 att inkomma med förslag till sådana enhetliga bestämmelser. Sedermera blevo i enlighet med de direktiv, som av statsrådet lämnades i hans yttrande i statsrådet, dessa besvärsärenden granskade — som det synes med synnerligen stor omsorg — och Kungl. Maj:t fann, att i 7 av de 25 fallen besvären borde bifallas med hänsyn tagen till stadgans riktiga tillämpning i föreliggande särskilt uppmärksammade fall för att ernå enhetlighet och rättvisa i bedömandet av lärjungarna.

Det är ju framför allt beträffande frågan om betygskompensationen meningarna gått isär både inom läroverkens lärarkårer och bland censorerna, ja t. o. m. inom kungl. skolöverstyrelsen. Därför synes det mig vara ganska lyckligt och nödigt att klara bestämmelser i det hänseendet komma till stånd. Dessa statsrådets godkännande av besvären stå sålunda i närmaste samband med den nämnda framställningen till överstyrelsen om framläggande av förslag till enhetliga föreskrifter och med en rätt tillämpning av 1928 års stadga.

Jag vill också erinra därom, att enligt stadgan av år 1928 lärarkåren synes fått större medbestämmanderätt vid studentexamen och större inflytande vid bedömandet av examinanderna, något som är helt naturligt, eftersom lärarna haft hand om deras undervisning i fyra år och kunna bedöma deras kunskaper på mera rättvist sätt än vad som är möjligt för censorerna efter några timmars förhör. Stadgan avser ju dessutom att också de gångna årens arbete skall tagas i beräkning vid betygssättningen. Det är härvidlag att märka, att *lärarkåren så gott som enhälligt i dessa olika fall givit sitt stöd åt besvären.*

Emellertid har genom den senaste lagstiftningen hithörande ärendens behandling flyttats ned från Kungl. Maj:t till kungl. skolöverstyrelsen, varför frågan sålunda för framtiden icke synes behöva föranleda några farhågor för att en ny praxis skall innästla sig.

Herr **Hallén:** Herr talman! Jag vill i några korta ord angiva, varför jag biträtt förevarande anmärkningsyrkande. Det är — såsom också framhålles i motiveringen — för det första därför, att om den nya praxis, som man här synbarligen avsett att få fram, skulle vinna efterföljd, censorernas ställning komme att i hög grad försvagas eller äventyras. Sedan finns det emellertid även ett annat skäl, som jag finner än mer övertygande och det är, att Kungl. Maj:t i sådana där fall nog uteslutande bör anlägga en formell prövning, såsom det också heter på ett ställe i utskottets utlåtande. Det heter där: »Däremot lärer Kungl. Maj:t på grundval av tillgängligt material kunna och böra bedöma, huruvida prövningen förlupit i överensstämmelse med gällande föreskrifter.» Kungl. Maj:t bör alltså tillse att lagföreskrifter och bestämmelser i övrigt härvidlag äro iakttagna. Det är klart, att en sådan prövning bör tillkomma Kungl. Maj:t vid en eventuell klagan hos Konungen, men en materiell prövning, som avser att avgöra, huruvida den eller den gymnasisten skall anses mogen att få avlägga studentexamen, är väl icke något, som bör avgöras i en konselj. Det skulle ju kunna leda till fullständiga orimligheter, om t. ex. en uppsats i svenska språket skulle komma att prövas av statsrådet — det föreligger nu icke något sådant fall, men det skulle kunna tänkas före-

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)
komma — och statsrådet skulle få en annan uppfattning om uppsatsen, än vederbörande lärare haft och kanske skulle komma att säga att uppsatsen egentligen var värdefullare, än man ansett och att den blivit betydligt underskattad. Man kan också taga ett annat exempel, såsom att statsrådet skulle giva sig in på att pröva en provskrivning i franska eller tyska språket. Statsrådet skulle ju därvid kunna finna, att de där felen, på vilka abiturienten stupat, egentligen icke voro så farliga och att man bort bedöma honom på annat sätt än man gjort eller så, att han kan anses ha sådana färdigheter i tyska eller franska språken, som kvalificera honom till att bliva student. Skall man gå in för en sådan här materiell prövning av vederbörandes prov, då kommer man, menar jag, dithän. Det är förresten svårt att veta, var man skall draga gränsen. Man skulle då likaväl kunna klaga hos Konungen, om man t. ex. icke blivit flyttad från andra till tredje ringen. Den här besvärsvägen är, som det också säges, icke formligen angiven. Kan man klaga över att man icke blivit student, så bör man med lika stor utsikt till framgång få klaga över att man icke blivit flyttad från den ena klassen till den andra. En sådan tolkning upprullar högst betänkliga perspektiv. Jag tror, att utskottet har rätt, då utskottet framhåller, att Kungl. Maj:t endast bör förbehålla sig den formella prövningen härvidlag och icke den materiella prövningen av vederbörandes större eller mindre mognadsgrad.

Herr **Pehrsson** i Göteborg: Herr talman! Jag ber att med anledning av det sista anförandet få säga, att det ju kan sägas ligga riktiga synpunkter bakom denna önskan, att Kungl. Maj:t endast skall ingå på formell prövning. Men det är väl ändock icke den rätta vägen att få ändring i mångårig praxis att göra anmärkning mot statsrådet, därför att han liksom sina företrädare ingått i en materiell prövning i ifrågavarande fall. Jag erinrar nämligen återigen om att så har skett under föregående årtionden. Även åren 1926 och 1931 t. ex. godkändes liknande besvär. Det är således en ny lagtolkning, som man här önskar få fram, men det synes mig verkligen, som om det icke vore den rätta vägen att nå detta att göra en anmärkning enligt regeringsformen § 107 mot det statsråd, som behandlat detta ärende i full överensstämmelse med grundlag och konstitutionell praxis.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, beslöt kammaren lägga punkten till handlingarna.

Härefter anförde:

Herr **Holmström:** Herr talman! Jag skall be att få yttra mig om det reservationsvis framställda yrkandet under punkt V rörande »protokoll över socialärenden den 14 oktober 1932». Jag vill då börja med att omnämna, att jag har det intrycket, att man inom konstitutionsutskottet något mer allmänt än vad som framgår av reservanternas antal varit av den meningen att detta Kungl. Maj:ts beslut varit anmärkningsvärt.

De ärade ledamöter av konstitutionsutskottet, som haft en sådan uppfattning, men som icke anslutit sig till anmärkningsyrkandet, hava härför anfört som skäl att frågan om arbetslöshetens bekämpande senare under denna riksdag kommer upp i ett större sammanhang. Vi reservanter mena, att statsrådets av oss påtalade åtgärd skall bedömas rent sakligt, allenast med hänsyn till de *nu* gällande direktiven för arbetslöshetshjälpen, sådana de av riksdagen utformats och att ett blivande riksdagsbeslut i arbetslöshetsfrågan icke kan få inverka på detta bedömande. Då jag nu ämnar säga några ord i anslutning till vår reservation, så vill jag alltså se saken endast från den synpunkt,

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

som konstitutionsutskottet har att se den, nämligen från konstitutionell synpunkt.

De riksdagsbeslut, som ligga till grund för A. K:s lönepolitik, finnas i reservationen citerade och jag förutsätter att kammarens ärade ledamöter läst dem, varför jag nu endast skall göra en kort sammanfattning. Det grundläggande riksdagsbeslutet angående direktiven för bestämmandet av löner vid de statliga och statskommunala reservarbetena fattades av 1922 års riksdag. Direktiven innebära att dessa löner, som numera kallas reservarbetarlöner, skola understiga den öppna marknadens lägsta grovarbetarlöner med ett belopp, som A. K. har att bestämma. I ett första beslut har 1922 års riksdag mera generellt angivit att A. K. vid fastställandet av reservarbetarlönen skall taga skälig hänsyn till vederbörandes möjlighet att bereda sig uppehälle på densamma. Senare under samma riksdag meddelade A. K. det förfarande, som kommissionen tillämpat vid en företagen lönesättning, varvid särskilt angavs den procentuella skillnaden melan grovarbetarlönen och nödhjälpslönen. I ett därpå följande beslut förklarade sig 1922 års riksdag godkänna denna skillnad.

Efter år 1922 har riksdagen icke fattat något beslut angående direktiven, förrän föregående år, 1932, då anvisningar lämnades i två avseenden. Det ena var av innehåll att A. K. vid den lönerevision, som måste företagas på grund av marknadslönernas förskjutning i nedåtgående riktning, skulle taga vederbörlig hänsyn till löneförhållandena inom jord- och skogsbruket. Det andra innebar, att A. K:s verksamhet, så långt ske kan, inriktas på att inom ramen av tillgängliga anslag bereda arbete åt största möjliga antal arbetslösa.

Ja, detta är alltså, ärade kammarledamöter, riksdagens direktiv för arbetslöshetshjälpens bedrivande. På grund härav har nu A. K. för de olika orterna i landet fastställt grovarbetarlönen och den under densamma liggande reservarbetarlönen, som det numera heter, och detta skedde senast i juli 1932. Vad som då fastställdes, avsågs att gälla från och med den 1 augusti samma år. Därvid fastställdes för Malmö grovarbetarlönen till 6:50 kronor per arbetsdag och reservarbetarlönen — i överensstämmelse med för alla orter i landet gällande princip — till 5:40 kronor per arbetsdag. Sedan har Malmö arbetarkommun och Malmö fackliga centralorganisation inkommit till Kungl. Maj:t med anhållan att Kungl. Maj:t måtte, med undanrödjande av A. K:s ifrågavarande beslut rörande den genomsnittliga grovarbetarlönen i Malmö, fastställa denna till det belopp per dag och arbetare, som stadens arbetslöshetskommitté föreslagit. Denna kommitté hade föreslagit ifrågavarande lön till 9:20 kronor per dag, vilket beslut fattades av kommittén med 6 röster mot 3. Det var just denna framställning från Malmö arbetarkommun och Malmö fackliga centralorganisation, som föranledde Kungl. Maj:t att på känt sätt återförvisa ärendet till A. K.

Det är med anledning av detta beslut, som konstitutionsutskottet, enligt reservanternas mening, bort göra anmälan mot föredragande departementschefen, statsrådet Möller. I herr statsrådets anförande till statsrådsprotokollet vid beslutets fattande torde kärnpunkten i hans motivering vara följande: »Arbetslöshetskommissionen torde ha ansett sig i allmänhet böra fastställa grovarbetarlönerna till belopp, som ligga i underkant av de sålunda uppgivna lant- och skogsarbetarlönerna, därvid tagande särskilt hänsyn till riksdagens nyss återgivna uttalande därom, att man borde beakta löneförhållandena inom jord- och skogsbruk. Detta uttalande — säger herr statsrådet — bör emellertid givetvis ses i sammanhang med 1922 års riksdags yttrande att vid bestämmande av nödhjälpsarbetarnas löneförmåner skälig hänsyn bör tagas till vederbörandes möjligheter att bereda sig uppehälle på nödhjälpslönen.»

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Mina damer och herrar, här sammanblandar herr statsrådet »*grovarbetarlön*» och »*reservarbetarlön*». Herr statsrådet riktar hela sitt resonemang mot *grov*arbetarlönen, men åberopar riksdagens uttalande om *reserv*arbetarlönen. Men det är två skilda saker. Riksdagens uttalande om att skälig hänsyn bör tagas till vederbörandes möjlighet att bereda sig uppehälle på nödhjälpslönen avser naturligtvis det, som står utsagt i riksdagsbeslutet, nämligen *nödhjälpsarbetslönen* eller, som den senare kallas, *reservarbetarlönen* och ingenting annat. Grovarbetarlönen måste ju vara en fix summa, given på grund av i orten faktiskt tillämpade löner å arbetsmarknaden. Ett löneläge kan väl icke angivas högre, än vad det i verkligheten är! Det av herr statsrådet åberopade riksdagsuttalandet om skälighetsprövningen skall tillämpas först när A. K. bestämmer med vilket belopp reservarbetarlönen skall *understiga* den öppna marknadens grovarbetarlön.

Jag ville här i förbigående nämna att A. K. ännu icke kommit under den skala, som riksdagen år 1922 godkände, och att någon anmärkning mot A. K:s förfarande sålunda icke kan göras i detta avseende.

Det måste alltså vara bevisat, att herr socialministerns ingripande i denna sak icke är i överensstämmelse med riksdagens beslutade direktiv.

Här måste man fråga sig: Kan det vara möjligt, att herr socialministern verkligen icke har kunnat skilja på vad som menas med »grovarbetarlönen» och »reservarbetarlönen»? Ja, herr talman, man har väl inte rätt att svara ja på den frågan.

Då kommer nästa fråga: Varför har herr socialministern inskridit för att reglera just grovarbetarlönen? Det ligger nära till hands att svara, att det är ett försök att få till stånd en officiellt fastslagen minimilön på arbetsmarknaden, ett försök till minimilönlagstiftning. Vad säga våra företagare om detta, och vad säga särskilt kammarens jordbrukare om en sådan sak?

När man bedömer detta, skall man också erinra sig, att framställningen till Kungl. Maj:t i detta ärende icke är ingiven av någon myndighet i Malmö stad, dess arbetslöshetskommitté, dess stadsfullmäktige e. d., utan framställningen är avgiven av Malmö arbetarkommun och Malmö fackliga centralorganisation, alltså två politiskt-fackliga organisationer, och det är dessas anspråk, som herr socialministern skyndat att tillfredsställa.

Detta är, herr talman, en mycket allvarlig sak, som riksdagen måste se upp med. Det är att hoppas, att det särskilda utskottet i sitt förslag angående arbetslöshetens bekämpande skall finna medel *mot* ett fortsättande på den av regeringen nu inslagna vägen.

Jag kommer så in på den mera materiella innebörden av regeringens beslut. Arbetslöshetskommissionen har satt grovarbetarlönen i Malmö till 6 kronor 50 öre per dag. Malmö arbetslöshetskommitté har föreslagit den, såsom jag redan nämnt, till 9 kronor 20 öre per dag, vilken summa de klagande malmöorganisationerna ha anhållit, att Kungl. Maj:t skulle fastställa. Nu kommer frågan: Har herr socialministern haft grundade skäl att gå emot arbetslöshetskommissionen i detta hänseende?

Med anledning av malmöarbetarorganisationernas framställning har arbetslöshetskommissionen avgivit ett yttrande. I sitt anförande till statsrådsprotokollet meddelar herr socialministern märkvärdigt nog icke något om innebörden i detta arbetslöshetskommissionens yttrande. — Beträffande andra saker nämner han däremot en hel del detaljuppgifter. — Herr socialministern yttrar endast följande i sitt anförande till statsrådsprotokollet: »Vad angår Malmö vill det av den förebragta utredningen synas, som om de av arbetslöshetskommissionen i utlåtandet den 4 oktober 1932 anförda skälen knappast

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

utgjort tillräcklig anledning att bestämma den grovarbetarlön, som skall ligga till grund för lönebestämningen vid reservarbetena, till ett belopp, vilket så avsevärt understiger vad stadens arbetslöshetskommitté föreslagit.»

Detta är allt vad herr socialministern säger om A. K:s yttrande. Men denna arbetslöshetskommissionens utredning innehåller dock en hel del sakuppgifter angående löneförhållandena i Malmö, uppgifter, som i rättvisans namn bort inflyta i herr statsrådets anförande. Att så icke har skett anser jag vara synnerligen anmärkningsvärt. Dessa uppgifter leda nämligen till ett helt annat resultat vid frågans bedömande än det, som herr statsrådet kommit till.

Innan jag går in på denna utredning, vill jag påpeka ett förhållande, nämligen, att såväl de båda klagande arbetarorganisationerna i Malmö som herr socialministern tala om arbetslöshetskommissionens beslut rörande »den genomsnittliga grovarbetarlönen i Malmö». Ja, detta tal om den »*genomsnittliga*» grovarbetarlönen visar, att man totalt har missförstått hela saken. Om det skett avsiktligt eller oavsiktligt lämnar jag därhän. Det är inte den *genomsnittliga* lönen det är fråga om, utan den *lägsta* lön, vartill arbete i avsevärd omfattning kan beredas i orten.

Jag går nu till löneförhållandena i Malmö! Låtom oss nu utgå ifrån att Malmö arbetslöshetskommitté fastslagit grovarbetarlönen till 9 kronor 20 öre per arbetsdag! Jag skall då be att få lämna uppgifter om lönerna inom en hel del grovarbetarfack i Malmö stad. För grovarbetare inom den mekaniska verkstadsindustrien, vilka fyllt 20 år, utgör dagavlöningen 5 kronor 28 öre, och för dem, som huvudsakligen ha tidlönsarbete, 6 kronor 8 öre per dag. I byggnadsämnesindustrien, vid snickeri- och möbelfabriker, utgör dagavlöningen för hjälp- och diversearbetare, som fyllt 18 år, 7 kronor 76 öre. Inom textilindustrien har arbetare, som fyllt 21 år, en dagavlöning av 6 kronor 40 öre. Denna lön utgår, liksom i en del andra fall enligt *kollektivavtal*, som gällt i hela tio år och som vid två olika tillfällen uppsagts och åter fastställts, så att man kan nästan säga, att arbetare dagligen anställas till denna lön, 6 kronor 40 öre. Men 9 kronor 20 öre skall grovarbetarlönen vara enligt arbetslöshetskommitténs förslag! — Inom skoindustrien har arbetare, som fyllt 19 år, 7 kronor 60 öre, i gödningsämnesindustrien är dagavlöningen för arbetare, som likaledes fyllt 19 år, också 7 kronor 60 öre. För grovarbetare inom byggnadsindustrien är dagavlöningen 9 kronor 68 öre. Här ha vi alltså för första och enda gången kommit över arbetslöshetskommitténs 9 kronor 20 öre. I rörledningsbranschen har hjälparbetare, som arbetat två år i facket, 7 kronor 68 öre och övriga 6 kronor 40 öre. Vid de kommunala arbetena är dagavlöningen för grovarbetare 9 kronor 20 öre; här ha vi alltså *precis* samma siffra som arbetslöshetskommittén föreslagit. Ban- och byggnadsarbetare uppbära, vid statens järnvägar, 9 kronor 12 öre och vid de enskilda järnvägarna 7 kronor 44 öre per dag. Arbetare, anställda vid statens järnvägars verkstäder och vilka fyllt 21 år, ha en dagavlöning av 6 kronor 96 öre och efter fyllda 18 år, 5 kronor 76 öre. Vid de enskilda järnvägarnas verkstäder äro motsvarande siffror 6 kronor 64 öre och 5 kronor 44 öre.

Det är alltså, som jag redan påpekat, endast inom ett enda fack, nämligen den högt avlönade byggnadsindustrien, som lönen ligger *över* Malmö arbetslöshetskommittés förslag, och endast i ett fall är den lika hög, nämligen för kommunalarbetarna, som också ha 9 kronor 20 öre. Men i alla andra fack, där, såsom jag redan antytt, lönen i en del fall utgår enligt kollektivavtal, gällande sedan lång tid tillbaka, ligger den *under*, ja, t. o. m. *avsevärt under* arbetslöshetskommitténs förslag.

Herr talman, det vore mycket att säga ytterligare i denna sak, och jag får

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)
kanske senare anledning till det. Det gäller icke minst om de ökade kostnader för stat och kommuner, som detta beslut har åstadkommit.

Jag har endast här velat i korthet visa, att Kungl. Maj:ts här omnämnda beslut, på herr statsrådet Möllers föredragning, varit stridande mot riksdagens beslutade direktiv, och att Kungl. Maj:ts beslut i övrigt varit ogrundat.

Herr **Andersson** i Malmö: Herr talman! När det gäller arbetslöshetskommissionen och när det gäller fastställandet av löner eller bestämmandet av arbetslöshetsdirektiv, är man inne på mycket ömtåliga frågor; och man kan ju mycket väl förstå, att man från högerns sida gärna vill slå vakt om arbetslöshetskommissionen, liksom man också gärna vill, att A. K. vid sin lönesättning skall hålla sig, såvitt möjligt, i underkanten, så att säga, av de direktiv, som riksdagen har fastställt. Jag vill tillägga, att man vill ju gärna förstora den här saken. Det förefaller mig sålunda, som om den siste ärade talaren skurit till allt för mycket i växten, då han t. o. m. talade om, att det här skulle gälla för riksdagen att, så att säga, komma in på en lagstiftning om minimiarbetslöner. Jag tror icke, att vi ha någon anledning att giva oss in på detta problem utifrån dessa synpunkter. Vi ha väl här att se frågan på följande sätt: Står detta beslut, som herr statsrådet fattat, i strid mot riksdagens direktiv eller icke? Det är beträffande den punkten, som jag och övriga socialdemokrater inom utskottet äro bestämt övertygade om att reservanterna ha fel och att alltså det beslut, som herr statsrådet fattat, står i full överensstämmelse med de direktiv, som riksdagen beslutat.

Jag skall här be att få giva en kort relation av själva händelseförloppet i saken. Arbetslöshetskommissonen fastställde vederbörliga grovarbetarlöner i juli 1932, d. v. s. de grovarbetarlöner, på vilka senare reservarbetarlönerna skola byggas och understödsbeloppen fastställas. På flera platser och icke endast i Malmö har man gjort anmärkning mot A. K:s beslut. Från olika platser ha sålunda skrivelser inkommit till A. K. från vederbörliga arbetslöshetskommittéer, arbetarkommuner och andra arbetarorganisationer i detta ärende. Det är icke mer än två organisationer, båda från samma plats, som ha ansett, att regeringen bort taga upp detta ärende och söka bringa rättelse, då enligt vederbörande organisationers mening A. K. icke har fastställt grovarbetarlönen vid det belopp, som A. K. bort göra med stöd av de sociala synpunkter, som ligga bakom de direktiv, som riksdagen har fastställt för A. K. Med anledning av dessa framställningar återförvisade statsrådet i oktober månad ärendet till A. K. för förnyad behandling. Det är detta, som man nu gör anmärkning emot.

Jag skall nu endast i första hand, eftersom den föregående ärade talaren var inne på ämnet, be att få hålla mig till de uppgifter, som föreligga beträffande Malmö arbetarekommuns och Malmö fackliga centralorganisations framställningar i ärendet. Dessa tvenne organisationer bygga beträffande lönesättningen i Malmö på de uppgifter, som Malmö arbetslöshetskommitté inlämnat till A. K. Nu påstod den föregående talaren, att det icke hade funnits någon anledning för arbetslöshetskommittén i Malmö att komma till ett så högt lönebelopp som 9 kronor 20 öre, när det gällde fastställandet av grovarbetarlönen där nere. Jag vill då erinra om att majoriteten inom Malmö stads arbetslöshetskommitté den 5 maj hade att räkna med ett arbetarantal på cirka 3,000 personer. Arbetslönerna för dessa 3,000 personer — jag vill icke trötta kammaren med att i detalj räkna upp de olika arbetargrupperna — varierande enligt arbetslöshetskommittén i Malmö mellan 90 öre och 1 krona 21 öre i timmen. Dessa arbetare hade ackord varierande mellan 20 och 50 %. Man gick då en medelväg och bestämde sig för en lön av 1 krona 15 öre i tim-

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

men, och man kom då till en lön av 9 kronor 20 öre per dag, såsom varande enligt kommitténs mening det lönebelopp, till vilket grovarbetarlönen i Malmö borde fastställas. Som den föregående talaren omnämnde, fanns det en minoritet inom denna arbetslöshetskommitté, som ansåg, att detta lönebelopp var för högt tilltaget, och för sin del kom till ett annat resultat. Minoriteten föreslog en lön av 7 kronor 20 öre per dag. Arbetslöshetskommissionen rättade sig emellertid varken efter majoritetens eller minoritetens förslag utan gick sina egna vägar och fastställde lönebeloppet, icke till 9 kronor 20 öre per dag, som majoriteten i arbetslöshetskommittén i Malmö föreslagit eller till 7 kronor 20 öre per dag, som minoriteten föreslagit, utan till 6 kronor 50 öre per dag. De siffror, som den föregående ärade talaren drog fram, voro för övrigt hämtade ur arbetslöshetskommissionens egen skrivelse, i vilken A. K. söker för regeringen klargöra de skäl, på vilka kommissionen byggt, då den kommit till ett lönebelopp av 6 kronor 50 öre per dag. Jag har också i detalj gått igenom varenda lönesiffra, som innehålles i A. K:s skrivelse, men jag skall icke räkna upp de olika yrkesgrupperna där. En lön på 7 kronor 20 öre per dag med 8 timmars arbetstid — således 90 öre i timmen — var vad minoriteten i arbetslöshetskommittén ansåg lämpligt. Men härtill vill jag säga, att det inom grovarbetarefacken i Malmö endast finnas tre à fyra relativt begränsade arbetargrupper, som ha mindre betalt än 90 öre i timmen.

Jag ber att få påpeka, att i riksdagens direktiv heter det inte, att det skall vara den lägsta grovarbetarlönen, utan det heter »den lägsta grovarbetarlön, för vilken arbete i avsevärd omfattning kan beredas», och det är följaktligen detta riksdagens direktiv, som arbetslöshetskommittéerna och arbetslöshetskommissionen ha att taga hänsyn till vid fastställande av lönebeloppen.

Det är vidare en sak, som den föregående ärade talaren icke var inne på, men som jag ber att få erinra om. När arbetslöshetskommissionen fastställer grovarbetarlönen, så räknar kommissionen med 50-öresintervaller, och det finnes följaktligen en rätt stor marginal för arbetslöshetskommissionen att röra sig inom vid fastställande av detta lönebelopp. Nu har man tydligen från arbetslöshetskommissionens sida i mycket stor omfattning hållit sig i underkant, när det gällt fastställande av grovarbetarlönebeloppen, och det är detta, som framkallat missnöjesyttringar överallt i landet. När nu arbetslöshetskommissionen gick till förnyad prövning av ärendet och fastställde det högre lönebeloppet, tror jag inte man kan säga, att arbetslöshetskommissionen därvid handlade mot riksdagens direktiv, utan kommissionen har även då hållit sig inom ramen för dessa direktiv.

Det göres nu anmärkning mot statsrådet Möller, därför att han skulle ha anlagt »skälighetssynpunkter», som det heter, vid bedömandet av grovarbetarlönebeloppen. Jag ber emellertid få erinra om i vilket sammanhang det yttrande, som givit anledning till talet om skälighetssynpunkter, förekommer i statsrådsprotokollet. Vid 1932 års riksdag beslöts, att arbetslöshetskommissionen vid fastställande av löneläget för reservarbetarna också skulle taga hänsyn till skogs- och lantarbetarlönerna. Detta omnämner statsrådet Möller i sitt uttalande, men samtidigt säger han, att arbetslöshetskommissionen givetvis också får taga hänsyn till de av riksdagen år 1922 fastställda direktiven, enligt vilka arbetarna i alla fall skola ha så mycket betalt, att de skäligen kunna försörja sig. Det är alltså i sammanhang med riksdagens beslut i fjol angående lant- och skogsarbetarnas löner, som socialministern gjort detta uttalande.

Då den föregående ärade talaren nämnde, att statsrådet talat om genomsnittslöner, så vill jag erinra om följande statsrådets yttrande, som återfinnes på sid. 26 i konstitutionsutskottets memorial: »Tillika bör hållas i sikte, att

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)
gällande direktiv även innebära, att grovarbetarlönen bör fastställas till det lägsta belopp, för vilket arbete inom kommunen kan i *avsevärd omfattning* beredas.» Detta är alltså riksdagens direktiv, och det är detta, som statsrådet framhållit för arbetslöshetskommissionen. Statsrådet har ansett, att kommissionen beträffande grovarbetarlönen i Malmö knappast kommit till ett rätt avvägt lönebelopp, och statsrådet har även ansett, att det på flera andra håll i landet ligger till på det sättet, att arbetslöshetskommissionen vid fastställandet av grovarbetarlönen icke kommit till det resultat, som kommissionen skulle ha gjort, om den tillräckligt tagit hänsyn till de sociala motiv, som legat bakom riksdagens beslut om direktiven.

Statsrådet Möller har icke gjort något annat än erinrat om riksdagens beslut i fråga om direktiven och måhända speciellt strukit under de sociala synpunkter, som innehållas i direktiven, samt med hänsyn härtill återförvisat ärendet till förnyad prövning hos arbetslöshetskommissionen. Jag har inte hört någon, varken nu i denna debatt — ja, det är ju endast en talare förut, som haft ordet — eller under debatten förut i konstitutionsutskottet, som påstått, att arbetslöshetskommissionen handlat mot riksdagens direktiv, och det skall bli intressant att höra, om någon talare från reservanternas sida kan komma och påstå något sådant. Statsrådet Möller har icke sagt till arbetslöshetskommissionen, att den skulle följa andra direktiv än riksdagen beslutat, och när kommissionen kommit till ett annat resultat i november än den gjorde i juli, så kan detta icke betyda annat än att kommissionen vid en omprövning av ärendet funnit, att den senast gjorda lönesättningen bättre stod i överensstämmelse med riksdagens direktiv.

Jag kan därför, herr talman, icke finna annat än att detta reservationsvis framställda anmärkningsyrkande och grunderna för detsamma fullständigt hänga i luften, eftersom man inte kan påvisa, att kommissionen i något av de föreliggande fallen gått emot riksdagens direktiv. Det är icke regeringen, som fastställer dessa löner, utan det är fortfarande kommissionen, som gör detta, och jag anser därför, såsom jag gjorde i konstitutionsutskottet, att denna anmärkning saknar fog.

Herr **Vougt:** Herr talman! Efter denna grundliga utredning rörande själva det lönespörsmål, som kommit med i denna sak, kan jag inskränka mig till några få anmärkningar gentemot herr Holmström.

Jag vill då i första hand inlägga en bestämd gensaga mot hans påstående, att läget i konstitutionsutskottet med hänsyn till styrkefördelningen skulle varit ett annat än som framgår av utskottets memorial. Här stå åtta reservanter antecknade, och det har icke heller varit mer än åtta i utskottet. Det går inte för sig att komma här i kammaren och säga, att läget skulle varit annorlunda, d. v. s. att det egentligen skulle varit flera reservanter. Jag får säga, att det är ett ganska ogenerat påstående, som herr Holmström på den punkten gjorde.

Vidare vill jag uttala en stillsam undran, huruvida herr Holmström verkligen lyckades inför kammaren bevisa, att han ville se saken uteslutande ur konstitutionell synpunkt. Jag har i varje fall det bestämda intrycket, att det icke varit uteslutande konstitutionella grunder som varit avgörande då två av högerns, om icke precis ledande, så dock mest högröstade, tidningar i går och i dag gjort gällande, att debatten i denna fråga skulle bli den största vid behandlingen av dechargememorialet. Jag undrar också, om det var av konstitutionella skäl, som herr Holmström fann sig föranlåten att i detta sammanhang särskilt vädja till kammarens jordbrukare. Jag har den största aktning för kammarens jordbrukare, men jag undrar, om de själva vilja bli betraktade

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

speciellt som grundlagsväktare. Var det icke snarare så, att herr Holmström, då han kom in på denna fråga, föll in i den gamla trallen och sökte utnyttja det missnöje, som givetvis på sina håll inom jordbruket kan finnas med anledning av den politik, som staten nödgas föra i arbetslöshetsfrågan? Var det icke så, att herr Holmström därvid släppte varje tanke på det konstitutionella i ärendet och i stället gick in för att få till stånd en debatt i den segslitna frågan om vår nödhjälpspolitik?

Att jag anser det vara nödvändigt, att kammaren med en viss skärpa reagerar i denna fråga, beror därpå, att vi här möta den gamla tendensen att göra arbetslöshetskommissionen till ett slags överregering, icke bara över riksdagen utan även över varje sittande regering, och likaså högt över kommunerna ute i landet. Om man betraktar handläggningen av detta ärende från arbetslöshetskommissionens sida, finner man, att då arbetslöshetskommissionen fastställt grovarbetarlönen, så har kommissionen i icke mindre än 374 fall underskridit de förslag, som gjorts av arbetslöshetskommittéerna ute i landet. Dessa kommittéer äro ju icke på något sätt ensidigt präglade av tilläventyrs den politiska åskådning, som jag representerar. Det är ganska typiskt, att när arbetslöshetskommittén i Malmö sände in till arbetslöshetskommissionen sitt förslag rörande grovarbetarlönen, så gick arbetslöshetskommissionen icke bara under vad den majoritet i kommittén föreslagit, som är sammansatt av personer, tillhörande samma meningsriktning som jag, utan kommissionen gick även långt under vad som föreslagits av minoriteten inom denna kommitté. Jag tror inte, att det finnes någon möjlighet att göra gällande, att arbetslöshetskommissionen generellt skulle ha någon annan möjlighet att bedöma löneläget ute i kommunerna än vad arbetslöshetskommittéerna själva ha.

Sedan gäller det frågan om den på statsrådet Möllers föredragning beslutade återförvisningen av detta ärende efter det överklagande, som hade skett från vederbörande i Malmö.

Jag vill för min del säga, att om det finnes någon punkt, där man vågar säga, att riksdagen icke uttrycker sig med så stor klarhet, är det vid de tillfällen, då det skrives direktiv åt arbetslöshetskommissionen. Man har från reservanternas i utskottet sida pekat på, att det skulle vara en divergens mellan vad riksdagen menat med saken och vad statsrådet uttalat. Reservanterna göra gällande, att när arbetslöshetskommissionen fastställer grovarbetarlönerna, skall den ej taga någon som helst hänsyn till, huruvida de arbetslösa kunna försörja sig, sedan med ledning av dessa grovarbetarlöner nödhjälpslönerna blivit fastställda. Jag skulle då bättre kunnat förstå, om reservanterna gjort anmärkning mot statsrådet, därför att han gått denna väg och ej i stället sagt: »När ni fastställer nödhjälpslönerna, skall ni se till, att dessa ej med så många procent understiga grovarbetarlönen, att ej de arbetslösa kunna försörja sig.» Men reservanterna ha ej gått den vägen. Jag har ett minne från konstitutionsutskottet av att argumenteringen i denna punkt först på ett mycket sent stadium och ej genom reservanternas eget förvållande dök upp i diskussionen.

Om lönerna blivit satta för högt bör väl rimligen klandret för detta riktas mot A. K. Men att göra anmärkning mot ett statsråd för att han föreslår regeringen att vidtaga en enkel återförvisningsåtgärd, förefaller mig alldeles orimligt. Det hade enligt min mening varit mycket betänkligt, om saken legat så till, att det blivit majoritet i konstitutionsutskottet, ej minst med tanke på de regeringar, som i fortsättningen här i landet kunna komma att syssla med arbetslöshetsfrågan, och om riksdagen på något vis givit på hand, att arbetslöshetskommissionen är en institution av den sakrosanta karaktär, att ingen

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)
regering får röra vid den och ännu mindre anmoda den att ånyo pröva ett beslut i en eller annan riktning.

Herr **Lundqvist** i Rotebro: Herr talman! Den siste ärade talaren gjorde gent emot herr Holmström gällande, att det var oriktigt att söka framställa läget i konstitutionsutskottet så, att det egentligen varit flera, som delade reservanternas uppfattning. Jag tror emellertid, att herr Vougt själv skall vara villig att erkänna, att det var en betydligt mera allmänt delad uppfattning i utskottet, att socialministerns direktiv till arbetslöshetskommissionen stred emot riksdagens direktiv i frågan, än som framgår av att reservation avgivits av åtta ledamöter. Det kommer kanske för övrigt att närmare klarläggas under den fortsatta debatten. Det är ingen hemlighet, att även andra ansågo, att förfaringssättet var felaktigt, men att, då hela arbetslöshetsproblemet snart skulle komma att definitivt behandlas i annat sammanhang, ingen anledning ansåges förefinnas att göra anmärkning mot vad som varit.

Man har gjort gällande här, att arbetslöshetskommissionen förfarit felaktigt, då den underkände de uppgifter, som kommit från de olika arbetslöshetskommittéerna, vilka skulle ha större förutsättningar än arbetslöshetskommissionen att bedöma löneläget å den allmänna arbetsmarknaden i de olika orterna. Herr Holmström har med siffror från Malmö visat, att de uppgifter och förslag rörande grovarbetarlönen i Malmö, som arbetslöshetskommittén där lämnat, ej på något sätt svarade mot den minsta grovarbetarlönen enligt riksdagens mening, vilken minimilön skulle ligga till grund för nödhjälps- eller reservarbetarlöner.

Jag tror, att det finnes massor av exempel från olika orter, som visa detsamma. Jag har framför mig uppgifter från Göteborg, där jag finner, att inom en industrigrupp, textilindustrien, icke mindre än 5,000 arbetare arbeta mot en timpenning av 80 öre, med 8 timmars arbetsdag alltså 6 kronor 40 öre per dag. Det är alltså 5,000 arbetare, som ha den lönen. Det hindrar ej, att arbetslöshetskommittén i Göteborg förklarade, att lägsta grovarbetarlönen skulle vara 7 kronor 50 öre. Arbetslöshetskommissionen hade stannat vid 7 kronor, alltså något över denna lön för över 5,000 arbetare. Jag har vidare som exempel uppgiften från Oskarshamn, där man finner, att åtminstone den största arbetargrupp, som finnes angiven i uppgiften, arbetar för 66 öre i timmen, alltså en dagsförtjänst av 5 kronor 28 öre. Arbetslöshetskommissionen hade där fastställt ett belopp av 5 kronor 50 öre, men arbetslöshetskommittén i Oskarshamn hade sagt, att lägsta grovarbetarlönen var 8 kronor om dagen. Jag har ett annat exempel, från Hällefors i Örebro län, där också den största arbetargrupp, som är omnämnd i uppgiften, hade en dagsinkomst på 4 kronor 63 öre. Men ortens arbetslöshetskommitté hade sagt, att lägsta grovarbetarlönen var 7 kronor. Arbetslöshetskommissionen hade fastställt ett belopp av 4 kronor 50 öre, alltså så nära den lägsta lönen, som gärna kan tänkas.

Det synes mig icke alls så märkvärdigt, att arbetslöshetskommissionen icke utan vidare godtager de uppgifter, som komma från de olika orternas arbetslöshetskommittéer, de må sedan vara sammansatta på det ena eller det andra sättet, sett ur politisk synpunkt. Det är naturligt, att dessa kommunala institutioner söka få upp denna grovarbetarlön så högt som möjligt för att på det sättet få så stort bidrag från staten som ske kan. Det förefaller mig ganska naturligt, att arbetslöshetskommissionen får lov att syna dessa uppgifter i sömmarna, och såvitt jag förstår, har avsteg icke skett i annan utsträckning, än vad som är i full överensstämmelse med vad riksdagen tidigare uttalat. Det kanske bör understrykas och ihågkommas, att när riksdagen förra året fattade sitt beslut beträffande arbetslösheten och uttalade sig för en reglering av re-

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

servarbetarlönerna i nedåtgående riktning — ty så var det, eftersom man särskilt pekade på skogs- och jordbruksarbetarna — hade statsutskottet delat sig i två hälfter, av vilka den socialdemokratiska halvan hade reserverat sig mot det uttalande, som statsutskottets majoritet gjorde och som blev riksdagens. Samtliga socialdemokrater hade i reservationen krävt en betydande uppmjukning av de dittillsvarande direktiven. Denna reservation avslogs, och riksdagen har alltså, såvitt jag förstår, så starkt och klart och tydligt som möjligt sagt ifrån, att riksdagen ej ville vara med om någon som helst uppmjukning av direktiven i den riktning, som man från socialdemokratiskt håll då krävde, utan att man ville, att lönerna fortfarande skulle beräknas med hänsyn till de lägsta grovarbetarlöner, som i nämnvärd omfattning förekomme å de olika arbetsplatserna.

Vi ha också i vårt reservationsvis framförda yrkande framhållit, att beträffande riksdagens uttalande år 1922, att nödhjälpslönerna skulle så avvägas, att de möjliggjorde försörjning, arbetslöshetskommissionen icke på något sätt avvikit från det direktivet vid sin nyreglering av lönerna i juli 1932. Vi ha påpekat, att levnadskostnadsindex sjunkit från 195 år 1922 till 157, utan att arbetslöshetskommissionen på något sätt ökat avståndet mellan den faktiskt existerande grovarbetarlönen och reservarbetslönen. Jag skall be att få komplettera denna uppgift med en annan, som för mig synes vara av det allra största värde, om man vill söka bedöma statsrådet Möllers underkännande av de löner, som arbetslöshetskommissionen hade fastställt, närmast för Malmö. Vad var det för reservarbetslön, som skulle komma att utgå i Malmö enligt arbetslöshetskommissionens beslut i juli månad? Det framgår av det tryckta utlåtandet. Det var en dagslön av 5 kronor 40 öre. Det kunde kanske vara av intresse att jämföra den lönen med den, som gällde år 1922. Jag har tyvärr ej just den uppgiften till hands, men jag har i stället uppgiften för år 1923; och enligt vad det sagts mig, finnes det ingen anledning förmoda, att lönen ändrats från 1922 till 1923. Reservarbetslönen år 1923 var på öret densamma, som den blev enligt arbetslöshetskommissionens beslut i juli 1932, vilket ju å andra sidan blev överklagat av arbetarkommunen i Malmö och underkändes av statsrådet Möller. Och vad har reservarbetslönen blivit efter statsrådet Möllers nya direktiv till arbetslöshetskommissionen? Jo, den har blivit 5 kronor 75 öre. Alltså, herr talman och mina herrar, år 1922, när riksdagen fattade beslut i frågan och lämnade de första definitiva direktiven, då godkände riksdagen en lön i Malmö för nödhjälpsarbete på 5 kronor 40 öre. Det framgår av riksdagens skrivelse nr 22 av 1922. Då var indextalet 195. År 1932, då indextalet sjunkit till 157, då fastställes på grund av regeringens ingripande en reservarbetarlön på 5 kronor 75 öre, alltså högre än som gällt sedan år 1922, trots att levnadskostnadsindex så sjunkit.

Det kan kanske vara av intresse att i det sammanhanget erinra om, att statens befattningshavare, även de lägsta, ha under denna tid fått sina löner reducerade med omkring 15 %, för att nu icke »ta till» för mycket. Samtidigt höjer man alltså lönerna vid dessa nödhjälpsarbeten.

Det förefaller mig under sådana förhållanden, som om det nästan går litet för långt, då man nu söker göra gällande, som herr Vougt och herr Andersson i Malmö göra, att regeringens ingripande ej varit av någon betydelse eller inneburit avvikelse från riksdagens direktiv. Förövrigt är det underligt att nu höra talas om den underordnade roll, som regeringen spelat i denna fråga. Jag vill minnas, att när man i den socialdemokratiska pressen läste redogörelsen för detta initiativ från regeringshåll, det var ganska feta rubriker, som man då kostade på, och att det var åtskilligt större betydelse, som man då tillmätte ingripandet. Nu har man intet annat att säga, än att, om lönerna

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)
äro för höga, så är det arbetslöshetskommissionen, som handlat mot riksdagens direktiv. Jag vet ej, om det är riktigt värdigt att så där draga sig undan allt ansvar. Det hade enligt min mening varit mera sympatiskt, om den, som dock bär ansvaret för de ändringar, som äro gjorda, åtminstone stod för dem.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Ström:** Herr talman! Den som varit i tillfälle att åhöra debatten i konstitutionsutskottet angående denna fråga, förvånar sig över den uppläggning av frågan, som skett här från högerns talesmän. När frågan behandlades i utskottet, var det knappast någon sådan spets på diskussionen, som det blivit här. Man kunde givetvis icke motsätta sig, att socialministern återförvisade ett ärende till arbetslöshetskommissionen för omprövning, i all synnerhet som denna omprövning resulterade i att det blev en förändring på denna punkt, en förhöjning av grovarbetarlönen med 50 öre. Redan detta visar, att en återförvisning var berättigad. Och även om ej så varit förhållandet, är det knappast möjligt att säga, att arbetslöshetskommissionens beslut skola icke ens behöva omprövas av kommissionen, när det kommer klagomål från vissa håll. Jag tycker, att t. o. m. högerns representanter skulle förstå, att arbetslöshetskommissionen ej är så alldeles ofelbar, utan att det kan finnas anledning till omprövning av dess beslut någon gång. Det framgår av den diskussion man förde i utskottet, att man ej vågade ifrågasätta, att arbetslöshetskommissionen skulle vara ofelbar.

Vad har här inträffat? Jo, en sådan återförvisning. De direktiv, som arbetslöshetskommissionen har att gå efter, säga, att det skall fastställas en grovarbetarlön, som överensstämmer med den, efter vilken en hel del arbeten utföras i den öppna arbetsmarknaden. Men då bör man ej endast räkna med timlöner, som herr Holmström och herr Lundqvist räkna med, utan även taga i beaktande, om arbetet utföres som ackordsarbete. Det framgår av den redogörelse, som arbetslöshetskommissionen här framlagt, och som återfinnes i reservationen på sidan 23, att det är timlönerna, som äro angivna där. Nu kommer herr Holmström och säger på grundval av dessa timlöner, att det beslut som fattats är felaktigt. Men då måste herr Holmström taga reda på, på vilket sätt lönerna utgå inom dessa områden, och eftersom han ej gjort sig mödan att taga reda på dessa saker, skall jag komplettera hans uppgifter.

Byggnadsämnesindustriens avtal upptar en timlön för arbetare, som fyllt 19 år, av 90 öre, men man talar ej om, att på denna timlön utgår 25 % förhöjning vid ackordsarbete. Det nämnes ej. Samma är förhållandet med avtalet för textilindustrien. Där är timlönen 80 öre, men där utföres i regel arbetet på ackord. Detsamma är förhållandet med lönerna inom verkstadsindustrien. Där utföres arbetet i stor utsträckning på ackord, och om det ej är ackordsarbete, utgår ett särskilt tillägg till den lön, som här är tal om. Beträffande husbyggnadsfackens grovarbetare gäller en timlön av 121 öre, och där utföres nästan allt arbete på ackord. Men det tager man ingen som helst hänsyn till i diskussionen. Det tyckes herr Holmström fullständigt glömma, om han överhuvud taget brytt sig om att taga reda på, att arbetet utföres efter sådana regler. Kan man under sådana förhållanden säga, att en grovarbetarlön på 7 kronor för Malmö stads vidkommande är för hög? Arbetslöshetskommittén där nere, som bäst kan bedöma saken, hade fastställt den till 9 kronor 20 öre, och t. o. m. herr Holmströms partivänner i kommittén ha velat sätta den högre

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

än arbetslöshetskommissionen, nämligen till 7 kronor 20 öre. Samma är förhållandet i Göteborg, som också åberopats här. Där har arbetslöshetskommittén enhälligt gått in för högre lön. Det beror kanske på, att de kommunalpolitiskt arbetande högermännen bedöma frågan på ett sakligare sätt än de, som här skola göra politik av den. Det beror kanske på, att dessa högermän bättre känna förhållandena och alltså bättre kunna bedöma frågan än de högermän, som bedöma den från sina politiska synpunkter här i kammaren.

Man förvånar sig då över att högerns talesmän här till och med komma fram med anmärkningar mot att arbetslöshetskommissionen vid förnyad omprövning frångått sitt tidigare fattade beslut, vilket kommissionen givetvis ansett vara oriktigt. Ty hade kommissionen ansett det tidigare fattade beslutet vara riktigt, så hade den givetvis icke frångått det.

Man blir också förvånad över att herr Lundqvist i Rotebro går upp med sådant patos och talar om lägre löner för nödhjälpsarbetarna. Han brukar vara löneexpert här i kammaren, då det gäller de högre statstjänstemännen, och då har man alltid hört honom tala om de högsta möjliga löner för dessa. Det förefaller ju ganska egendomligt, att, när det gäller de sämst ställda i samhället, nödhjälpsarbetarna, då talar han för lägre löner, men då det gäller grupper, som vi anse vara bäst ställda, då talar han däremot för högre löner. Det var förvånansvärt, att icke denne talare vädjade till bönderna att beakta hans synpunkter liksom herr Holmström gjorde. Det kanske blivit ett något annat bemötande, om han framställt en sådan vädjan.

Med utgångspunkt från vad jag här sagt angående denna fråga, anser jag, att det var nödvändigt att reparera det misstag, som man tidigare begått; ty vi skola komma i håg, att arbetslöshetskommissionen hade sänkt lönerna, och det var det misstaget, som den sedan fick reparera, och det misstaget hade den tydligen icke reparerat, om det icke varit starka skäl, som talat för det.

Denna arbetargrupp är bland de sämst ställda i hela vårt land. Här har enhälligt uttalats från skilda håll — åtminstone har det varit en munnens förkunnelse — att de sämst ställda i det här landet skola hjälpas i första hand. Denna förkunnelse rimmar ganska dåligt med de två högermännens anföranden, men jag förmodar, att de också vädrat morgonluft just nu och till följd därav också ansett sig kunna vid detta tillfälle göra politik av en sådan fråga. Men bär man denna förkunnelse på läpparna, bör man också, när det finns ett tillfälle att förverkliga den, se till, att den förverkligas. Jag tycker det är rimligt och riktigt att gå de vägarna, som högermännen ute i arbetslöshetskommittéerna begärt, att kommissionen skall gå, nämligen att höja dessa löner, i stället för att gå de vägar, som högermännen här i kammaren försökt att gå, men som jag tror icke äro framkomliga.

Herr **Holmström:** Herr talman! Herr Ström i Göteborg har ju ett sådant sätt att tala, att man icke gärna inlåter sig i något svaromål med anledning av vad han har att säga. Jag nödgas emellertid göra det, så att kammarens ledamöter icke skola tro, att jag sökt med mina uppgifter vilseleda kammaren.

Han började med att säga, att högerns representanter här i kammaren lagt upp saken på ett annat sätt än i utskottet. Ja, men herr Ström, man skall väl också komma med något nytt! Jag förutsatte, att kammarens ledamöter läst reservationen, och då var det väl ingen idé att stå här och tugga om den. Jag ville komma med några nya synpunkter.

Herr Ström riktade sig mot mina siffror och sade, att jag här nämnt endast siffrorna för timlönerna utan att påpeka, att det utgår högre löner vid ackordsarbete och att det är mycket vanligt med ackordsarbete. Det hade

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

jag inte brytt mig om att taga reda på, sade herr Ström. Men herr Ström vet kanske icke, att arbetslöshetskommissionen såvitt möjligt också anordnar ackordsarbete vid nödhjälpsarbetena. Var så god och säg det då på en gång! De siffror, jag tagit, gälla *timlönerna* för de nämnda yrkesgrupperna i Malmö och *timlönerna* för reservarbetena. Det blir ungefär samma förhållande dem emellan, om man jämför lönerna vid ackordsarbete inom dessa arbetargrupper och inom reservarbetena. Ty det är ju en bestämd lönestegring, 10 à 12 procent i regel, när det gäller ackordsarbeten. Sålunda vill jag meddela kammaren, att jag begagnat mig av siffror, som äro direkt jämförbara och klart och tydligt visa läget.

Efter mig uppträdde två ärade representanter för Malmö stad och dess majoritetsparti. Jag är icke oartig, tror jag, om jag icke anser mig böra ingå i något vidlyftigare svaromål på vad de sade. Delvis har ju herr Lundqvist rättat till en del saker.

Herr Andersson i Malmö sade, att arbetslöshetskommissionen icke rättat sig vare sig efter majoriteten eller minoriteten i Malmö arbetslöshetskommitté. Ja, det har visat sig, herr Andersson i Malmö, att såväl majoriteten som minoriteten i denna kommitté missförstått hela saken. Det har varit mycket vanligt i hela landet, att arbetslöshetskommittéerna missförstått just denna sin uppgift. Och man kan nog säga, att det var ett misstag av arbetslöshetskommissionen att ställa till med hela denna apparat med införskaffande av uppgifter från kommittéerna. Att arbetslöshetskommittén i Malmö missförstått saken, bevisas väl bäst därav, att kommittén, som jag nyss nämnde, talar om den »*genomsnittliga*» lönen. Det framgick av herrar malmöbors anföranden här, att de därmed åsyftade den lön, som de *önskade* få för Malmö fastställd, och icke den lön, som faktiskt är betingad av löneläget i staden.

Sedan ville herr Andersson — fastän på ett alldeles förtjusande sätt, i jämförelse med hans partikamrat i Göteborg — misstänkliggöra mina siffror. Då vill jag fråga om herr Andersson i Malmö har någon anmärkning att rikta mot dessa siffror. Äro de icke sanna? De gälla stora arbetargrupper. Jag vill säga, att jag har här i min hand kollektivavtalet för Sveriges textilindustri och kollektivavtalet för verkstadsindustrien, som gällt i tio år. Det innehåller tabeller, vilka kunna verifiera dessa siffror.

Beträffande talet om skälighetsprövning, som herr Andersson i Malmö var inne på, vill jag upprepa vad jag sade. Skälighetsprövning kan komma till stånd endast, när det gäller att bedöma, hur långt under den fastställda grovarbetarlönen, som reservarbetarlönen skall sättas; och för detta har ju A. K. gjort upp vissa principer, som äro av 1922 års riksdag godkända. Det synes ju förresten av vår reservation. Å de orter, där grovarbetarlönen är som högst, är det en större skillnad mellan grovarbetarlönen och reservarbetarlönen, och ju mindre grovarbetarlönen är, desto mindre blir skillnaden mellan denna och reservarbetarlönen. Det är ju en av principerna, som man haft att följa.

Någon av de ärade malmörepresentanterna riktade sig mot att jag talat om att herr statsrådet använt orden »genomsnittliga löner». Även det kan jag verifiera. Jag har här ett klipp av den officiella tidningen, där det står »Utdrag ur protokoll över socialärenden etc.». Där talar herr statsrådet just om att »statens arbetslöshetskommission fattat beslut rörande den genomsnittliga grovarbetarlönen i Malmö».

Så anförde herr Andersson, att det icke sagts, att *arbetslöshetskommissionen* handlat emot riksdagens direktiv. Vad har herr Andersson i Malmö för anledning att säga så? Det har ju ingen påstått, utan vad vi sagt, det är, att *regeringen* har inskridit och påverkat arbetslöshetskommissionen på ett sätt,

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

som står i strid med riksdagens direktiv. Det är mot regeringsingripandet, vi ha riktat oss.

Herr Andersson sade vidare: regeringen har icke fastställt lönerna, det är arbetslöshetskommissionen, som gjort det. Ja, det må vara sant. Men det är regeringen, som givit A. K. en bakläxa och som därigenom nödgat, kan man säga, arbetslöshetskommissionen att vidtaga ändringarna. Det är ganska naturligt, att arbetslöshetskommissionen inför denna återförvisning från regeringen icke kunde göra annat än vad kommissionen gjort.

Sedan var det herr Vougt! Min vän herr Lundqvist i Rotebro har redan givit mig rätt, då jag påstått, att stämningen inom utskottet emot detta regeringsbeslut var betydligt mera allmän än vad som framgår av antalet reservanter. Jag vet, att herr Vougt även från annat håll här i kammaren kommer att få en erinran om vad som verkligen förekommit i utskottet. Jag har därför icke anledning att närmare ingå på det.

Jag blev misstänkliggjord för att jag vädjat till jordbrukarna som grundlagsvårdare. Herrar Vougt och Ström voro inne på sådant resonemang. Det var ingen vädjan till dem som grundlagsvårdare. Jag bara frågade, huru just jordbrukarna och skogsbrukarna, som ha de allra största svårigheter att betala högre löner, skulle känna det inför ett försök från regeringens sida att få till stånd ett officiellt bestämmande av minimilöner. Jag vill till herr Andersson i Malmö säga, att detta var icke ett försök från *riksdagen* att åstadkomma en minimilönlagstiftning, utan ett försök från *regeringens* sida att med förbigående av riksdagen åstadkomma officiellt fastslagna minimilöner.

Så vill jag till slut endast uppehålla mig vid vad herr Vougt sade om att vi från högerhåll försöka göra arbetslöshetskommissionen till ett organ *över* regeringen. Ja, jag vet inte, vilken förmåga herr Vougt har att läsa andras innersta tankar. Men jag kan ju med samma rätt som herr Vougt säga, att det är ett försök från herr Vougt och hans socialdemokratiska partikamraters sida att göra arbetslöshetskommissionen till ett organ *under* regeringen. Det är mot detta vi reagera. Vi anse, att arbetslöshetskommissionen skall vara ett självständigt organ under statsmakterna, under regering och riksdag. Och vi reagera emot att regeringen ensam försöker sätta sig över arbetslöshetskommissionen vid sidan av de grunder, som riksdagen har varit med om att fastställa. Det är så mycket mera anmärkningsvärt, som vi nu ha en regering med en klar och tydlig klassetikett, en regering, som på klassorganisationers framställningar är färdig handla emot de av riksdagen beslutade direktiven.

Herr **Petersson** i Broaryd: Herr förste vice talman! Då jag i utskottet deltagit i detta ärendes behandling och ställt mig på reservanternas sida, har det skett av de skäl, som här äro åberopade, nämligen att det är fråga om att se till om riksdagens direktiv blivit överskridna av de åtgärder som vidtagits. Jag har försökt att efter bästa förmåga komma till insikt härom. Jag har för min del klart kommit till insikt om att så skett. Det är betecknande för särskilt herr Anderssons i Malmö ställning, att han sade att ingen, varken i dag här i debatten eller i utskottet, gjort gällande, att arbetslöshetskommissionen överträtt riksdagens direktiv. Nej, visst icke! Men jag vill fråga herr Andersson i Malmö, om han inte minns vad en gammal högt aktad ledamot av riksdagen och även av konstitutionsutskottet yttrade vid ett visst tillfälle vid behandlingen av denna fråga. Han sade: »Jag är så övertygad, att riksdagens direktiv trätts för nära, och det är så klart för mig, så det borde till och med kunna synas för en blind, men, sade han, jag biträder icke anmärkningen därför, att jag icke begär av socialminister Möller, att han skall krypa

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

ur sitt eget skinn.» Det var för mig så betecknande detta; det var klart, att här förelåg ett konstitutionellt brott, men på grund av vissa omständigheter ville han se förmildrande på denna fråga. Hur många i utskottet, som delade hans uppfattning i detta hänseende, d. v. s. hur många det var, som tänkte, att här föreligger något, som man borde anmärka på, men på grund av dessa förhållanden gör man det inte, det känner icke jag. Vi blevo åtta, som togo ansvaret på oss att säga ifrån.

Jag skulle efter detta gå in på att bevisa, var brottet ligger, men jag vill icke upprepa vad som förut är sagt. Det ligger dock någonting i 1922 års direktiv, som jag icke vill vid detta tillfälle förbigå, ty det talar för mig ett tydligt språk. Det står där i en mellansats, det står först: »Vidkommande lönerna vid de statliga nödhjälpsarbetena synes det riksdagen, som om dessa löner på de särskilda orterna borde mera smidigt anpassas efter nu rådande lönenivå, än som på sina håll hittills torde hava varit fallet.» Men så kommer mellansatsen: »samt håller riksdagen vidare före, att kommissionen för varje särskilt fall torde böra fastställa, med huru mycket en nödhjälpsarbetares löneförmåner skola understiga de löner etc.» — här står ett bestämt »skola», ingen prutmån; de skola understiga — och därefter kommer slutsatsen, att denna nedsättning icke får ske så, att den, för vilken nedsättningen sker, blir så nödställd, att han icke kan försörja sig.

Det är på grund av denna mellansats, jag intagit min ställning, att reservarbetslönerna skola ovillkorligen understiga lönerna i den öppna arbetsmarknaden. Jag skall passa på tillfället och avbörda mig något, som jag känt mycket tungt i allt tal om arbetslösheten och dylikt. Det är detta, som just framhållits, när vi skola sänka lönerna, att de skola komma i nivå med lönerna för jord- och skogsarbetare. Ja, mina herrar, det är verkligen svårt detta, att man skall vara talesman för en klass, som mer och mer tangerar undanträngas till en pariasklass, så att de sämst avlönade av alla skola vara just dessa. Jag måste reagera mot sådant. Kan en jordbruks- och skogsarbetare leva på en så låg avlöning, så får också en reservarbetare i Malmö leva på samma lön. Vi skola ha jämlikhet icke allenast på vissa områden utan överallt, och jag protesterar särskilt mot detta sätt att tala om dessa arbetare såsom voro de värda den minsta lönen. De verkställa dock ett arbete, som är fullt jämförbart med en grovarbetares i Malmö.

Jag har fattat min ståndpunkt med utgångspunkt från de åt arbetslöshetskommissionen genom återremissen givna nya direktiv, som gåvos av socialministern och vilka senare direktiv voro av beskaffenhet, att de kommo att undanträngа riksdagens egna 1922 givna. Och icke allenast i Malmö utan i hela landet var detta förhållandet. Det har kostat, som jag tror förut har erinrats om, landet för november månad förlidet år 138,836 kronor. Tager man nu denna månad som grundläggande, blir det en ökning på hela året av ungefär 1 $^1/_2$ miljon kronor. Det är i alla fall pengar. Jag missunnar icke de arbetslösa detta. De bli icke överbetalta i alla fall, om de få en liten höjning. Men jag vill, att man skall se till, att jordbruks- och skogsbruksarbetare få samma förmån.

Herr **Olsson** i Mora: Herr talman! En ärad talare på Gävleborgsbänken har liksom en rad andra talare uttalat vissa förmodanden i fråga om anledningen till att antalet reservanter i förevarande punkt icke svällt ut till majoritet.

För min del vill jag på denna punkt lämna en kort förklaring härtill, även om jag icke i övrigt finner anledning blanda mig i den debatt, som nu föres här i kammaren angående den föreliggande reservationen.

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Jag vill till en början säga, att det nu ifrågavarande anmärkningsyrkandet framfördes inom utskottet först fram emot dechargearbetets avslutning, och jag begår knappt någon orättvisa, om jag tillägger, att det inom utskottet drevs med en tvekan, som ganska starkt kontrasterade mot dagens frejdiga reservantmod.

I själva saken vill jag gärna medge, att det nog under årets utskottsbehandling syntes mig, att socialministerns klandrade åtgärd icke stod i riktigt god överensstämmelse med de av riksdagen meddelade arbetslöshetsdirektiven. Denna min uppfattning fördoldes icke inom utskottet. Bortsett emellertid från att föredragande departementschefens återförvisning ur strängt formella konstitutionella synpunkter kan diskuteras och efter min mening icke uppenbarligen motivera en anmälan enligt § 107 regeringsformen, så är det ju så, att icke blott frågan om tillämpningen av arbetslöshetsdirektiven utan hela arbetslöshetsfrågan senare kommer under riksdagens prövning. Vid sådant förhållande har jag, i likhet med den liberala representanten inom utskottet, icke kunnat finna det lämpligt att utan tvingande skäl medverka till att direktivfrågan skulle isolerad upptagas till behandling, med risk att en ur alla synpunkter önskvärd samförståndslösning inom särskilda utskottet därmed skulle försvåras eller rent av omöjliggöras.

Jag har endast velat till protokollet avge denna deklaration.

Herr **Lundqvist** i Rotebro: Herr talman! Herr Ström i Göteborg, som ju är en synnerligen älskvärd herre — jag tror icke, att han är så farlig, som han låter, ty jag känner honom från utskottsbordet — sökte emellertid göra gällande, att jag talade med olika tungor. Jag brukade ibland tala med en tunga, när det gällde högre löner åt vissa grupper av medborgare, medan jag använde en annan tunga i dag, då jag talade för lägre löner åt de stora arbetaremassorna. Jag tror icke, att herr Ström själv menar vad han därvidlag sagt. Jag tror, att även herr Ström kan vara villig erkänna, att den uppfattning, som vi från borgerligt håll hävda i denna fråga, innerst inne dock grundar sig på en önskan att just söka komma fram till bättre löner även åt den stora breda arbetaremassan. Det är ju känt och omvittnat många gånger, att vi ha olika meningar, de borgerliga och socialdemokraterna, om den lämpligaste arbetslöshetspolitik, som skall föras. Vi på vårt håll ha den bestämda uppfattningen, att om vi skola komma fram till sunda förhållanden igen på näringslivets områden, är det av vikt, att vi driva en arbetslöshetspolitik, som icke direkt motverkar detta och vi tro, att höga löner till nödhjälpsarbetarna just är en faktor, som motverkar en återgång till sunda och bättre förhållanden. Det finns alltså ingen alls motsättning mellan den ståndpunkt, som jag intagit, då jag talat för högre löner eller, kanske riktigare, för mindre sänkta, och den ståndpunkt, som jag i dag intagit.

Vi böra icke heller glömma, att de lönebelopp, som här nämnas, ju äro dagslöner, som i många fall överskridas vid ackordsarbeten. Det har åtminstone lämnats officiella uppgifter om detta. Det har icke bestritts. Det är mycket vanligt med dagspenningar, som äro 10 à 15 % högre. Vi få icke heller glömma bort, att dessa reservarbetare också ha en del extra förmåner in natura såsom fritt logi, fria resor till och från arbetsplatsen m. m., och vi få till slut icke heller glömma — vilket herr Petersson i Broaryd också nyss underströk — att de löner, som nu så skarpt klandras och underkännas från den socialdemokratiska sidan, dock äro löner, vilka dags dato hundratusentals arbetare måste draga sig fram på såsom ordinarie löner. Detta borde också ha något att säga dem, som så ivrigt klandra dessa löner, som dock icke äro eller äro avsedda att vara annat än nödhjälpslöner.

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Jag har förut åberopat vissa löneuppgifter från olika arbetslöshetskommittéer i landet. Jag har ännu en uppgift, som också bär vittnesbörd om vart det kan leda hän, därest man icke ser till att nödhjälpslönerna anpassas efter de ordinarie lönerna. Här säger en arbetslöshetskommitté: »Det antecknas, att vid årets taxering visade löneuppgifterna, att nödhjälpsarbetarna per tidsenhet åtnjutit högre avlöning än jordbruks- och skogsarbetarna i allmänhet. Dessa senare måste nog också prestera mera arbete för varje intjänad krona än de förstnämnda.»

Jag tror icke, att någon, icke ens herr Ström i Göteborg, anser, att det är en sund ordning, att dessa nödhjälpslöner skola ligga över de ordinarie löner, hundratusentals andra arbetare måste finna sig i att leva på.

Herr **Ström:** Herr talman! Redan vid debattens början förstod jag, att herrar Holmström och Lundqvist i Rotebro icke satt sig in i den fråga, det här gäller, och det bekräftades sedan på ett mycket kraftigt sätt. Man talade här om t. ex. dessa reservarbetslöner på 5 kronor 40 öre per dag och sade att de utgöras av timlöner, men att därutöver utgå ackord med 10 à 15 %. Ha herrarna verkligen suttit i utskottet och icke tagit reda på hur mycket lönen är? Timlönen är 50 öre i timmen, d. v. s. 4 kronor om dagen. Dessa 5 kronor 40 öre äro vad reservarbetarna vid ett normalt arbete kunna uppnå genom ackord. Det förvånar mig, att herrarna, som suttit i utskottet, icke tagit reda på en så enkel sak utan gått upp och blamerat sig på sätt som här skett. Det är verkligen icke rätt att betunga kammarens protokoll med sådana ovederhäftiga uppgifter, som ni här gjort, och jag hoppas, att det blir en ändring innan justeringen.

Gentemot herr Holmström får jag säga, att jag icke vill, att man skall »tugga om» reservationen, som han talade om. Det är på det sättet, att ur denna reservation finns icke så mycket att hämta, och det finns därför ingen anledning att nu ytterligare sysselsätta sig med den.

För att man icke skulle få den uppfattningen, att dessa nödhjälpsarbetare ha ett sådant ekonomiskt himmelrike att det är något för andra arbetare att med alla krafter sträva efter, har jag velat peka på just de sifferuppgifter, som jag lämnade i mitt förra anförande. Det är ju på det sättet, att enligt direktiven dessa grovarbetarelöner fastställts till det lägsta belopp, för vilket arbete i avsevärd omfattning kan beredas inom kommunen. Det betyder således, att man icke endast skall räkna med timlönen, såsom herr Holmström gjort, utan att man också skall taga de ackord, som utgå på dessa timlöner, och när det gäller en sådan industri som byggnadsämnesindustrin, är det fastslaget i avtalet, att arbetarna skola ha ett ackord, som ger dem 25 %. Då skall man således lägga på dessa 25 % utan vidare. Nu är det så, att det i praktiken ger mer än 25 %. När vi hade den sista uppgörelsen inom byggnadsämnesindustrin, påpekades ifrån arbetsgivarehåll, att ackordet gick ända upp till 35 à 40 i stället för 25 %, och det var just vid den tidpunkt, som det här är fråga om. Det är därför, som man skall taga reda på saken och icke fara vill på det sätt, som herrarna gjort i denna fråga.

När vi vidare gjorde anmärkning mot herr Holmströms appell till riksdagens bönder i denna fråga, gjorda vi det därför, att vi ansågo det vara ett demagogiskt trick och ingenting annat. Herr Holmström kunde lika gärna ha vädjat till bönderna genom att fråga vad en kapten på övergångsstat borde ha i avlöning i stället för att tala om dessa nödhjälpsarbetare. Jag tror, att det är ett demagogiskt trick av ungefär samma art, som herrarna här ha använt.

Vad sedan beträffar herr Peterssons i Broaryd uttalande om att jordbruks-

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

och skogsarbetarna måste leva på de löner, som det här är fråga om, och att följaktligen också nödhjälpsarbetarna i Malmö måste försöka leva på dessa löner, så torde det icke vara herr Petersson i Broaryd obekant, att arbetarna i Malmö få betala i hyra ungefär lika mycket, som en skogsarbetare kanske under vissa förhållanden kan få leva på. Det är ju avsikten, att de arbetslösa skola få arbete på de platser där sådant finnes under de perioder, då de äro arbetslösa, och det är icke här fråga om en utflyttning av arbetskraften till landsbygden. Om herr Petersson i Broaryd skulle göra det räkneexperimentet att räkna ihop vad en arbetare i Malmö eller Göteborg får betala i hyra och för bränsle och andra omkostnader och sedan räknar ihop vad en nödhjälpsarbetares lön går till, får han kanske ett något bättre begrepp om denna sak än då han gör ett så kategoriskt uttalande, att kan en skogs- eller lantarbetare leva på denna lön, måste även en arbetare i ett industrisamhälle kunna leva därpå. Man får väl ändå ta i beräkning, att denne måste bo någonstans och måste ha något till bränsle. Och huru är det i verkligheten? Jo, det är så, att kommunen får bidraga både till hyra och till bränsle. Han kan faktiskt icke leva på den lön, som han får på sitt arbete. Man skall icke göra upp räkningen utan dessa värden. Om herr Petersson tänkt på den saken, kanske slutsatsen blivit en annan än den blev, när han nu icke alls tänkt därpå. Men det är ju så, som Ibsen säger, att när utgångspunkten är galen, så bli slutsatserna ofta »orginalast», och så blir det också här, att slutsatserna bli mycket originella.

Herr Lundqvist i Rotebro yttrade, att han trodde, att det icke var så allvarligt menat med vad jag sade om hans uttalande. Ja, detta förutsätter, att herr Lundqvist själv icke menade allvar. Jag kan icke finna någon som helst anknytningspunkt mellan hans frenetiska kamp för att bibehålla löner t. o. m. för de bäst anställda bland tjänstemännen och hans lika frenetiska kamp för att få ned lönerna för reservarbetarna. Han säger, att krisen skall övervinnas genom sänkta löner, framför allt för reservarbetarna. Ja, men vore det icke bättre att börja med att på något ställe uppe i toppen sänka lönerna? Vi skulle då kanske få mycket bättre följdföreteelser och avhjälpa krisen på samma gång. Jag tror, att hela hans anförande är ett uttryck för att den grupp, som står honom närmast, skall under alla förhållanden skyddas, medan han icke bryr sig så synnerligen mycket om den andra gruppen.

Vad beträffar sedan hans reflexioner över att ackordet uppgår till 10 à 15 % utöver de löner, som äro omtalade, så har jag redan förut talat om att han tagit kapitalt fel, då han säger, att det här gäller timlöner, därför att det i stället är ackordslöner, som det här talas om. Men även om man i något fall räknat ackordet felaktigt, så att det skulle ge 10 à 15 % utöver vad det får ge under vanliga förhållanden, gör detta 30 à 40 öre för dagen, och jag undrar vad det betyder för dessa arbetare. Faktum är ju, att kommunerna i mycket stor utsträckning få inskrida och hjälpa dessa arbetargrupper, och jag kan icke förstå, att det kan ligga någon sund ekonomi däri, att staten fastställer löner, som dessa arbetare icke kunna leva på, och att sedan kommunerna måste träda till och betala omkostnaderna för dem för att de skola kunna klara sig.

Beträffande det här talet om fria resor och fria bostäder m. m., så vilar det väl också därpå, att man icke brytt sig om att taga reda på vem som härvidlag betalat. De fria resorna betalas i stor utsträckning av kommunerna, d. v. s., en eller annan resa t. ex. resorna till arbetsplatser betalas av arbetslöshetskommissionen, men i regel är det så, att kommunerna betala både för bostäder och de fria resorna; och att lägga dessa bördor på kommunerna anser jag icke vara något önskvärt.

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Det politiska paradnummer, som man tänkt göra denna affär till, tror jag har uteblivit för högern. Ty ute i de större industrisamhällena stå ändock de högerrepresentanter, vilka arbeta inom de kommunala institutionerna, på den linjen, att de anse, att detta arbete skall betalas så, att de, som utföra detsamma, kunna leva därpå, och icke betalas på det sättet, att kommunerna måste bidraga för att kunna uppehålla livet hos dem, som äro sysselsatta med dessa reservarbeten.

Herr **Andersson** i Malmö: Herr talman! Herr Petersson i Broaryd upptog i detta sammanhang frågan om lönerna till jordbruks- och skogsarbetarna, och han fann med all rätt dessa löner vara mycket för små i förhållande till andra arbetares löner här i landet. Detta är dock en fråga, som icke sammanhänger med det ärende, som vi nu ha att behandla. Jag har i alla fall velat säga, att det icke skall underlåtas någonting från det parti, som jag representerar, när det gäller en förbättring av levnadsvillkoren och lönerna för de arbetaregrupper, som herr Petersson i Broaryd omnämnde.

Jag begärde ordet, herr talman, närmast därför att både herr Holmström och herr Lundqvist i Rotebro anförde siffror rörande lönerna till Malmöarbetarna på ett sätt, som enligt deras mening skulle visa, att jag skulle haft fel i min framställning, och att speciellt arbetslöshetskommitténs majoritet i Malmö skulle ha haft galet, när den framställde sitt förslag. Jag ber då att få omnämna de arbetaregrupper och de löner, på vilka Malmö arbetslöshetskommittés majoritet byggt sitt förslag till arbetslöshetskommissionen. Vi ha här grovarbetarna inom cementfabriksindustrien, 700 à 800 till antalet, med en lön av 7 kr. 20 öre per dag oberäknat ackordstillägg, vidare grovarbetarna vid Kockums mekaniska verkstad till ett antal av 100 med en lön av 7 kr. 20 öre per dag, grovarbetarna vid Gummiverkstäderna till antalet över 400 med en lön av 8 kr. 45 öre per dag, grovarbetarna vid konstgödningsfabrikerna med en lön av 7 kr. 60 öre per dag, kol- och vedgårdsarbetarna med en lön av 9 kr. 20 öre per dag, grovarbetarna inom byggnadsfacket med en lön av 9 kr. 68 öre per dag och jordschaktningsarbetare med likaledes 9 kr. 68 öre per dag. Man kommer upp till ett grovarbetareantal i Malmö av 3,000, och följaktligen är det de största grupperna av grovarbetare i Malmö, och man har räknat med en lön i medeltal av 9 kr. 20 öre för dag, vilket arbetslöshetskommittén också framlagt för kommissionen.

Det är emellertid även en annan sak, som jag i detta sammanhang vill erinra om, speciellt med anledning av herr Holmströms tal om att han hade så många avtal, med vilka han kunde bevisa, huru löneläget är i Malmö. Det är arbetslöshetskommissionens egen skrivelse, som intagits i reservationen, som jag hänsyftar på. Jag skulle be, att de ärade kammarledamöterna gå igenom den och se, vilka lönesatser som arbetslöshetskommissionen omnämnt. Jag vill först påpeka, att en lön av 7 kr. 20 öre för dag motsvarar en timlön av 90 öre. Enligt arbetslöshetskommissionens egen skrivelse utgöra timlönerna i Malmö för arbetare inom mekaniska verkstadsindustrien 76 öre, för arbetare inom byggnadsämnesindustrien 90 öre, för hjälparbetare vid snickeri- och möbelfabriker 97 öre, för textilarbetare 80 öre med vissa tillägg, så att de kanske komma upp till över 90 öre, för skofabriksarbetare 95 öre, för arbetarna inom gödningsämnesindustrien likaledes 95 öre, för arbetare inom husbyggnadsfacket 1 krona 21 öre, för hjälparbetare inom rörledningsbranschen 96 öre, när de arbetat två år i facket, och för övriga arbetare 80 öre, förgrovarbetare vid stadens arbeten 1 krona 15 öre, för ban- och byggnadsarbetare vid statens järnvägar 1 krona 14 öre, vid enskilda järnvägarna 93 öre, för arbetarna vid statens järnvägars verkstäder 72 öre, för arbetare, som fyllt

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

18 år, och 87 öre för arbetare, som fyllt 21 år. Vid de enskilda järnvägarna, där det icke kan vara så många grovarbetare att räkna med, äro timlönerna 68 öre och 83 öre vid uppnådda resp. 18 och 21 år. I de allra flesta fall komma arbetarna upp i en timlön av över 90 öre. Det är endast i några enstaka fall, som arbetslöshetskommissionen i sin skrivelse kommit till en timlön lägre än 90 öre, och då gäller det arbetaregrupper med ringa antal grovarbetare. Jag har med dessa siffror velat slå fast, att arbetslöshetskommissionen med sina egna siffror bevisat, att den icke fastställt grovarbetarelönerna riktigt första gången beträffande Malmö.

Jag vill också citera ett par rader ur arbetslöshetskommissionens skrivelse, ty de bevisa, att arbetslöshetskommissionen själv är medveten om svårigheterna för de större städerna att fastställa grovarbetarelöner: »Erkännas må, att det faktiska löneläge, som arbetslöshetskommissionen har att taga i betraktande, knappast kan för en större stads vidkommande konstateras i enbart räknemässig väg, detta närmast av det skälet, att vederbörande grovarbetarlön i gällande direktivs bemärkelse icke utan vidare är liktydig med den lägsta lön, som överhuvud förekommer i orten, utan skall vara den lägsta lön, för vilken arbete i avsevärd omfattning kan beredas.»

Herr **Holmström:** Herr talman! Jag hade icke tänkt fortsätta debatten, men jag blev nödsakad att åter begära ordet med anledning av herr Ströms anförande.

Jag vill emellertid först, med anledning av vad herr Andersson i Malmö nu anförde, säga, att det är en avsevärd skillnad mellan den grovarbetarlön, som han kom till i sitt resonemang, och den lön av kronor 9:20, som arbetslöshetskommittén i Malmö föreslog. Sedan är det också en hel del andra saker, som arbetslöshetskommissionen, just med anledning av riksdagens direktiv om hänsynstagande till löneläget för jord- och skogsarbetare, måste taga med i beräkningen. Det är en sak, hur det är just i Malmö. Sedan får man också taga hänsyn till hur det är utanför den orten.

Men herr Ström! Det är ganska upplyftande, det erkänner jag, att höra herr Ström tala om »*demagogi*». Han talar också om att vi högermän skulle få lov att ändra i protokollet. Med hänsyn till den tid, som vi redan förbrukat på behandlingen av detta ärende, skall jag icke ingå på någon motbevisning. Jag ber bara kammarens ärade ledamöter, som hört herr Ström, att titta efter i protokollet, om det icke blir han, som varit försiktig nog att ändra.

När herr Ström här talar om demagogi, och sedan jämför reservarbetarlönerna med byggnadsarbetarnas löner, så vill jag fråga: varför skall man jämföra dem med en av de högst avlönade arbetargrupperna i hela vårt land? Den gruppen pekar herr Ström på i sin jämförelse. Man bör väl i stället jämföra med den stora *massan* av arbetare i landet. Man behöver då icke bara tala om jord- och skogsarbetare, utan om t. ex. exportindustriens och textilindustriens arbetare, som få dra sig fram på mycket låga löner och som många gånger icke ha sex dagars arbetsvecka utan kanske bara tre, fyra eller fem arbetsdagar per vecka.

På tal om möjligheten att leva på lant- och skogsarbetarnas löner, ville herr Ström reagera emot herr Petersson i Broaryd. Men herr Ström, som tillvitar oss att icke ha reda på vad vi tala om, har själv icke reda på, att det förekommer ortstillägg. Om en reservarbetares familj bor på en ort i en högre dyrortsgrupp, får familjen kompensation genom ett särskilt ortstillägg. Det har också redan påpekats av herr Lundqvist i Rotebro, att, trots det att levnadskostnadsindex har sjunkit och att sålunda levnadsomkostnaderna sjunkit, så

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)
har arbetslöshetskommissionen icke vidtagit någon däremot svarande sänkning av reservarbetslönerna.

Så kom då herr Ström med det verkligt stora numret, då han sade, att de fria resor, som herr Lundqvist i Rotebro hade talat om, fingo betalas av *kommunerna*. Det hör väl emellertid icke hit, vem det är, som betalar dem, om det är staten eller kommunerna. Huvudsaken är väl, att arbetarna *få betalt*. Det förhållande, som herr Ström här pekade på, är icke heller något ovanligt. Vi ha ju den stora gruppen av statskommunala arbeten, där staten betalar en del och kommunerna en del. Men det hör som sagt icke hit, *vem* som betalar, när vi skola resonera om *vad* reservarbetarna få till sitt och de sinas livsuppehälle.

Herr **Lundqvist** i Rotebro: Herr talman! Jag sade i mitt förra anförande, att herr Ström var en synnerligen älskvärd och välvillig kamrat. Jag fick alldeles strax efteråt belägg för detta, då han rådde mig att för att bevara mitt anseende justera mitt yttrande i protokollet, så att jag icke gjorde mig skyldig där till sådana felaktigheter, som jag gjort här. På samma gång som jag tackar herr Ström för denna vänliga anvisning, måste jag dock säga, att vad jag sagt kommer också att återfinnas i protokollet, för så vitt herrar stenografer rätt uppfattat det. Det förhåller sig nämligen så, att enligt socialstyrelsens officiella tryck ligger ackordsinkomsten som regel vid samtliga arbetsplatser 10 à 12 procent över de fastställda beloppen. Även om herr Ström är en mycket kunnig man, så tror jag han ändå får ursäkta mig, om jag på detta område tillmäter större värde åt uttalanden, som komma från arbetslöshetskommissionen än ifrån honom.

Vidare talade herr Ström om min frenetiska kamp för att trissa upp lönerna för en viss kategori, samtidigt som jag här skulle vara i färd med att lika frenetiskt pressa ned lönerna för andra. Om herr Ström skulle ta sig tid, vilket dock kanske är för mycket begärt, att studera kammarens protokoll för den tid, som jag haft nöjet sitta här, så tror jag han icke skulle kunna återfinna ett enda ställe, där jag tillåtit mig att föra fram ett så orimligt krav som att i nådens år 1933 få högre löner än som utgingo år 1922, med den oerhörda nedgång, som levnadskostnadsindex under den tiden har att uppvisa. Nej, herr Ström, jag tror, att de krav, som jag brukar framföra, äro litet mera moderata och också litet mera befogade än vad herr Ström här sökt göra gällande.

Till sist skulle jag, herr talman, vilja säga, att här har ju från socialdemokratiskt håll med många tungor men enstämmigt förklarats, att herr statsrådets ingripande icke på något sätt innebure något i strid mot riksdagens direktiv. Jag vill då endast sluta med att konstatera, att det dock är ingen, som kunnat bestrida, att de reservarbetarlöner, som i dag utgå i Malmö, tack vare socialministerns ingripande äro högre än de, som gällde år 1923, och jag frågar: är det någon, som vill göra gällande, att en sådan lönepolitik skulle stå i överensstämmelse med riksdagens direktiv?

Herr **Ström:** Herr talman! Herr Holmström beskyllde mig för att ha jämfört reservarbetarnas löner med byggnadsarbetarnas. Jag tycker ändå, att hela kammaren skulle ha fattat, att jag talade om byggnadsämnesindustriens arbetare. Byggnadsarbetarna har jag överhuvud taget icke talat om. Det är ju riktigt, att de tillhöra de bäst avlönade i detta land, men byggnadsämnesindustriens arbetare tillhöra de sämst avlönade i landet. Det var dem, jag talade om, och det var de, som hade den timlön och den ackordsförtjänst, som anfördes.

Sedan kom herr Holmström och sade, att dessa reservarbetare ha ju orts-

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

tillägg. Ja, vem betalar dem? Jo, det få kommunerna göra, liksom de få betala det andra. Det spelar ingen roll, säger herr Holmström. Ja, men är det icke så, att när de utföra statliga arbeten, böra de ha betalt, så att de kunna leva och så att kommunerna slippa att betala en avlöning vid sidan därav för hjälp till hyra, reseutrustning och allt detta? Är det icke riktigt, att arbetarna borde ha en avlöning, så att de kunde leva på sitt arbete, i stället för att ha det som nu, att de dels få arbeta för en mindre inkomst och dels sedan många gånger få den största delen av sin inkomst från kommunerna i form av hyresbidrag, ortstillägg och dylikt. Det är det, som vi tala om. Vad kommunerna utbetala i detta fall kan väl icke ens herr Holmström genom konstitutionsutskottet göra någon anmärkning på, ty den saken hör ju icke hemma under detta forum.

I fråga om de statskommunala arbetena är det på samma sätt, att det är kommunernas sak. Där lämnar ju staten bara ett bidrag.

Beträffande sedan herr Lundqvists i Rotebro uttalande angående ackordsinkomsterna, så ha vi ju i konstitutionsutskottet fått denna promemoria, och där står ju klart och tydligt angivet reservarbetslönen per dag. Det är vad de skola tjäna, när det är ackordsarbete. Ackorden skola sättas så, att de skola uppnå denna inkomst. Vad herr Lundqvist här citerade var ett uttalande, att man ibland sätter ackorden så, att de få 10 eller 15 procent mera, men det är ju klart, att man kan icke sätta vartenda ackord så, att det ger exakt kronor 5:40 om dagen, utan det kan bli misstag i ena eller andra riktningen. Det kan ge 5:25, och det kan ge 5:70 eller 5:80. Det var detta, som herr Lundqvist talade om, men det bekräftar ju endast vad jag tidigare har påstått under debatten, och det slår ju ihjäl vad herr Lundqvist i Rotebro och herr Holmström ha påstått, då de inbillat sig, att dessa 5:40 skulle vara timlönen per dag och att ackordsöverskotten skulle läggas därtill. Vore det på det sättet, så kanske vi slapp gräla här om saken, men så är tyvärr ingalunda förhållandet. Det kunde man ändå ha tagit reda på i utskottet, innan man kom hit till kammaren.

Med anledning av mitt uttalande om herr Lundqvists frenetiska kamp för de högre statstjänarna, frågade han, om han någonsin här i kammaren hade talat för ett yrkande, att dessa skulle få högre löner än de hade år 1922. Åtminstone den erfarenhet, som jag har av nödhjälpsarbetarlönerna år 1922, säger mig, att de lågo betydligt över de löner, som nu gälla, därför att då voro ackordssatserna relativt fria. Jag hade tillfälle att besöka åtskilliga sådana reservarbeten, där arbetarna tjänade 12 och till och med 14 kronor om dagen vid den tidpunkten, men då gällde icke heller så stränga grundsatser. Det kanske icke herr Lundqvist tagit reda på, men vi, som haft tillfälle att syssla med dessa saker, ha ju måst taga reda på vilka försämringar som ha skett i fråga om dessa löner, även om de rent siffermässigt kunna te sig på sätt, som herr Lundqvist här anförde. Jag är emellertid icke säker på den saken. Jag har ingen statistik till mitt förfogande, så att jag kan göra något bestämt uttalande på den punkten. Även om emellertid så skulle vara förhållandet, att år 1922 gällde en lön av kr. 5:40, så frågar jag: Är det något att sänka för en arbetare i Malmö, som måste betala 50 kronor i månaden i hyra, som måste betala bränsle och underhålla sin familj och som kanske har en hel del andra utgifter? Kan man tänka sig, att man skall kunna göra det på en mindre inkomst än 5:40 om dagen? De, som påstå detta, kunna icke arbeta för att hjälpa de sämst ställda i samhället. Jag vidhåller mitt uttalande, att de ta ingen hänsyn till dessa sämst ställda i samhället, vilka få klara sig bäst de vilja, och resultatet blir, att kommunerna få bära hälften av bördan, när icke staten vill bära hela.

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Herr **Jeppsson:** Herr talman! Jag föranleddes att begära ordet, därför att under punkten VII i konstitutionsutskottets betänkande nr 18 förekommer en reservation av herrar greve Spens, Sandström, Holmström och Lundqvist i Rotebro, vilken reservation riktar sig emot min handläggning av vissa ärenden inom kommunikationsdepartementet. Jag ber i anledning av denna reservation att få säga ett par ord.

Frågan gäller beviljandet av statsbidrag till vägbyggader inom respektive län, och de nyssnämnda herrarna ha reservationsvis anmält, att de yrkat på framställande av anmärkning emot min handläggning av dessa ärenden. Jag ber då först att med några korta ord få ange behandlingen av dessa ärenden. Det är nu ordnat så, att statsbidrag såväl med vanligt bidragsbelopp som med förhöjt sådant utgår till allmänna vägars byggande och förbättrande ifrån länens automobilskattefonder. Länsstyrelsen äger att från dessa länsfonder bevilja bidrag till vägföretag; dock skola bland annat frågor om högre bidrag av statsmedel än $^3/_4$ av den beräknade kostnaden underställas Kungl. Maj:ts prövning. Det är vid behandlingen av dessa ansökningar om förhöjt statsbidrag, som herrar Spens m. fl. velat göra gällande, att jag icke tillämpat enhetliga grunder för de skilda länen.

Jag skall därför be att få omnämna i största korthet, vilka omständigheter som av mig ha tagits i beaktande vid prövningen av ansökningar om bidrag med mera än $^3/_4$ av kostnaden för vägföretaget. Dessa omständigheter och synpunkter ha bland annat varit följande:

Först och främst har jag tagit i beaktande vägens betydelse för trafiken, om det är en genomgångsväg, en huvudväg, eller icke. Såsom jag tidigare givit uttryck åt här i riksdagen, vilket återfinnes i riksdagens protokoll, har jag nämligen ansett och anser fortfarande, att när det gäller byggande eller förbättrande av de stora trafikvägarna, är det icke rimligt att begära, att väghållningsskyldiga skola bekosta så stor andel av dessa vägkostnader som vad tidigare har varit fallet. I alla de fall, då det gällt byggande eller förbättrande av så kallade huvudvägar, har jag för min del ansett, att bidragsprocenten för statsbidraget bör vara högre än det så att säga normala eller 75 procent.

Vidare har man också vid prövningen av ansökningar om förhöjt statsbidrag att ta hänsyn till, om byggnadsföretaget avser friläggande av plankorsning mellan väg och järnväg. I detta fall hade min företrädare i ämbetet, statsrådet Borell, skickat ut ett meddelande till vederbörande myndigheter, vari man direkt utlovade förhöjt statsbidrag i de fall, där det gällde friläggande av dylik korsning.

För det tredje har jag också vid prövningen av dessa frågor tagit hänsyn till, huruvida företagets igångsättande påkallades för att lindra arbetslösheten. Det har under de sista åren i vårt land igångssatts och fullföljts en oerhörd mängd vägbyggnadsföretag just på grund av nödvändigheten att skaffa arbetstillfällen.

Vidare har jag också tagit hänsyn till vägdistriktets ekonomiska bärkraft, den skattebörda, som påvilade detsamma.

Slutligen ville jag icke heller underlåta, när jag prövade dessa ärenden, att taga hänsyn till hur länsstyrelsen hade ställt sig i olika fall. Jag kunde icke, såsom herrar anmärkare här tyckas vilja göra, lägga större vikt vid väg- och vattenbyggnadsstyrelsens yttrande än vid vad länsstyrelsen ansåg sig böra tillstyrka. Jag anser nämligen, att när länsstyrelsen själv äger att bevilja bidrag till alla de företag, till vilka man icke begär högre bidrag än $^3/_4$, med undantag av vissa särskilt undantagna vägar, bör länsstyrelsen också minst lika bra som någon annan myndighet kunna bedöma, såväl huruvida länsfon-

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

den tål att vidkännas ett högre bidrag än $^3/_4$, som huruvida vederbörande vägdistrikt är i behov av större bidrag än dessa $^3/_4$. Vid behandlingen av samtliga ansökningar om förhöjt statsbidrag, som av Kungl. Maj:t avgjordes under den del av år 1932, då jag fungerade som kommunikationsminister, eller cirka 90 ansökningar, var det därför endast i fem eller, om jag räknar mycket noga, i sex fall, där Kungl. Maj:ts beslut avvek från vederbörande länsstyrelses förslag. Däremot avveko besluten i mycket stor utsträckning från väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag. Jag uppfattade emellertid icke min uppgift i kommunikationsdepartementet så, att jag skulle följa en underordnad myndighets beslut och anvisningar, utan jag ansåg mig ha grundlagsenlig rätt och plikt att själv pröva och avgöra, vad jag ansåg vara det, som av Kungl. Maj:t borde beviljas.

Jag nämnde nyss, att av de 90-tal ansökningar, som under föregående år avgjordes av Kungl. Maj:t, var det endast 5 eller 6, där Kungl. Maj:t avvek från länsstyrelsens förslag. Jag skall anföra ett par exempel på sådana fall. Ett av dessa företag avsåg en kostnad på 30,300 kronor, alltså ett relativt litet vägföretag. Företaget skulle utföras av ett distrikt med icke mindre än 646,000 vägfyrkar och med en utdebitering av 18 öre. Inga skulder förefunnos i distriktet i fråga. Här förelåg således icke någon som helst ömmande omständighet såtillvida, att distriktet skulle ha en svag ekonomi. Ej heller tror jag, såvitt jag kan minnas, att man med fog kunde säga, att ifrågavarande vägföretag var av huvudvägs betydelse. Här hade länsstyrelsen tillstyrkt 90 procent, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hade tillstyrkt 80 procent, och Kungl. Maj:t beviljade 85 procent, alltså 5 procent högre än vad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hade tillstyrkt.

I ett annat fall var hela kostnaden för företaget 29,200 kronor. Vägfyrkarnas antal var 142,000 i runt tal och vägskatten 20 öre. Inga skulder funnos, och företaget i fråga gällde ingen huvudväg. Där hade Konungens befallningshavande tillstyrkt 95 procent, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hade stannat vid 75 procent, och Kungl. Maj:t beviljade 85 procent.

Jag har nämnt detta såsom stickprov på dessa 5 à 6 fall. När jag säger, att man noga räknat kommer upp till 6 fall, där Kungl. Maj:t fattade ett från länsstyrelsens förslag avvikande beslut, så vill jag förklara det på det sättet, att i det sjätte fallet hade länsstyrelsen avgivit alternativa förslag. Den hade sålunda icke direkt tillstyrkt 90 procent utan den hade även förklarat, att man kunde taga 85 procent, vilket också blev Kungl. Maj:ts beslut.

I intet av dessa 5—6 fall, d. v. s. samtliga på min föredragning i fjol avgjorda ansökningar om förhöjt bidrag, där bidraget fastställts till lägre procent än länsstyrelsen föreslagit, kan man med fog säga, att skäl förelegat till högre bidragsprocent än den av Kungl. Maj:t fastställda. I intet fall har Kungl. Maj:t på min föredragning beviljat högre statsbidrag än vederbörande länsstyrelse tillstyrkt.

I fråga om de förhöjda bidragens inverkan på länsfonderna och deras behållning, som herrar anmärkare äro inne en smula på, bör observeras, att många av dessa företag utföras i arbetslöshetskommissionens regi och med bidrag av arbetslöshetsmedel. Särskilt gäller detta Göteborgs och Bohus län samt Blekinge län. I båda dessa län råder som bekant mycket stor arbetslöshet. De lokala myndigheterna, vägstyrelserna och länsstyrelserna, hava med berömvärd framsynthet och raskhet i dessa län i tid planerat och beslutat ingångsättandet av en hel del vägbyggnadsföretag för att därmed bereda arbete och utkomstmöjligheter åt de arbetslösa. Men bland annat därför att medel icke på annat sätt kunnat anskaffas har nu ifrågavarande arbete i stor utsträckning överlåtits på arbetslöshets-

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)
kommissionen. Men även med det bidrag av arbetslöshetsmedel, som på det sättet erhållits till företagets finansierande, hade det för många vägdistrikt varit omöjligt att igångsätta dessa för arbetslöshetens lindrande så välbehövliga arbetsföretag, om ej fyllnadsbidrag kunnat erhållas från länens automobilskattefonder. Den ojämförligt största delen av kostnaden för dylika i arbetslöshetskommissionens regi utförda vägföretag har utgått av arbetslöshetsmedel. Det är sålunda icke så säkert, att de automobilskattefonder, varifrån förhöjda bidrag i större utsträckning beviljats, av den anledningen skulle bliva ekonomiskt svagare än fonderna inom de län, där man icke har anlitat arbetslöshetsmedel i samma utsträckning utan i stället helt finansierat flertalet inom respektive län utförda vägföretag med medel från länsfonderna, även om statsbidraget då i regel icke har uppgått till mer än tre fjärdedelar av kostnaden. Herrar Spens m. fl. hava i varje fall icke förebragt någon utredning, som bevisar riktigheten av deras påstående i detta hänseende. För dem är det »självfallet» att framkasta den beskyllning, som under insinuanta former här har gjorts.

Att sedan antalet vägföretag, vartill statsbidrag beviljats, varit betydligt större inom vissa län än inom andra, torde väl i första hand bero på, huruvida ansökningar inkommit om förhöjda statsbidrag eller icke. Kungl. Maj:t kan ju icke bevilja förhöjt bidrag, där ingen framställning därom föreligger, än mindre, då ej ens ärendet i någon form överlämnats till Kungl. Maj:ts prövning. Den saken är så uppenbar, att det borde förefalla »självfallet» även för herrar Spens m. fl., att Kungl. Maj:t icke kan pröva och avgöra flera framställningar än som inkomma till Kungl. Maj:t.

När därför, såsom det framgår av i förevarande utlåtande intagen tabell, inom Blekinge län 32 företag fått förhöjt bidrag, då t. ex. inom Södermanlands län endast tre stycken fått dylikt, beror det på, att från Södermanlands län har under denna tid icke inkommit flera ansökningar om förhöjt bidrag. Då har ju icke heller Kungl. Maj:t rimligtvis kunnat giva bidrag till ett större antal företag. Därför är det obegripligt, huru reservanterna i detta fall kunnat komma med dylika påståenden.

Av det sagda torde framgå, att Kungl. Maj:t har på min föredragning i intet enda fall givit högre bidrag än vederbörande länsstyrelse tillstyrkt. Ser man på Kungl. Maj:ts behandling av ifrågavarande ärende under den del av år 1932, då jag var kommunikationsminister, skall man finna, att de ärenden, som då avgjordes på det sättet, att Kungl. Maj:t beviljade bidrag till mindre belopp än länsstyrelsen tillstyrkt, berörde endast fyra av rikets tjugufyra län. När man sedan kommer här, som herrarna vilja göra, och insinuerar och gör gällande, att man icke tillämpar enhetliga principer inom skilda län, så måste jag på det bestämdaste tillbakavisa detta. Jag har redogjort för de tillämpade principerna. I den mån framställningar inkommit från olika län, hava de principerna tillämpats. Men herrarna skola icke begära, att man skall tillämpa principer på framställningar, som aldrig komma in.

Herr **Lundqvist** i Rotebro: Herr talman! Jag skall gärna medgiva, att det varit mycket svårt för oss inom konstitutionsutskottet att bilda oss en fullt tillförlitlig bild av läget i denna i och för sig synnerligen komplicerade fråga. De, som deltagit i arbetet inom konstitutionsutskottet, kunna säkerligen alla vitsorda, att vi hava ägnat mycken tid åt att söka komma till ett rätt bedömande av denna fråga.

Herr Jeppsson redogjorde för de synpunkter, som för honom hade varit vägledande som statsråd och chef för kommunikationsdepartementet. Han nämnde hänsynen till vägarnas betydelse, friläggandet av plankorsningar, arbete-

nas igångsättande för lindrande av arbetslösheten och länsstyrelsernas förslag i frågan. Jag skulle vilja säga, att jag tror icke, att någon av oss reservanter har något att anmärka mot dessa synpunkter i och för sig. De äro, såvitt jag förstår, fullt tillfredsställande. Det är bara, när det gäller själva tillämpningen, som vi på vårt håll hava en annan mening än den, som kom till uttryck i det försvarstal, som nyss hölls av herr Jeppsson.

Det är ingen, som från vår sida velat göra gällande, att statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet skulle hava någon som helst skyldighet att rätta sitt ställningstagande efter uppfattningen inom de honom underordnade ämbetsverken. Det är ingen, som vill göra gällande det. Och det är alldeles självfallet, att statsrådet bör taga stor hänsyn till den uppfattning, som kommit till uttryck från länsstyrelsernas sida. Jag håller fullkomligt med om, att de böra hava en mycket ingående insikt om de verkliga förhållandena. De böra därför också kunna lämna ett gott stöd för bedömandet.

Men, herr Jeppsson, det är väl *en* sak. Icke får man väl å andra sidan driva hänsynen till länsstyrelserna så långt, att statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet skall anse sig slaviskt böra följa de förslag, som dessa länsstyrelser avgivit. Såvitt jag förstår är det ändå statsrådets skyldighet att själv verkställa en ingående prövning i de olika fallen.

Nu säger vidare herr Jeppsson, att han ju icke kan hjälpa, om icke länsstyrelser begära förhöjt bidrag eller om de icke begära mera än t. ex. 80 procent. Han kan icke gärna giva en länsstyrelse mera än den begär. Jag har ingen erfarenhet om den kontakt, som råder mellan Kungl. Maj:ts regering och Kungl. Maj:ts befallningshavande i landet. Men att den kontakten skulle vara så utomordentligt dålig, att icke statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet skulle kunna i en så utomordentligt viktig fråga som denna konferera med olika länsstyrelser, så att man skulle kunna komma fram till någorlunda likformighet inom olika delar av landet, har jag väldigt svårt att förstå. Jag vill minnas, att det brukar hållas särskilda landshövdingekonferenser. Jag vet icke, vad man där sysslar med. Men det vore väl ganska nära till hands liggande, att, om en landshövding konsekvent begär 90 procent och aldrig går under det, under det att andra landshövdingar aldrig begära 90 procent, hur förhållandena än gestalta sig, utan alltid stanna vid 80—85 procent, det vid en dylik konferens eller vid annat tillfälle talades om för vederbörande, att så och så förfares på andra håll. Detta alltså om detta.

Nu påstår emellertid herr Jeppsson, att han konsekvent tillämpat samma principer för hela landet i allt sitt handlande. Ja, mot detta tillåter jag mig endast hänvisa till den tabell, som finnes införd i konstitutionsutskottets betänkande på sidan 37. Där hava vi för de båda åren 1931 och 1932 en sammanställning över vilka förhöjda bidrag som lämnats till de olika länen. Där visar det sig då, för att taga t. ex. Blekinge län, att det där har lämnats förhöjt bidrag i 32 fall. Det är det mesta, som förekommit i något län. Men det kan alltså bero på, att icke landshövdingarna i de andra länen krävt förhöjda bidrag i samma utsträckning som i Blekinge län. Men nog är det samtidigt märkvärdigt, att i alla dessa 32 fall för Blekinge har beviljats 90—95 procent, under det att i alla de andra länen från norr till söder har man fått finna sig i lägre bidragsprocent. Jag kan peka på t. ex. Norrbottens län, som ju icke har anledning att prisa den nuvarande tiden. I Norrbottens län har bidrag utgått med 80 procent i 17 fall, 85 procent i 3 och 90 procent endast i 10 fall. I Blekinge län finnes det intet fall, där det är mindre än 90 procent. Nog måste det förefalla åtminstone mig egendomligt, att inom ett helt län med så många olika arbeten, som det varit fråga om, icke i ett enda fall Kungl. Maj:t funnit anledning att bevilja bidrag under 90 procent, trots att, om man studerar vägdistriktens och kommunernas ekonomiska förhållanden, man skall finna, att

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

dessa variera högst betydligt. Det finnes väghållningsdistrikt, där man har en utdebitering av 15 öre per vägfyrk utan praktiskt taget någon som helst skuld. Även de distrikten hava fått 90 procent. Icke i något enda fall har man ansett sig böra taga hänsyn till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens mening, vilken i praktiskt taget alla fall, som avgjorts 1932, gått i avstyrkande riktning, när det gällt så högt bidrag som 90 procent.

Jag skulle vilja inom parentes skjuta in en sak. Herr Jeppsson sade, att när arbetslöshetskommissionen nu hade övertagit flertalet av dessa arbeten, var det nödvändigt med tillskott av bilskattemedel för att arbetena skulle bliva utförda. Jag vet icke, om förhållandena ligga till så, om det finnes någon skriven eller oskriven lag, att icke arbetslöshetskommissionen själv skulle kunna av arbetslöshetsmedel få lämna större bidrag än 75 procent, om detta vore nödvändigt, för att vägdistrikten skulle gå med på arbetets utförande. Att arbetslöshetskommissionen lämnat 80 procent framgår av de handlingar, som varit tillgängliga inom konstitutionsutskottet. Jag förmodar, att det icke är otänkbart heller, att arbetslöshetskommissionen skulle kunnat lämna ända till 90 procent, om så varit behövligt.

Även om det vore så, att det icke hade någon inverkan på medelstilldelningen till andra län, om man inom ett län genomgående beviljade ett onormalt högt bidrag, anser jag för min ringa del, att det ändå varit lämpligare, om man sökt upprätthålla ungefär samma principer inom olika landsändar. Men såvitt jag förstår, är det ingalunda så, att dessa beslut om 90 procents bidrag *icke* kunna påverka tilldelningen av bilskattemedel till andra län. Det är sant, att kungörelsen om landsbygdens utjämningsmedel säger, att dessa medel skola fördelas bland länen med hänsyn till omfattningen av biltrafiken och av denna framkallat behov av förbättrings- och underhållsarbeten. Så står det i kungörelsen. Men faktum är ju emellertid, att under de senare åren även andra hänsyn tagits vid dessa utjämningsmedels fördelning. Det har vidgåtts av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, och det framgår också med all önskvärd tydlighet av den verkställda fördelningen, om man tar del av beloppen.

Låt mig t. ex., herr talman, få peka ännu en gång på Blekinge län, eftersom det intresserar i alldeles särskild grad herr Jeppsson också. Blekinge län har det minsta vägnät som något län i hela landet har. Det har, om jag gör undantag för Gotlands län, också det minsta antalet bilar, som något län har att uppvisa. Det är alltså utgångspunkterna. Man kan väl icke gärna säga, att de landsvägar, som finnas där nere i Blekinge, hava ur rikssynpunkt någon så utomordentlig betydelse, att de av den anledningen borde bli föremål för större bidrag än vägarna i andra län överhuvud taget.

Hur har nu utjämningsmedlens fördelning för Blekinge ställt sig under de senaste åren? Jag frågar detta, eftersom herr Jeppsson säger, att man icke på något sätt tagit hänsyn till bidragsprocenten. För 1925—1926 uppgick beloppet till 40,000 kronor, för 1926—1927 till 35,000 kronor, för 1927—1928 till 32,000 kronor, för 1928—1929 till 60,000 kronor, för 1929—1930 till 90,000 kronor, för 1930—1931 till 230,000 kronor och för 1931—1932 till 200,000 kronor. Den kraftiga stegringen från 1930 är alltså, såvitt jag förstår, så i ögonen fallande, att det är omöjligt att icke observera den. Det framgår också av handlingar, som varit tillgängliga inom konstitutionsutskottet, att det är många länsstyrelser inom landet, som beklagat sig över att de fått så liten del av de olika utjämningsmedlen i jämförelse med vissa län, bland vilka man också pekat just på Blekinge.

Då man alltså måste hålla fast vid, att tilldelningen länen emellan av utjämningsmedel påverkas av de förhöjda bidrag, som Kungl. Maj:t i varje särskilt fall medger för olika vägarbeten, kan det väl icke gärna vara rätt, att, som skett

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

t. ex. 1931—1932 i Blekinge, som jag nyss nämnde, man medgivit 90 procents bidrag, när uttaxeringen inom vederbörande vägdistrikt varit så pass relativt hygglig som 15 öre per vägfyrk och vägdistriktet praktiskt taget var utan varje som helst skuld, samtidigt som man beslutit en betydligt lägre bidragsprocent på andra håll, trots att vägskatten där uppgick ända till 50 öre per fyrk, vilket finnes massor av exempel på i de handlingar, som legat på konstitutionsutskottets bord.

Jag har för min del ingenting emot, att bidragsprocenten höjes till 90 eller 95 procent, men jag tycker, *att det bör ske i så fall över hela linjen och i alla län, så snart förutsättningarna äro ungefär desamma*, och att det icke bör vara beroende på, om den ena eller den andra länsstyrelsen begär 90 procent eller stannar vid att begära 80 procent. Det är härutinnan vi reservanter anse, att det brustit från dåvarande statsrådets och chefens för kommunikationsdepartementet sida, försåvitt man nu överhuvud taget skall våga draga någon slutsats ur det material, som det varit möjligt att få till begrundande och studerande.

Jag säger här till sist, som herr Holmström sade i fråga om den förra anmärkningen, att det är visserligen icke så många, som stå för den reservation, som här är avgiven, och som äro ansvariga för den mening, som där kommit till uttryck, men att de synpunkter, som här kommit fram, inom utskottet dock delades av betydligt flera än som vid själva beslutets fattande avgivit reservation.

Herr **Jeppsson:** Herr talman! Jag ber först att få bringa i kammarens erinran, att herr Lundqvist redan i början av sitt anförande sade, att han sökt bilda sig en uppfattning om de här sakerna. Det tror jag säkert också, att herr Lundqvist har sökt göra. Men jag tycker, att han icke lyckats bilda sig en riktig uppfattning.

Vidare säger herr Lundqvist också, att departementschefen icke slaviskt bör följa länsstyrelserna utan att det är hans skyldighet att själv pröva. Det är vad jag gjort. Jag har påvisat, att i de fall, där jag ansåg skäl föreligga till ändring och frångående av länstyrelsernas förslag, har jag gjort det. Som exempel framdrog herr Lundqvist, att i ett fall beviljats förhöjt bidrag till ett vägdistrikt, som hade 15 öres vägskatt. Det har skett. Men den vägen är en huvudväg; den är en av de vägar, som föreslagits till riksvägar. Enligt de principer jag givit uttryck för senast i dag, att dylika vägar böra icke de väghållningsskyldiga betala alltför mycket till, har jag ansett, att den huvudsakliga kostnaden bör bestridas av statsmedel och andra medel än vägskatten.

Vidare påtalade herr Lundqvist den utomordentligt dåliga kontakt, som förefunnits mellan mig och länsstyrelserna i detta fall, och sade, att med litet bättre kontakt skulle det kunnat bliva en jämnare fördelning av dessa bidrag.

Ett sådant påstående kan jag icke förklara på annat sätt än genom herr Lundqvists i Rotebro okunnighet om rådande förhållanden. Det beror icke på länsstyrelsen, huruvida en ansökan inkommer till Kungl. Maj:t om förhöjt bidrag eller icke, utan på vägstyrelsen, och så snart en vägstyrelse eller ett väghållningsdistrikt inkommit med ansökan om bidrag på över 75 procent, är länsstyrelsen skyldig att med eget yttrande vidarebefordra ansökan till Kungl. Maj:t.

Vidare säger herr Lundqvist, att det icke torde vara uteslutet, att arbetslöshetskommissionen själv skulle kunna bevilja detta högre bidrag. Arbetslöshetskommissionen har också gjort det i vissa fall, som herr Lundqvist riktigt anmärkte, och lämnat bidrag ända upp till 80 procent av kostnaderna.

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Men herr Lundqvist skall icke tro, att icke försök gjorts såväl från vägstyrelsernas som länsstyrelsens sida att få högre bidrag i de fall, där så behövts, men det har icke lyckats.

Vad sedan angår vägarna i Blekinge, tror jag, att jag känner den saken lika bra som herr Lundqvist. I fråga om trafikintensiteten ber jag att få hänvisa till den senaste trafikräkningen. Den vittnar om, att icke många vägar i landet ha så stor trafik som kustlandsvägen i Blekinge, och det var bland annat för denna väg man fick 90 procents bidrag, trots att vägskatten där endast var 15 öre per vägfyrk. Jag tror, att jag icke har anledning att längre uppehålla mig vid detta, men jag hoppas, att jag lyckats i någon mån klargöra saken.

Så var det en sak till, som jag kanske annars glömt bort och som jag nu vill erinra om här, och det är, att herrar anmärkare i detta fall för att få lämplig bakgrund för sin anmärkning mot mig tagit med icke bara behandlingen av dessa ärenden under en tid, som dechargegranskningen omfattar, utan både 1931 och 1932. Men då sedan herr Lundqvist drog fördelningen av landsbygdens automobilskattemedelsutjämningsandel — det är ett långt ord, herr talman — och påpekade den väsentliga stegring, som skett sedan 1931 i tilldelade medel till vissa län, bland annat Blekinge, så har jag här denna fördelning i avskrift, och jag har också en avskrift av väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag till fördelning. Jag kan meddela herr Lundqvist, fastän jag tror, att herr Lundqvist förut vet det, ehuru han icke meddelade kammaren det, att vid fördelningen 1931, vilken fördelning såsom alltid i dylika fall skedde efter förslag av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, minskade jag det belopp, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen föreslagit för Blekinge län. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hade föreslagit 240,000 kronor. Jag nedsatte det till 230,000 kronor, och likaledes nedsatte jag beloppet för Malmöhus län från 380,000 till 370,000 kronor, för Älvsborgs län från 310,000 till 305,000 kronor och för Norrbottens län från 395,800 till 385,800 kronor. Av de besparingar, som på detta sätt gjordes, tillföllo Hallands län 20,000 kronor och Värmlands län 15,000 kronor. Att alltså med utgångspunkt från fördelningen av automobilskattemedlens utjämningsandel 1931 rikta beskyllningar mot mig för bristande objektivitet finner jag högst hänsynslöst, då jag just för Blekinge län minskat beloppet mot det av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen begärda.

Herr **Lundqvist** i Rotebro: Herr talman! Herr Jeppsson ville göra gällande, att när även vägdistrikt med 15 öres uttaxering fått 90 procents bidrag, berodde det på att vägen där var av den utomordentligt riksviktiga betydelse, att ett dylikt högre bidrag var motiverat. Jag är övertygad om att herr Jeppsson har rätt, när han säger sig känna vägarna i Blekinge bättre, än jag gör. Men, herr talman, jag tillåter mig fråga: om dessa vägar i Blekinge äro av denna utomordentliga betydelse ur *rikssynpunkt*, hur många vägar på andra ställen i landet är det icke, som med minst samma skäl borde fått 90 à 95 procent men icke fått det, även om trafiken där varit mycket livligare än i Blekinge? Vi komma icke ifrån att Blekinge ligger i en avkrok av landet, mycket förtjusande för övrigt. Någon större trafikpulsåder går icke *genom* detta län, utan nog måste det vara till övervägande del länstrafik, som där förekommer. Men kanske att jag tar fel på den punkten, och då ber jag om överseende redan på förhand.

Vidare sade herr Jeppsson här, att när jag talade om dålig kontakt mellan Kungl. Maj:ts regering och Kungl. Maj:ts befallningshavande i länen, bottnade detta mitt påstående i okunnighet om de faktiska förhållandena. Det

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)
var nämligen icke så, fortsatte herr Jeppsson — jag trodde, att det skulle bli något annat — att det var länsstyrelserna, som bestämde, vilka ansökningar som skulle göras hos Kungl. Maj:t om förhöjt bidrag, utan det var vägdistrikten. Men, herr Jeppsson, jag tror icke kontakten mellan vägdistrikten och länsstyrelserna är så dålig, som den synes ha varit mellan Kungl. Maj:ts regering och länsstyrelserna. Jag tror mig veta, att det tvärtom på många håll i landet äger rum en mycket livlig kontakt mellan länsstyrelserna och vägdistrikten. Man samråder om arbetena, vilka bidrag man kan erhålla och dylikt. Kanske det i Blekinge län icke förekommit sådant förhandsresonemang mellan länsstyrelsen och vägdistrikten, men jag tror, att det i så fall är en sällsynt företeelse.

Vidare föreföll det mig, som om herr Jeppsson ville framställa det som en anmärkning mot oss, att vi tagit med som åskådningsmateriel för vår anmärkning siffror även för 1931. Ja, när vi togo upp ärendet i utskottet, hade vi bara siffror för 1932, men då sades, som det ofta heter, att det bara var en tillfällighet och ingenting att fästa avseende vid. Då beslöto vi att fordra in papperen för 1931 för att se om det var en tillfällig företeelse, att det var genomgående 90 procent i Blekinge men mindre på andra håll. Det visade sig då, att det var så långt ifrån en tillfällighet, att tendensen vart ännu mera klart framträdande, när man fick se papperen för 1931.

Vidare säger herr Jeppsson, att när jag här ur vår reservation anförde fördelningen av utjämningsandelen för 1931 och 1932, så underlät jag avsiktligt att tala om för kammaren, hur denna fördelning gick till. Det var verkligen icke avsiktligt, som jag underlät att omnämna detta, men jag är herr Jeppsson tacksam för att han givit mig anledning att påpeka även denna sak. Det är ju riktigt, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för Blekinge län föreslagit beloppet till 240,000 kronor och att statsrådet skar ned det till 230,000. Är det icke då, säger herr Jeppsson, hänsynslöst att mot mig utslunga beskyllningen att otillbörligt ha gynnat Blekinge? Jag hoppas, att en del av kammarens ledamöter åtminstone kommer ihåg de siffror, som jag uppgav för de *föregående* åren beträffande Blekinge läns andel av dessa utjämningsmedel, som då höll sig vid 30, 35 och 40,000 kronor om året. Att denna andel år 1931 sprang upp oerhört, är ett faktum — om till 230,000 eller 240,000 kronor är av mindre betydelse — och berodde naturligtvis därpå, att när Kungl. Maj:t tilldelat vägdistrikten 90 procent i alla fall, där man begärt det, så blev man i Blekinge län så pass länsad på medel, att arbetslöshetskommissionen fann sig med hänsyn till arbetslösheten nödsakad att föreslå ett betydligt högre bidrag av utjämningsandelen, än vad som skulle utgått, om arbetslöshetskommissionen uteslutande följt den kungörelse i ärendet, som skulle ligga till grund för fördelningen.

Herr Jeppsson får alltså ursäkta, om jag bestämt tillbakavisar beskyllningen för att vi visat hänsynslöshet i detta fall. Vi ha sökt lägga fram papperen på bordet så gott som oss överhuvud taget varit möjligt. Det kan hända, att vi misslyckats, men då måste jag säga, att icke har i varje fall herr Jeppsson ännu i någon enda punkt lyckats påvisa det ohållbara i den anmärkning, som vi gjort.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Osberg:** Herr talman! När jag avlyssnade denna debatt, ansåg jag mig nästan skyldig att begära ordet för att giva herr Lundqvist en liten upplysning om en sak, som han möjligen icke tänkt på.

Det framgår av handlingarna, att även Göteborgs och Bohus län liksom

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)
Blekinge län har blivit i högre mån favoriserat än andra län. Men varpå beror det? Om herr Lundqvist gjort sig mödan att studera förhållandena i Bohuslän och Blekinge, hade han icke varit bland reservanterna. Det är icke så, att man där tävlar om att bygga vägar, utan det har varit en tvingande omständighet. Det har gått så långt, att folket i vissa kommuner icke varit i stånd att ens lämna 5 procent till kontantunderstöd. Det har överhuvud taget varit omöjligt, och man har ansett, att de arbetslösa borde få något att göra. Det har också varit omöjligt att få dem anställda på andra trakter, där det var bättre förhållanden än i denna av arbetslöshet hemsökta landsdel.

Nu säger herr Lundqvist, att det i detta fall icke varit någon tävlan mellan landshövdingarna utan att en del icke varit så framsynta som andra. Men det är icke bara så, utan det har varit en tvingande nödvändighet att få fram något att göra för de arbetslösa, och då har man måst sätta i gång med vägbyggnader. Det är därför, som det i tabellerna och uppgifterna kommit till synes en sådan ojämnhet. Jag tycker verkligen, att herr Lundqvist borde förstå detta och icke beskylla förutvarande kommunikationsministern för detta. Han är icke den, som försökt göra sig skyldig till någon oegentlighet utan tvärtom.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Då det av konstitutionsutskottets 20 ledamöter endast är 4, som haft detta hjältemod att träda fram inför kammaren på sätt, som skett, så ha de visserligen lagt i dagen ett hjältemod, som de själva förvisso torde ha en viss förmåga att uppskatta men som jag tycker borde tillräckligt fördunklas av den omständigheten, att det dock bara är 4 av 20. Det är väl för mycket begärt av dessa 4, att då de icke kunnat övertyga sina kamrater i konstitutionsutskottet om riktigheten av sina synpunkter, de skola kunna övertyga kamrarnas ledamöter i övrigt.

Det förefaller emellertid, som om tonen var litet väl hög, därför att, såvitt jag känner förhållandena hemma i mitt län, är den tonen icke befogad. Det är uppenbart, att det här icke i första hand varit fråga om att anlägga vägar i Blekinge utan att det i första hand varit fråga om att skaffa människor möjlighet till sysselsättning, och det är känt, att Blekinge län, som i övrigt under s. k. normala förhållanden har det svagaste skatteunderlaget av alla län i riket enligt de uppgifter, som jag har fått, drabbats först av den oerhörda arbetslösheten icke bara inom stenindustrien utan inom näringslivet i övrigt. Icke ens jordbruket i Blekinge har så stark bärighet, att man utan vidare kan se bort från svårigheten för det att kunna suga upp den arbetskraft, som på andra håll blir arbetslös. Det är detta, som gjort, att krafterna måst koncentreras där nere åt det hållet, för att icke befolkningen skulle komma att lida alltför mycket. Jag vill för min del säga, att för det kan jag icke alls som riksdagsman anklaga den arbetssamme kommunikationsministern i förra regeringen, och ännu mindre kan jag göra det som representant för samma län. Jag har behov att säga detta, herr talman, då jag tycker, att det kunde vara nog med att vederbörande reservanter motiverat sin ståndpunkt och att de kunde underlåtit att verka påträngande.

Jag vill i anledning av ett yttrande, som fälldes av herr Lundqvist i Rotebro och som jag tyckte litet väl mycket stötte min länspatriotism, nämligen när han med en gest sade, att vad var det för vägar i Blekinge, som hade betydelse för riket, be att få framhålla, att ingen människa hemma hos oss kan hjälpa, om icke herr Lundqvist gör oss den äran. Han är mycket välkommen, och vägarna där äro ganska bra att rulla fram på, och framför allt bli de bättre efter det här. Men jag måste för min del säga, att vi kunna icke ha den upp-

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

fattningen, att vägarna i Blekinge uteslutande skola läggas för tillresande. Jag vill göra herr Lundqvist uppmärksam på att visserligen är Blekinge län geografiskt sett det minsta länet i riket, mindre än Gotlands, men det torde vara det län, som på landsbygden är det befolkningsrikaste i riket, och därför får man väl säga sig, att det varit fog för att den talrika befolkning, som finnes på landsbygden i Blekinge, fått lyss till någon välvillig röst och taga emot en välvillig handling. Vi ligga i sydöstligaste kanten och äro glömda. Det ha vi varit så länge, men jag kommer åtminstone, så länge jag finns, att svara för att det då och då skall påminnas om att vi finnas till, och jag hoppas, att min kamrat, som man här vill klandra, också gör det.

Det är också en annan omständighet, som man får komma ihåg, och det är, att när dessa vägar sattes i gång för att skaffa arbete, var uttaxeringen i kommunerna särskilt hög i Blekinge. Genomsnittet av uttaxeringarna var omkring 13 kronor, och för närvarande är den högsta uttaxeringen mellan 37 och 38 kronor. Den kommun, som apostroferades här och som fått 95 procent i bidrag, är just den kommun, som har något över 37 kronor i skatt. Jag har då inräknat landstingsskatten.

Egentligen borde min bänkkamrat själv ha nämnt det, men han gav mig en påstötning, att jag skulle göra det nu i mitt anförande, att man icke skulle tillägna sig den uppfattningen, när man har dessa handlingar i sin hand, att det icke i Blekinge utbetalas lägre procent än 90 procent. Enligt den tabell, som finnes här, är den lägsta utbetalningen 90 procent, men det har betalats ut lägre procent än 90. 75 procent har betalats ut, men det framgår icke av den tabell, som reservanterna presenterat.

Jag vill säga detta, herr talman, som en röst från Blekinge, då jag icke vill vara med om att resa någon opinion mot den arbetsamme, mot arbetslöshetens onda arbetsamme förre kommunikationsministern. Jag vill icke medverka till att någon prickning sker av honom. Därför behöver man icke framträda som länsrepresentant allenast, ty papperen visa mycket väl, att de fyra reservanterna kunde lagt ned sin penna utan skada för sitt samvete och ansett, att han varit tillräckligt opartisk vid bedömandet av läget på olika håll.

Herr **Lundqvist** i Rotebro: Herr talman! Herr Törnkvist började med att säga, att vi fyra reservanter visserligen varit mycket modiga, som vågat lägga fram denna reservation, men att vi ändå väl borde ha förstått, att vi hade fel, eftersom vi icke lyckats övertyga mer än 4 av konstitutionsutskottets 20 ledamöter. Jag vill minnas, att herr Törnkvist själv icke tidigare tillämpat den principen. Det är icke alls sällan, som herr Törnkvist — honom till heder, enligt min mening — har ensam vågat uppträda som reservant, då han ansett, att hans uppfattning varit riktig, även om alltså utskottets alla övriga ledamöter haft en annan åsikt. Och när blev det lag i Sveriges land, att det är endast majoriteten, som alltid har rätt? Det är ganska lustigt att höra, huru meningarna kunna variera åtminstone på den socialdemokratiska kanten. Förr i världen tror jag det var mera vanligt, att man därifrån hörde, att det i stället var minoriteten, som hade rätt. Nu skall jag icke tvista med herr Törnkvist om vem som har rätt, men jag förbehåller mig i varje fall personligen den rätten, att då jag vid mitt arbete inom konstitutionsutskottet anser det vara min plikt att göra en anmärkning, också göra sådan, även om jag kommer att stå ensam om min mening. Och jag kommer aldrig att tumma på den uppfattningen.

Vidare synes det hava blivit någon ny oskriven lag här i kammaren, att man icke skulle få yttra sig mer än en gång i en viss fråga. Herr Törnkvist tyckte, det var nog, om jag nöjde mig med att en gång motivera reservanter-

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)
nas uppfattning, och att jag sålunda icke skulle fått ingå på något genmäle av vad herr Jeppsson i sitt yttrande anförde. Jag har ingen anledning alls att personligen komma herr Jeppsson till livs. Tvärtom. Men är det icke, herr talman, bra mycket begärt, att då herr Jeppsson står upp och säger, att vårt tillvägagångssätt är hänsynslöst, jag icke ens skall hava rättighet att bemöta den beskyllningen? Jag tycker, det är att ställa kravet på undfallenhet för vissa landsändars fordran på särskild hänsyn litet för högt. Att min ton var hög är möjligt. Jag tillhör de människor, som gå in för en sak med liv och själ; det har jag alltid gjort, och jag har heller icke tänkt sluta upp med detta i brådrasket. Det finns flera ledamöter av kammaren, som bruka göra detsamma, och jag tycker icke, att detta är till någon nackdel. Så länge jag har tillåtelse att göra det, hoppas jag, att jag även skall beredas förmånen att få vara mig själv.

Herr Törnkvist sade, att den tabell, som vi här dragit upp, var missvisande. Det vore icke sant vad som stod där, att det icke medgivits bidrag till lägre procenttal än 90 för Blekinge län. Den där anmärkningen kom antagligen till, innan herr Törnkvist själv läst texten. Det står dock i reservationen, att några lägre *förhöjda* bidrag än sådana till 90 % hava icke utgått i Blekinge. Att man även där i några fall har fått nöja sig med 75 % har ingen bestritt, men så fort en framställning om höjt bidrag gått till Kungl. Maj:t, har icke därifrån beslutats mindre än 90 %.

Sedan skall jag be att få säga ett par ord till vännen Osberg från Bohuslän. Jag utgår ifrån, att han har läst anmärkningen och därvid naturligtvis också funnit, att vi icke på något sätt riktat oss emot de principer, som tillämpats för hans eget län. Det har tvärtom förvånat oss, att Göteborgs och Bohus län kunnat behandlas annorlunda än Blekinge, eftersom Göteborgs och Bohus län i många fall fått nöja sig med lägre bidragsprocent än 90. Emellertid säger herr Osberg, att vår anmärkning säkerligen bottnar i okunnighet om rådande förhållanden, den stora arbetslösheten o. s. v. Nej, herr Osberg, vi hava även skaffat oss materiel för att åtminstone försöka bedöma, huru arbetslösheten ställt sig inom olika delar av landet. Och det är klart — det visste vi förut — att vi därvid funnit den vara mycket svår både i Bohuslän och i Blekinge. Men det finns även andra landsändar, som haft att dragas med arbetslöshet och en arbetslöshet, som både absolut och relativt är större än den, som råder i Bohuslän och Blekinge, utan att dessa län kommit i åtnjutade av samma välvilja som Blekinge. Jag yttrar mig icke om Bohuslän, som jag icke gjort någon anmärkning på. Men om jag tar siffrorna för januari månad 1932, vilken månad kan anses vara typisk, när det gäller statsrådets prövning av de bidrag, som sedermera givits ut under förra delen av 1932, så hade Blekinge län vid denna tid 3,937 arbetslösa, motsvarande 2.7 % av hela befolkningen i länet. Göteborgs och Bohus län hade vid samma tid 11,153 arbetslösa, motsvarande 2.4 % av hela befolkningen. Gävleborgs län, som ju också existerar, även om det är litet, hade 7,635 arbetslösa, motsvarande även det 2.7 % av hela länets befolkning — precis samma siffra alltså som Blekinge. Västernorrlands län hade 13,205 arbetslösa, motsvarande 4.7 % av länets befolkning, alltså i det närmaste dubbla den siffra, som gällde för Blekinge. Västerbotten låg nära på uppe i samma nivå; det hade i varje fall över 2 %. Och tar jag Norrbotten, som ju också är ett ganska hårt pressat län, enligt vad som omvittnats från dem, som känna det, så voro där 9,900 arbetslösa, motsvarande 4.9 % av hela befolkningen.

Jag tror sålunda icke, att man kan skjuta fram uteslutande arbetslösheten såsom ett tillräckligt bärande motiv för den undantagsställning, som det här gäller.

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Herr **Jeppsson:** Herr talman! Jag hade icke tänkt begära ordet ytterligare, men när herr Lundqvist i Rotebro här kommer med uppenbara felaktigheter, för att icke använda något annat uttryck, anser jag mig pliktig att rätta till det.

Herr Lundqvist säger — jag antecknade det ordagrant — att så snart en framställning från Blekinge gått till Konungen, har icke bidraget av automobilskattemedel stannat vid mindre än 90 %. Jag ber att få erinra herr Lundqvist om, att om herr Lundqvist går igenom statsrådsprotokollen, skall han finna, att senast den 18 mars i fjol avslog Kungl. Maj:t en framställning från Blekinge om 90 % bidrag och beviljade ett bidrag på 75 %.

Vidare säger herr Lundqvist, att han funnit, att Bohuslän och Blekinge län behandlats olika. Ja, det framgår av tabellen här, att i Göteborgs och Bohus län hava icke mindre än ett tiotal företag fått 95 %, medan i Blekinge endast ett företag fått denna höga bidragsprocent.

Ytterligare ett ord, herr talman, då jag nu har ordet. I det anförande näst före det sista, som herr Lundqvist hade, sökte han redogöra för, huru det går till vid fördelningen av automobilskattemedlens utjämningsandel. Han sade då, att arbetslöshetskommissionen kände sig föranledd att på grund av den stora arbetslösheten bland annat i Blekinge föreslå ett belopp av 240,000 kronor, som jag satte ned till 230,000 kronor. Vad är det för prat? Arbetslöshetskommissionen föreslår ingenting i fråga om utjämningsandelen, utan det är väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som kommer med förslag därom och icke A. K. När sedan herr Lundqvist påpekade den stora höjning, som 1931 ägde rum i fråga om automobilskattemedlens utjämningsandel till bl. a. Blekinge, så vill jag nämna det, att där skedde en höjning beträffande anslagen till de flesta län år 1931. Den stora ökningen i automobilskattemedlens utjämningsandel, som då inträdde, fördelades sålunda på olika län. Blekinge fick 140,000 kronor mer än tidigare och 10,000 kronor mindre än vad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hade föreslagit. Åtskilliga andra län fingo också höjning, bl. a. Västernorrlands län, som fick 247,000 kronor.

Det vore önskvärt, att herr Lundqvists historieskrivning här i kammaren angående denna sak vore litet mera objektiv.

Herr **Lundqvist** i Rotebro: Herr talman! Det torde vara så, att jag gjort mig skyldig till en felsägning. Jag har tydligen sagt arbetslöshetskommissionen i stället för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Jag ber att få rätta till detta. Saken har givetvis ingen betydelse. Jag kan åtminstone icke förstå, att det betyder något, om det är A. K. eller väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som anser sig böra föreslå en höjning av utjämningsandelen på grund av att pengarna i länsfonden sinat. Men herr Jeppsson har rätt uti att detta var en felsägning, vilken jag nu begagnar tillfället att få rätta. Detta är ju alltid något, som kan ha vunnits under debatten.

Dessutom sade herr Jeppsson, att i mars månad förra året skulle Kungl. Maj:t ha avslagit en framställning om 90 % och i stället fastställt 75 %. Ja, men länsstyrelsen själv hade föreslagit 75 %, och Kungl. Maj:t följde länsstyrelsen. Jag skall inskränka mig till detta.

§ 6.

Ang. olovlig befattning med spritdrycker och vin m. m.

Härefter förelåg till avgörande första lagutskottets utlåtande, nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 20 juni 1924 (nr 225) med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin m. m.

Ang. olovlig befattning med spritdrycker och vin m. m. (Forts.)

Utskottets hemställan föredrogs, och yttrade därvid

Herr **Andersson** i Falkenberg: Herr talman! Jag har begärt ordet i denna fråga för att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet rikta en vänlig hemställan i samband med behandlingen av ärenden, som falla under den i punkt 3 i utskottets utlåtande angivna lagen angående vissa ändringar i »lagen om straff för olovlig varuinförsel». Det har nämligen tillkommit en ändring i § 16 av denna lag, som är beroende av riksdagens beslut föregående år om vissa städers läggande under landsrätt. I denna paragraf är införd en bestämmelse, som avser att göra det möjligt att bibehålla behandlingen av tullmål och därmed sammanhängande ärenden i de städer, där tingshus finnas, även sedan landsrättsordningen blivit genomförd. Jag vill ställa en vänlig vädjan till herr justitieministern att, då det nu gäller att inom den närmaste tiden i praktiska livet utforma de beslut, som innefattas i förra årets riksdagsbeslut om städers läggande under landsrätt, beträffande detta ärende hava en välvillig inställning till de städer, som äga möjlighet att inom sitt eget område handlägga dylika frågor. Jag har särskild anledning till detta på grund av vissa erfarenheter, som redan börjat framträda, då det gäller att tillämpa denna nya lags bestämmelser i det praktiska livet.

Jag har icke något yrkande att göra utan har endast velat göra denna vördsamma hemställan till herr justitieministern.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Ang. inrättandet av en central myndighet för bilbesiktningsväsendet.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion angående inrättandet av en central myndighet för bilbesiktningsväsendet.

Efter föredragning av utskottets hemställan lämnades på begäran ordet till

Herr **Christiernsson,** som anförde: Herr talman, mina damer och herrar! Det kan ju synas litet eldfängt att här taga till orda och därigenom på nytt taga upp ett ämne, som berör bilar och vägar. Men jag har den uppfattningen, att det icke kommer att bli några större motsatsförhållanden åtminstone i den fråga, som nu föreligger till behandling.

På samma gång vill jag säga, att här föreligger ett liknande förhållande som helt nyligen. Det var endast för ett par dagar sedan, som jag hade tillfälle att stå här och tala vid behandlingen av en annan min motion. Denna motion var icke tillstyrkt av utskottet, men jag måste vördsamt bocka mig för utskottets ordförande och säga, att jag var tacksam för den välvilliga behandling, som hade kommit denna motion till del. Utskottet hade i stort sett fullkomligt instämt med motionären, men på grund av föreliggande mellankommande omständigheter ansåg man det vara onödigt skriva till Kungl. Maj:t. Samma förhållande är rådande beträffande den motion, som det nu gäller att behandla. Det har slumpat sig så, att sedan motionen tillkommit har den tillsatta beredningen för omorganisation av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen framlagt ett betänkande, i vilket ingå även de synpunkter, som jag i min motion tillåtit mig utveckla, och där man föreslår en viss lösning av denna fråga. Denna lösning är dock sådan, att jag för min del är tveksam om, huruvida den är att betrakta såsom den bästa eller under alla förhållanden den billigaste.

Ang. inrättandet av en central myndighet för bilbesiktningsväsendet. (Forts.)

Jag vill endast i korthet fästa kammarens uppmärksamhet på det faktum, att vi för närvarande i riket hava 86 bilbesiktningsmän, sorterande under 24 länsstyrelser. Jag respekterar både den ena och den andra kategoriens goda vilja att göra det bästa möjliga men säger, att genom frånvaron av en central myndighet är det möjligt för var och en av dessa att hava var sin lilla åsikt och göra ungefär hur som helst. Medan jag har det intrycket, att man inom andra områden av statlig verksamhet icke kan fria sig för misstanken, att det finns en viss överorganisation, har man från statsmakternas sida hittills visat en förvånande obenägenhet att skapa ordning och reda beträffande motorfordonstrafiken. Det har berättats för mig — jag vet icke, om det är sant — att när någon bilfråga måste passera upp till högsta ort, saknar man där en expert på området inom vederbörande departement, som har med saken att göra, varför man genom välvilja från ett annat departement får låna en lämplig kraft. Det är ju givet, att allt detta kommer att avsätta en bristande enhetlighet vid utövandet av bilbesiktningen och prövningen av bilförare. Jag behöver icke ingå på allt vad som hör till bilväsendet och olikheterna i fråga om verkställandet av olika slags förrättningar, vilket i första hand kommer att drabba den lojala biltrafiken, de trafikanter, som följa gällande lagar och förordningar och som anpassa sig efter bestämmelserna rörande lastvikt och hastighet etc., medan den illojala, på många ställen åtminstone, kan komma undan. Så kommer ju ett betänkligt motsatsförhållande att bliva rådande mellan lojala och illojala, därför att kontrollen icke är enhetlig utan brister i många stycken.

Sedan motionen tillkommit ha, som jag nämnde, särskilda sakkunniga, som tillsatts för att uppgöra förslag angående omorganisation av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, kommit med ett förslag, i vilket de framhålla, att man skall beakta de synpunkter, som motionen anger. Och man har därvid föreslagit organiserandet av en särskild byrå för att taga hand om dessa frågor och alltså vara ett högsta forum för bilbesiktningsväsendet i riket. Därmed är motionens syfte nått. Frågan har kommit inför Kungl. Maj:t och kommer även, hoppas jag, snart nog inför riksdagen. Men jag tillåter mig uttala tvivel om att denna apparat med en hel byrå för ändamålet skall vara nödvändig. Jag skulle vilja vördsamt hemställa till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet, att när han slutligen går till prövning av denna fråga, han även ville se efter, om han icke skulle kunna lösa saken på enklare och billigare sätt. Jag tänker mig, att dessa ärenden, i likhet med vad som är förhållandet i våra grannländer, skulle kunna underställas en överinspektör inom kommunikationsdepartementet.

Herr talman! Jag har med dessa ord, liksom förra gången, intet yrkande att göra utan ber endast att få tacka utskottet för välvillig behandling.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 8.

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat.

Härpå upptogs till behandling statsutskottets utlåtande, nr 56, i anledning av väckt motion om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat.

I en inom andra kammaren av herr *Andersson* i Stockholm *m. fl.* väckt motion, nr 146, hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta, att lön till militärer på övergångsstat skulle utgå endast med belopp, som i avlöningsregle-

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

mentet vore fastställt för A-ort, samt att intet dyrtidstillägg skulle utgå på dessa löner.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte av riksdagen bifallas.

Efter föredragning av denna hemställan yttrade:

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Jag tillät mig i går föreslå en sådan ändring på föredragningslistan, att statsutskottets utlåtanden nr 56 och 57 skulle flyttas upp omedelbart före statsutskottets utlåtande nr 4 för att man i ett sammanhang skulle kunna behandla både huvudtiteln och de bägge motioner, som ligga till grund för de båda förstnämnda utskottsutlåtandena rörande försvaret, av vilka den ena avser hela fjärde huvudtiteln och den andra en del av huvudtiteln. Statsutskottet har emellertid ansett det lämpligt att avgiva särskilda yttranden i dessa spörsmål.

Jag tar mig emellertid här friheten att säga några ord om militäranslagen i allmänhet och då närmast det föreliggande utlåtandet. Det gäller ju vår motion nr 146, och utskottet hänvisar i sitt utlåtande till motionen nr 99, som innehåller motiveringen även för det i detta fall framställda yrkandet. När vi emellertid ställt yrkanden beträffande anslagen under fjärde huvudtiteln över huvud, d. v. s. de anslag, om vilka innevarande års riksdag har möjlighet att fatta några beslut, så hava vi gjort det med tanke på att man borde kunna, åtminstone ekonomiskt, åstadkomma en sådan förändring, att man förutom de anslag, vid vilka riksdagen på grund av tidigare beslut är bunden, också ställde till regeringens förfogande de medel, som vore erforderliga för att hålla de vid försvarsväsendet anställda arbetarna i ekonomiskt avseende skadeslösa, men att man i övrigt sparade de medel, som föreslås under fjärde huvudtiteln. Vi hava i motionen sagt, att det skulle vara möjligt att på detta sätt göra en besparing på 47 miljoner kronor. Jag ber att uttryckligen få understryka vad vi i motionen framhållit, nämligen att det icke är pacifistiska skäl, som ligga till grund för detta vårt yrkande. Det är icke något, som man har kallat »skoskavsantimilitarism», som här kommer till uttryck, utan det är i korthet sagt den uppfattning, åt vilken den gamla socialdemokratien gav uttryck i militärfrågan, en uppfattning, som ju också den nuvarande försvarsministern så sent som 1921 gav uttryck åt här i riksdagen i den motivering, han då anförde för ett framställt yrkande om avslag på varje anslag till militärväsendet. — Ja, herr statsrådet säger här från sin bänk, att det var icke så nyligen. Och det kan hända, att man har olika uppfattning om, huru lång tid det bör taga att ändra mening. Jag har den uppfattningen, att tolv år är en ganska kort tid, då det är fråga om att ändra sin uppfattning så väsentligt från den man tidigare hyst, då man sagt, att det icke finns skäl för arbetarna att vara med om att anvisa ett enda öre till ett militärväsen, som skall användas av en grupp i samhället gentemot en annan. Från den ståndpunkten och till att föreslå över 100 miljoner kronor till precis samma ändamål tycker jag att det kunde fordras längre tid än 12 år, men, som sagt, det går väl olika fort för olika människor, kan jag förstå. Nå, i allt fall motiverade herr Vennerström den gången sitt yrkande på detta sätt och hänvisade märkligt nog till förhållandena vid Västernorrlands regemente och vad som där förekommit. Jag tycker ändock, att det är litet märkvärdigt, med hänsyn till den roll Västernorrlands regemente spelat under de senare åren, att kunna förändra sin ståndpunkt och sitt yrkande på sådant sätt — ty det var i alla fall Västernorrlands regemente, som år 1931 under de mycket omskrivna majdagarna tjänstgjorde i Ådalen —

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

obestridligen emot landets arbetare. Med hänsyn därtill är det uppenbart, att det måste förefalla envar litet märkligt, att, då det finns tiodubbel anledning nu att säga det som herr Vennerström sade år 1921 beträffande militärväsendet här i landet, herr Vennerström i statsrådsställning, som sagt, dock föreslår 100 miljoner kronor till detta ändamål.

När det gäller det förslag i fråga om militäranslagen, som här föreligger, så konstaterar man vid en granskning av statsutskottets utlåtande nr 4, att det råder fullkomlig enighet inom utskottet om anslagen till militärväsendet med undantag på en punkt, nämligen i fråga om anslaget till skytterörelsen. Där föreligger ju en socialdemokratisk reservation. Jag har funderat över vad det kan vara, som förmått att skapa denna utomordentliga enighet beträffande anslagen till fjärde huvudtiteln. Enigheten är ändock så pass stor, att det finns anledning att ställa frågan: vad är det för skäl för t. ex. de s. k. försvarsmöten, som högern anordnar litet här och där i dessa dagar — vad finns det för anledning att ute bland valmännen eller bland befolkningen i landet opiniera för en annan ordning och större anslag till militärväsedet, då man här i riksdagen är ense om det förslag, som här föreligger? Det blir bara då det gamla vanliga: en ståndpunkt i riksdagen och en ute bland valmännen, och det är ju icke något nytt ens för högern, att det går till på det sättet. Man kan icke begära, att den oppositionen skall tagas på så särdeles stort allvar, då man med säkerhet kan konstatera, att läget är detta.

När det nu emellertid gäller denna enighet om storleken av anslagen till militärväsendet, så har jag funderat rätt mycket över, huru den har kunnat åstadkommas, och det går också, om man läser igenom akterna, att leta sig fram till vad anledningen är. På borgerligt håll är det väl på det sättet, att man där är på det klara med, att det militärväsen, som finnes, även med genomförande av de besparingar, som äro föreslagna från regeringens och utskottets sida, mer än väl kan fylla den uppgift, som det har — den uppgift detta militärväsen har fyllt under de senaste hundra åren — nämligen att kallas ut för att användas mot landets arbetare. Till den uppgiften är det säkerligen kvalificerat även med de anslagsreduceringar, som här förekomma, och därmed ha de borgerliga fått ett militärväsen, som fyller de krav, som de vid närmare eftertanke ställa på militärväsendet här i landet i allmänhet. Från den utgångspunkten har det alltså icke varit omöjligt att träffa enighet.

En annan omständighet, som man väl får ta i betraktande i detta sammanhang och som sannolikt icke betyder mindre, när det gäller den borgerliga ståndpunkten i fråga om militäranslagen, är huruvida officerarna få sin försörjning i precis samma utsträckning som förut, huruvida överklasspojkarna kunna rekrytera officersbanan i precis samma utsträckning som förut. I detta avseende har icke föreslagits någon förändring. Det har icke föreslagits någon förändring för de militära befattningshavarna överhuvud, och militärväsendet såsom ett försörjningsmedel för överklasspojkarna här i landet kvarstår således allt fortfarande oförändrat. I det avseendet har regeringen icke föreslagit någon förändring, och jag betraktar ju den borgerliga ståndpunkten i militärfrågan, i varje fall när det gäller anslagen till militärväsendet, såsom i mycket stor utsträckning grundad på den senare omständigheten, och då den sidan av saken är tillgodosedd, har givetvis icke heller den kunnat ge någon anledning till någon oenighet. Nödiga förutsättningar för enighet hava sålunda förefunnits.

Det finns även en annan omständighet som det är skäl att lägga märka till i detta sammanhang, när det gäller de besparingar, som äro föreslagna. De äro nämligen föreslagna på det sättet, att officerarna och de militära befatt-

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

ningshavarna överhuvud i befälsställning skulle få sitta i orubbat bo och hava sitt på det torra, medan de förändringar i ekonomiskt avseende, som skulle inträda för någon personal, anställd vid försvarsväsendet, skulle gå ut över de där anställda arbetarna. Och, när det gäller inkomstminskning för arbetarna, har man på den borgerliga sidan heller aldrig haft någon invändning. Det hava vi varit i tillfälle att få bevittna här i kammaren under dagens debatt, att man från borgerligt håll alldeles utomordentlig traktat efter att åstadkomma så låga inkomster som möjligt för arbetarna på olika områden. Även om här i kammaren av herr Holmgren och hans partivänner förts fram en motion i anslutning till försvarshuvudtiteln, däri man gör gällande, att det är orimligt eller oriktigt eller åtminstone icke fullt logiskt, att det från regeringens sida ifrågasättes en inkomstminskning med 25 % för vissa arbetare vid försvarsväsendet, medan det ifrågasättes avtalsenliga löner för andra arbetare — medan man alltså demagogiskt har utnyttjat den där omständigheten — så vittnar i övrigt alldeles tydligt hållningen på borgerligt håll om, att när det gäller inkomstminskning för arbetarna, har man där ingenting att invända däremot. Besparingar som dessa äro lagda på det sättet, att alla förutsättningar funnits för att åstadkomma enighet fastän förslaget har förts fram från den socialdemokratiska regeringens sida.

Det visar sig alltså, att, när det gäller anslagen till militärväsendet, har det varit så, som finansministern uttryckte det här i remissdebatten om regeringens förslag i allmänhet, att vad som föreslogs icke vore annorlunda än att vilka framsynta borgerliga som helst skulle kunna vara med därom. Men icke nog härmed, enighet har uppnåtts här, och då jag tillåter mig hysa den uppfattningen, att de borgerliga grupperna i riksdagen icke uteslutande bestå av framsynta män, ber jag att få konstatera, att förslagen under fjärde huvudtiteln hava varit sådana, att de vunnit anslutning även från de icke framsynta på den borgerliga sidan, — såvida icke herr Ossbahr kommer att opponera i ett följande anförande, en sak som jag nu icke känner till.

När det emellertid gäller förslagen, sådana de lagts fram från regeringens sida, så hava vi här beträffande för det första den punkt, som omhandlas i statsutskottet utlåtande nr 56, ställt ett yrkande om att man skulle beträffande officerare eller militär på övergångsstat göra den förändringen, att man sänkte deras löner från B- till A-ort och tog bort dyrtidstilläggen. Det skulle medföra en löneminskning med i runt tal 4 % förutom vad som sparas, om dyrtidstillägget toges bort, som utgör 10 % på lönen. Vad skulle detta medföra? Det kanske kan belysas bäst genom att ge några uppgifter om vad lönen på övergångsstat är för närvarande. Om jag t. ex. tar befattningshavare i andra lönegraden för officerare, utgör i alla fall lönen i övergångsstat 4,746 kronor, och på detta utgår 10 % dyrtidstillägg, alltså i runt tal 470 kronor. En lön på övergångsstat i andra lönegraden kommer alltså att avsevärt överstiga 5,000 kronor. Om jag ser på tredje lönegraden för officerare, så är slutlönen där för en officer på övergångsstat 7,200 kronor jämte 10 % dyrtidstillägg, alltså i runt tal 700 kronor i dyrtidstillägg. Det visar sig sålunda, att en dylik officer kommer upp i lön på övergångsstat på över 7,900 kronor. Flyttar jag till fjärde lönegraden, visar det sig att lönesiffran är 8,700 kronor, allt fortfarande med 10 % dyrtidstillägg, och sålunda är det en lön som överstiger 9,500 kronor. Dessa löner utgå utan att staten fordrar en dags tjänstgöring för den lönen av vederbörande. Vi hava föreslagit, att man skulle minska detta, så att om vederbörande bosatte sig i A-ort, skulle de icke lida någon brist ändå, men längre har riksdagen av allt att döma icke möjlighet att komma. Men bosatte de sig på A-ort, skulle de

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

hava precis samma lön som de haft, i fall de tjänstgjort på A-ort och avgått, och därpå överförts till övergångsstat. Genom att nu lönen beräknas efter B-ort har en höjning skett med 4.5 %. Vi hava icke gjort anspråk från arbetarsidan, vare sig då det gäller statens bidrag åt arbetare i allmänhet eller när det gäller statens plikt att sörja för de i statstjänst anställda arbetarna på detta område, att man för deras vidkommande skulle ge någon löneförhöjning, men vi göra anspråk på att staten skulle sörja för dem så, att de icke efter åtskilliga års anställning behövde ligga fattigvården eller resp. kommuner till last, och det är ett rimligt anspråk. Här har det emellertid i statsverkspropositionen sagts, att besparingen skulle genomföras på det sättet, att man t. ex. räknar med en inkomstminskning med 25 % under den normala för de vid artilleriets fabriker anställda arbetarna. Vad skulle det medföra för avlöning för deras vidkommande? Ja, det skulle t. ex. för arbetarna vid ammunitionsfabriken i Stockholm medföra, att de med den lägsta avlöningen komme till en sammanlagd inkomst per vecka av 29 kronor, i Karlsborg för samma arbetare skulle inkomsten bli 26 kronor i veckan. En familjeförsörjare i Karlsborg skulle komma upp till en inkomst efter detta statsrådsuttalande, om det genomföres, av 36 kronor per vecka, arbetarna vid Åkers krutbruk skulle, sedan skatten avdragits, komma att få en inkomst på 24 kronor. Det kan man taga; om det säger icke statsutskottet, att det anse vi oss icke böra gå in på. Men då det yrkas på att man i stället, när man vill göra besparing, skall taga av dem som uppbära löner utan att staten fordrar någon tjänstgöring, löner till belopp som jag nämnde på övergångsstat, då säger statsutskottet, att man vill icke ändra på detta som riksdagen beslutat 1925, och man anser sig icke böra taga dyrtidstillägg från dem, som haft dyrtidstillägg tidigare, men man anser sig böra taga 25 % av de familjeförsörjare, som nu icke tjäna mer än omkring 2,500 kronor om året. Jag måste säga, att det förvånar mig icke alls, att de arbetare, som bli berörda av denna historia, fråga sig, om det verkligen är en arbetarregering, som lagt fram sådana förslag. Det förvånar mig icke alls, att de säga det, ty de se ingen möjlighet att efter herr statsrådets uttalande kunna få sin försörjning i de arbeten, där de varit anställda i 25—30 år. Och jag måste säga, att jag har den uppfattningen, att även om det är fråga om arbetare, så har staten plikt att sörja för deras uppehälle, så att icke de fattiga kommunerna i landet skola behöva draga försorg om dem genom fattigvård eller på annat sätt.

Jag tror alltså, att man vid en granskning av de förslag, som här ställts på denna speciella punkt från vår sida, måste, för den händelse man vill vara en smula objektiv, komma till den uppfattningen, att det föreligger betydande skäl att göra den av oss ifrågasatta ändringen för officerare och underofficerare på övergångsstat, och jag skulle tro, att ingen har möjlighet att på allvar göra gällande, att det är ett orimligt anspråk. Ty det arbetslöshetsunderstöd, som staten lämnar till officerare på övergångsstat, det är så tilltaget, att det säkerligen finns ingen arbetare som drömmer om, att han av staten skulle kunna få ett bidrag mot arbetslösheten så stort som ens hälften av det som staten här garanterar en hel del av de militära befattningshavarna även i de lägre lönegraderna, och detta som sagt utan att staten fordrar någon tjänstgöring. Till detta kommer emellertid den icke oviktiga omständigheten att det stora flertalet av dessa hava skaffat sig anställningar antingen i enskild, kommunal eller statlig tjänst under den tid, som förflutit sedan de gingo över på övergångsstat. Den omständigheten att de skaffat sig anställningar, på vilka de hava sin fulla försörjning, inverkar icke det minsta på det arbetslöshetsunderstöd, som staten lämnar dem — jag betraktar näm-

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

ligen lönen på övergångsstat som ett arbetslöshetsunderstöd och ingenting annat.

Det är denna olika behandling av olika människor, även när det gäller samma gren av statsförvaltningen, som jag tycker att riksdagen ändock hade en smula anledning att titta litet närmare på, och även om en del av er här närvarande år 1925 medverkade till detta beslut, för att ni icke skulle få officerare och underofficerare som motståndare, när det gällde genomförandet av den då beslutade försvarsorganisationen, så icke finns det någon anledning att för all framtid upprätthålla denna utomordentligt favoriserade ställning för dessa befattningshavare på övergångsstat.

Som sagt, jag har ifrågasatt en ändring för deras vidkommande, och det är en ändring som jag skulle tro att envar måste medge vara utomordentligt väl motiverad. Den är i varje fall betydligt mera motiverad än de åtgärder, som man har ifrågasatt här, som skulle medföra inkomstminskning för arbetare på de arbetarplatser, det är fråga om. Och det är icke bara arbetarna vid artilleriets fabriker, för vilka läget kommer att bli sådant. Med den enligt mitt förmenande riktiga minskningen av värnpliktstjänstgöringen, som här har beslutats, ett beslut som t. o. m. hade bort gå avsevärt längre, blir emellertid arbetstillgången på truppförbandens intendenturverkstäder sådan, att de flesta av arbetarna där komma att sakna möjlighet att försörja sig på sina inkomster. Jag hävdar då, och det göra dessa arbetare i allmänhet, att staten har plikt att åtminstone garantera dem ett så pass stort belopp, att det räcker för deras uppehälle, så att de icke behöva gå och tigga fattigvården om det, och då det ju ändock är på det sättet, att dessa besparingar göras för att åstadkomma medel till hjälp åt arbetslösa på andra områden, så kan det icke vara någon fördel att man kastar dessa arbetare på fattigvården eller också skickar ut dem att konkurrera om arbetstillfällena med dem, som i övrigt äro utan sysselsättning. Med hänsyn härtill håller jag före med mycket stor bestämdhet, att besparingarna på försvarshuvudtiteln givetvis skola göras så, att de läggas på dem, som hava möjlighet att bära dem. Det finns möjlighet att taga en 850 eller 900 tusen kronor på övergångsstaten. Det finns möjlighet att taga också av de militära befattningshavarna, om det är fråga om att en löneminskning skall genomföras. Det har icke ifrågasatts någon sådan åtgärd från regeringens eller utskottets sida. Vad som hittills ifrågasatts är endast att det skall gå ut över de anställda arbetarna.

Men, herr talman, det finns ju också vissa detaljer, på vilka besparingar även skulle kunna göras. Jag tillät mig i fjol ifrågasätta, huruvida man icke skulle kunna spara en del på de tusental och åter tusental kronor, som man årligen lägger ner på reparationer av officersbostäder i olika delar av landet. Riksdagen avböjde förslaget, ty det är uppenbart, att komfort och bekvämlighet skola vara lika väl tilltagna som lönerna på övergångsstat. Något annat intryck kan man icke få av de beslut och uttalanden, som i det sammanhanget fattades. Det finns även andra saker, som det är skäl att anmärka på, när det gäller medelsanvändning. Jag kan t. ex. icke förstå, och är icke fullt på det klara med på vilka bestämmelser eller beslut man grundar sådana åtgärder, som att från truppförbandsförråden till de fascistiska organisationer, som landstormens ungdomsavdelningar utgöra, utlämna persedlar. Det kostar i alla fall staten åtskilliga tusen kronor om året, att dessa pojkar — i den mån som icke syftet är att de vapenövas för speciella ändamål — äro ute och leka krig och förstöra de persedlar, till vilka riksdagen anvisat medel. Det är åtgärder, som man enligt min mening hade anledning att titta på litet närmare. Där finns det säkerligen åtskilliga tusen-

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

tal kronor att spara för statens vidkommande, som utan vidare kastas bort för närvarande.

Jag har tidigare riktat uppmärksamheten på det förvaltningssystem, som i vissa avseenden råder. Jag föreställer mig, att jag kanske kan få upplysning av herr statsrådet vad det till exempel finns för anledning till att till en förvaltare på truppförband, där det finns tvättinrättning, betala ut ett öre per tvättat kilo utöver den lön han har för sin tjänst. Han använder icke sin fritid till att syssla med tvätten. Det anställes i stället på statens bekostnad en gammal pensionerad fanjunkare eller fanjunkare på övergångsstat, som har särskild ersättning för att sköta tvättinrättningen.

På sina håll anställer man en överste och en fanjunkare för att sköta tvättinrättningen. Både översten och fanjunkaren ha säkerligen föga intresse och kvalifikationer, för att uttrycka sig hyggligt, för att förstå vad som förekommer vid en tvättinrättning. Men statens pengar lyfta de i alla fall för sin anställning, och det sker allt fortfarande. Där göres ingen besparing av statsmedel.

Jag tycker, att, om man anställde en i dylikt arbete kunnig tvätterska och läte henne svara för tvättinrättningen eller om det var för omfattande för henne, om man anställde en för arbetet lämplig man, så skulle man därvid vinna den arbetsledning, som vore erforderlig, men i stället har man dessa dekorationsfigurer, och så betalar man översten hans lön och fanjunkaren och förvaltaren vid tvättinrättningen därutöver ett öre per kilo.

Jag tycker inte att det är väl använda pengar, och jag tycker att man skulle kunna göra besparingar och icke föraktliga sådana på detta i stället för att som den nuvarande regeringen i första hand försöker spara på arbetarna.

Ett annat exempel. Från kavalleriet och jag tror även från artilleriet i viss utsträckning utackorderar man ju hästar mot en ersättning av 10 öre per dag. Sedan sänder man ut en veterinär och en regementsintendent, som fara omkring i hyrbil och titta på hästarna. De ha sitt dagtraktamente för färden och 10 öre kilometerpengar för att de fara omkring och titta på hästarna, och det kostar staten betydligt mycket mer än vad de, som hyra hästarna av staten, betala i hyra. I ett sådant fall funnes det väl ändå möjlighet att göra en besparing. Jag har inte kunnat bli klok på vad det finnes för motivering för att använda statens medel på det sättet. Det är möjligt att jag kan få någon upplysning på den frågan i fortsättningen av debatten.

Låt oss taga en annan del av förvaltningsområdet, nämligen matinrättningarna. Där kommenderas en underofficer att vara köksföreståndare, och det sköter han på sin tjänstetid, men han har ett arvode på 300 à 350 kronor om året för att han tjänstgör som köksföreståndare och dessutom har han fri mat. Jag tycker, att, om han äter maten i köket — han skall ju svara för att den blir lagad — borde det utöver lönen vara tillräcklig ersättning för att han sköter sin tjänst, ty inte är det väl otrevligare att vara föreståndare för köket än att gå ute på Ladugårdsgärdet eller Järvafältet och kommendera beväring. Jag tycker inte att det är så stor skillnad på dessa sysselsättningar, att staten behöver betala ut 300 à 400 kronor i extra ersättning. Men det gör man i alla fall, och även under nuvarande förhållanden går detta ut, som om ingenting hänt. När man skall göra besparingar, avskedar man ett köksbiträde med 45 kronor i månaden, men köksföreståndaren har ersättning som förut.

Med marketenterirörelsen förhåller det sig på samma sätt. Det kommenderas en underofficer till marketenteriföreståndare och han har 100 kronor i månaden i lön för det han sköter marketenteriet tillsammans med sin övriga

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

tjänstgöring. Därför att underofficeren är föreståndare för markententeriet åtnjuter intendenten en ersättning av 70 kronor i månaden och en officer har 25 kronor i månaden för att han kallas kassakontrollant. Vid de flesta truppförband finns det bageri. Vederbörande underofficer har 50 kronor i månaden för att det där bageriet finnes. Där har man en bagare, som bakar bröd och levererar till marketenteriet, och underofficeren bakar naturligtvis inte och har inte större bekymmer för den saken. Rörelsen är inte större än att bagaren kan sköta den själv, men där bageriet finnes, har också intendenten 25 kronor i månaden för att bageriet existerar.

Det var några exempel på militärförvaltningen, som jag ansett mig böra berika denna debatt med, och som under åtskilliga år väckt min stora förvåning. Jag trodde, att det här var fråga om att försöka spara pengar utan att göra någon förändring i organisationen. Då borde man i all rimlighets namn skrapat ihop dessa pengar, som absolut, sett mot bakgrunden av den nuvarande förvaltningsapparaten, kastas bort i stället för att föreslå bara sådana åtgärder, som gå ut över de i statens tjänst anställda arbetarna.

Jag anser mig böra giva denna mening till känna, och när vi här ställt dessa yrkanden, som skett dels i vår motion nr 146 om förändringar i lönerna åt militär på övergångsstat och en annan ordning, när det gäller besparingar på militärhuvudtiteln överhuvud sådan, som det föreslagits i motionen nr 99, så ha vi, jag understryker det, icke gjort det av pacifistiska skäl. Vi ha gjort det, jag kan säga det är ganska väl uttryckt med den motivering och den uppfattning, åt vilken den nuvarande försvarsministern gav uttryck vid den tidpunkt, som jag citerade i början av mitt anförande. Vår ståndpunkt från den tiden sammanfaller alltså utomordentligt väl med denna, men försvarsministern synes ha ändrat uppfattning så tillvida som han vill vara med om att anvisa miljoner till ett militärväsende riktat mot landets arbetare. Men jag tycker i allt fall, att han borde gjort de besparingar, som skola genomföras i fråga om militärväsendet, på ett sådant sätt, att de icke gått ut över de sämst ställda på detta område, över de vid försvarsväsendet anställda arbetarna. Möjlighet borde funnits och finns att göra besparingar på andra håll, där det finnes större möjligheter att bära bördorna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motion nr 146.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Till grund för statsutskottets utlåtande nr 56 ligger herr Anderssons i Stockholm motion nr 146 om att lönerna till militär på övergångsstat skola utgå endast med belopp, som i avlöningsreglementet är fastställt för A-ort. Punkt och slut. Den föregående ärade talaren har emellertid redan nu tagit upp diskussion rörande statsutskottets betänkande nr 57, d. v. s. motionen om avslag på alla anslag, och jag anser mig, då detta har fått fortgå, också oförhindrad att behandla dessa båda saker i ett sammanhang för att icke utsätta mig för risken att sedermera mitt anförande kommer att hänga i luften.

I fråga om 56:an, så är det ju på det sättet, att 1925 års riksdag beslöt att göra en överenskommelse med vederbörande övertaliga officerare och underofficerare om att för en viss ersättning, mindre än vad staten eljest hade nödgats betala i kraft av gällande bestämmelser, sluta tjänstgöringen. De skulle få bosätta sig var de ville, men de skulle stå till förfogande i ena fallet med skyldighet, i det andra fallet med rättighet. Jag kan icke se, herr talman, att riksdagen kan, utan att begå en våldsakt, utan vidare besluta nedsättning av övergångsstatsarvodena ifrån B-ort till A-ort. Väl kan riksdagen besluta göra en framställning om förhandlingar för att komma ned

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

till A-ort, men statsutskottet har icke ansett det värt att reflektera därpå, säkerligen i förvissning om att alla skulle säga nej, när de veta, att staten ingenting kan göra. En förhandling förutsätter ju alltid att båda de förhandlande parterna ha fria utgångspunkter. Men så är det icke i detta fall.

I fråga om dyrtidstillägget så skulle man visserligen ha kunnat besluta dyrtidstilläggets fullständiga avskaffande. Det är ju ingenting, som hindrar detta, men det skulle väl knappt kunna undgå att få den konsekvensen, att har man börjat i en ända att avskaffa dyrtidstilläggen, finge man fortsätta hela linjen ut och sålunda komma in även på områden, som den föregående talaren särskilt ömmade för.

Det skulle givetvis icke vara möjligt att tänka sig någon annan konsekvens i fråga om ett sådant beslut. Den omständigheten, att dessa officerare och underofficerare icke kunna tjänstgöra annat än vissa tider på året, den är, herr talman, det må vi uttryckligen säga ifrån här, icke deras eget fel. Jag tror, att de äro villiga att tjänstgöra allesammans, men riksdagen hade anledning att vidtaga åtgärder för nedsättning i försvarsutgifterna, och då blevo dessa människor övertaliga i fredstid. De ha sålunda ingen uppgift att fylla i fredstid utöver att tjänstgöra det begränsade antal dagar, som föreskrives, men om det sker en utökning av försvarskostnaderna, blir det uppenbarligen plats för dem. Jag tror icke, att man kan resonera och föra en politik på det sätt, som den föregående ärade talaren rekommenderade.

I fråga om det yrkande, som föreligger om att avslå alla anslag på fjärde huvudtiteln, fixerade till 101,696,000 kronor — huvudtitelns anslag går ju ett ganska gott stycke därutöver, bortemot, skulle jag tro, 108 miljoner kronor efter andra lagutskottets förslag — måste jag uppriktigt bekänna att jag under min ganska långa riksdagstid verkligen inte sett en så virrig motion.

Jag läser i denna motion på sid. 3 följande: »I anslutning till de synpunkter vi här anfört, komma vi, som nedan angives, till yrkandet om avslag på varje anslag till militärväsendet och inställande av alla militärövningar.» Det är kategoriskt: ett avslag på varje anslag till militärväsendet och inställande av alla militärövningar. Så står det omedelbart därefter: »Ett biträdande av detta vårt yrkande leder icke till fjärde huvudtitelns omedelbara avskaffande.» Så heter det vidare: »Ett genomförande av detta vårt förslag skulle medföra att omkring 47 miljoner kronor av det belopp, regeringen föreslagit i anslag under fjärde huvudtiteln, omedelbart lösgjordes.» Sålunda: För det första icke ett kopparöre, och för det andra kan den icke fullständigt avskaffas med detsamma och för det tredje: siffran fixeras till 47 miljoner. Så sägs det här: »efter utgången av budgetåret 1933—1934 kunna, genom de ovan omtalade åtgärderna, de utgifter, för vilka staten är bunden genom tidigare riksdagsbeslut, avsevärt nedbringas.» Bilan är icke så vass och kraftig här med det erkännandet att där finnas bundna utgifter på fjärde huvudtiteln, som måste förbjuda varje yrkande om dess fullständiga avskaffande.

Så kommer klämmen att riksdagen måtte besluta 1) att avslå under fjärde huvudtiteln äskade anslag till militärväsendet, 101,696,000 kronor, 2) att överskottet av de medel, som i budgetplanen beräknats för fjärde huvudtiteln, varom årets riksdag har att besluta, sedan avlöningar till försvarsverkens arbetare avräknats, måtte disponeras till hjälpåtgärder för de arbetslösa enligt grunder, som av riksdagen i annat sammanhang beslutas.

Sålunda: riksdagen skulle vägra anslagen under fjärde huvudtiteln i allt, sedan avlöningar till försvarsverkens arbetare avräknats, och dessa avlöningar till försvarsverkens arbetare tillhöra icke de s. k. bundna utgifterna. Om man skulle reflektera på att bifalla en sådan motion, hur skulle det komma

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

att se ut i stora drag? Jo, det skulle komma att se ut ungefär på det sättet att fjärde huvudtitelns uppläggning icke kunde följas. Där finns en massa bundna utgifter, som det nämnts, i form av löner, förbindelser av annan beskaffenhet på de olika försvarsgrenarna, som komme att hävdas rättegångsvägen emot kronan. Rättigheterna komme sålunda i kraft av avtal att utan vidare uttagas av staten. En riksdag, som fattar ett beslut av det innehållet, borde ju egentligen falla under den moderna nazistiska beteckningen på en riksdag, att den är oduglig och skulle hemförlovas. Vidare så vill jag såsom en alldeles särskilt framträdande inadvertens säga, att yrkandet innefattar, att man skulle avskilja avlöningar till försvarsverkens arbetare. De skulle behållas, men vad skulle man göra med dem. Det finns icke ett ord i yrkandet, som talar om vad vi skulle göra med dessa pengar. Man skulle bara giva avlöningar till försvarsverkens f. d. arbetare, alltså till arbetare, som icke haft fasta löner och som delvis arbetat på ackord och delvis per timme. Timantalet under ett år kan ha varit beroende på sjukdom o. s. v. Det är en fantastisk produkt i allra högsta grad. Det minsta man begär är väl, att en människa vet, att, om man avskiljer ett anslag från en viss huvuduppgift, skall man också angiva, hur detta anslag skall användas, icke allenast i sina huvuddrag utan också i sina detaljer. Man får det intrycket, herr talman, av ett sådant motionerande att där finns någon gammal inväxt ande, som man inte kan komma ifrån, trots att nuets uppgifter för vederbörande, som plågas av denna ande, borde peka ut platsen åt en ny. Det är det märkvärdiga förhållandet, att denne man, som är huvudmotionär, han är förtroendeman för 6, 7, 8 tusen — nu är jag rent personlig — av försvarsväsendets arbetare, och han står här och klagar över att försvarsministern har vidtagit åtgärder, som skulle komma att på vissa punkter nedsätta inkomsterna med 20 och 25 %. Inom parentes sagt står det i andra lagutskottets den 14 februari i år daterade betänkande nr 4, att i detta sammanhang får utskottet påpeka, att de ökade värnpliktsinkallelser, som enligt utskottets förslag skulle äga rum utöver de i propositionen avsedda, medföra den konsekvensen, att ingen minskning av arbetstillfällena för den vid intendenturverkstäderna sysselsatta personalen bör ske. Sålunda på den punkten har andra lagutskottet redan korrigerat den åtgärd, försvarsministern ansåg sig av ekonomiska hänsyn vara *nödd* att vidtaga. Herr Andersson klagade över denna åtgärd, medan han samtidigt, herr talman, yrkade avslag på alla anslag och följaktligen också på arbetsanslaget. Ja, jag tror, att hans partichef har behov av att skratta för att trösta samvetet, ty vad skulle det bli kvar av arbetsinkomsterna åt herr Anderssons medlemmar, herr talman, om arbetsplatserna avskaffas? Jag ställer den frågan. Villkoret för att en arbetslön skall kunna utgå, är ju att det finns en arbetsplats. Upphäver man uppgifterna för anslaget, så upphäver man också arbetsplatsen, och det finns inget arbete. Följaktligen kommer det icke heller att finnas någon arbetslön, utan frågan om dessa människors underhåll kommer i ett helt annat läge. Den kommer i läget av nödhjälp! Den kommer i det läget att behöva nödhjälp: ergo, står herr Andersson här och yrkar utan vidare med en revolutionär patos avskaffande av försvarsväsendet, och vill göra alla försvarsväsendets arbetare till nödhjälpsarbetare! Det är den faktiska konsekvensen av denna motions yrkanden. Det är naturligtvis fullkomligt orimligt att tänka sig, att man skulle kunna få majoritet i denna riksdag för att en enda grupp — den må nu kallas försvarsväsendets arbetare — skulle behandlas på annat sätt än man behandlar de 200,000 arbetslösa i övrigt i landet. Yrkandet är i högsta grad ansvarslöst, varken mer eller mindre. Jag har, herr talman, trott det vara nödvändigt att

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

det här i kammaren någon gång bestämt reageras emot denna trafik, som i yttersta grad är osympatisk, emedan den avslöjar en synnerligen egendomlig mentalitet. I fråga om försvarsfrågan principiellt så medger jag icke, att den föregående talaren hade rätt, då han inkasserade ett yttrande av den nuvarande försvarsministern av år 1921 såsom ett socialdemokratiskt yttrande. Det var ett privatmannens yttrande, som man mycket väl kan få fram, om man går tillbaka till handlingarna.

Det har aldrig varit socialdemokratiens uppfattning detta, aldrig. Det har hetat i talesättet och kanske i något beslut: Icke en man, icke ett öre till militarismen, men allt har sin tids bestämning. Det kan icke anknytas till det här apostroferade yttrandet. Socialdemokratien har visserligen alltid bekämpat militarismen såsom uttryck för en viss anda, en viss kast, en viss stämning. Men den har aldrig bekämpat försvarsväsendet utan alltid gått in för nationens skydd, det säges uttryckligt, även om det framkallar paroxysmer. Och herrarnas gamla fäder där österut ha ju visat, att till och med en stat av det kynnet skaffar sig försvarsmedel, kraftmedel av imponerande omfattning. När herrarna hylla den uppfattningen, att vi visserligen inte skola ha ett borgerligt försvarsväsen men ett arbetarförsvarsväsen, äro ni principiellt inne på samma linje som den motsatta kanten med *sin* extremitet, fastän det naturligtvis finns en motsättning också. Jag tror, att den nuvarande socialdemokratiska uppfattningen på denna punkt inte behöver skämmas för socialdemokraternas tidigare hållning, alldenstund själva statens väsen, statens ande och statens ledning ha fått ett annat utseende än för en mansålder sedan. Jag talar om den svenska staten — icke om Tyskland, som herr Andersson interfolierade. Jag har f. ö. varken behov av Tyskland eller Ryssland i detta stycke, utan jag talar om den svenska staten och omsorgen om de svenska medborgarna. Jag tror, att den demokrati, vi representera, kan så småningom bli en värdefull tillgång både för herr Kilbom och herr Edoff Andersson. Att denna demokrati icke har något behov, herr talman, att nu diskutera ett omedelbart avskaffande av utgifterna under denna huvudtitel, vill åtminstone jag bestämt ge uttryck för. Jag tror, att försvarsministern har funnit den i nuvarande läge ungefärligen riktiga siffran i det förslag, som han framlagt på fjärde huvudtiteln, och det må bli hans sak att i det stycket penetrera den fortsatta utvecklingen. Men samtidigt som jag velat säga detta sista, har jag velat med bestämdhet reagera mot de kompletta ovederhäftigheter, som gång efter annan framföras vid behandlingen av denna huvudtitel under ett slags patos av kärlek till arbetarklassen, samtidigt som man springer i departementens trappor för att utnyttja varje öre man kan få åt dem, som man representerar. Detta lyckönskar jag till, och där skall jag hjälpa till, men det övriga, som måste betecknas både som överdrifter och demagogi, är det skäl i att man någon gång med bestämdhet reagerar mot.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr **Ossbahr:** Jag har inte begärt ordet, herr talman, för att gå in i någon polemik på denna punkt med herr Andersson i Stockholm, utan jag har gjort det uteslutande för att rikta en gensaga mot den principiella syn på frågan om hela vårt försvars vara eller icke vara, varåt herr Andersson gav uttryck och som jämväl kommer fram i herr Anderssons motion. Att det inte är fredskärlek, som dikterar kommunisternas strävanden att riva ned vårt försvar, framgick ju bland annat av herr Anderssons eget uttalande, att det icke var pacifistiska motiv, som lågo till grund för hans yrkande. För övrigt torde

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

denna kommunismens syn på militarismen såsom sådan vara tillräckligt tydligt och klart dokumenterad genom vad herr Törnkvist i Karlskrona tidigare framhållit.

Vårt land har haft förmånen av att få vara ett fritt och oberoende land och har inte behövt känna trycket av ett främmande ok. Det är kanske just den omständigheten, som gör, att man på en del håll fortfarande inte rätt förstår att värdera betydelsen därav. Det är ofta så, att man inte uppskattar en sak, förrän man har förlorat den, men den omständigheten, att andra folk, som förlorat sin frihet, inte ha skytt någon möda eller några offer för att söka återförvärva den en gång förlorade friheten, borde sannerligen för oss också vara en allvarlig varning och tillika en allvarlig maning att bringa de i jämförelse därmed i alla fall ganska obetydliga uppoffringar, som krävas för att söka skaffa oss ett försvar, vilket är så effektivt, att det åtminstone ger oss de största möjligheterna att försvara vår frihet och vårt oberoende.

Herr **Thorell:** Herr talman! Jag hade inte alls tänkt blanda mig i denna debatt, men herr Andersson i Stockholm kom in på en fråga, som jag mycket väl känner till, och jag skall därför i korthet beröra densamma. Han talade om de hästar, som de olika truppförbanden ha utlämnade till fodervärdar för att vid behov kunna ta in i tjänst. Han talade om att dessa fodervärdar till staten betala en dagspenning på 10 öre per häst. Ifall herr Andersson menade, att detta skulle vara lågt — detta framgick inte tydligt av herr Anderssons uttalande — så vill jag redogöra för, under vilka förhållanden dessa hästar lämnas ut. Det torde i kammaren finnas en hel del, som känner detta förut. Hästarna lämnas huvudsakligen ut till mindre jordbrukare, först och främst under hela vintern. När regementsmötena äro slut den 1 oktober eller däromkring, då hämta dessa män hästarna på kaserngårdarna, då föras de ut i lantbruket och gå där hela tiden utom den tid, då regementena behöva dem. Men det kan hända, och det har också inträffat, att regementena behövt hästarna mitt under vårbruket, och det finns ett exempel på en fodervärd, som bor i norra Uppland, vilken fått fara in till regementet, som är förlagt i Stockholm, fyra gånger — således, om man räknar turerna fram och tillbaka, sammanlagt åtta resor — på sommaren och lämna sin häst för tjänstgöring under kortare tider. För övrigt skall fodervärden utom de 10 örena per dag — eller vanligen 25 kronor per år — också betala försäkringsavgiften. Det är således klart och tydligt, att när han inte alls har någon garanti för under vilken tid han får behålla hästen, men är säker på att få behålla den under den tid, då han har den minsta användningen för den, så finns där ingenting mer att ta. Jag vet inte heller, om herr Andersson menade, att det skulle tagas någonting där.

Beträffande besiktningsresorna, som han närmast vände sig emot, är det givet, att dessa på intet sätt kunna inskränkas. Under det att en mycket stor del av fodervärdarna vårda sina djur på ett alldeles briljant sätt, finns det beklagligtvis en hel del undantag. Ett år måste ett visst regemente i Stockholm på hösten, när man plockade in dessa ackordshästar, som de kallas, till tjänstgöring, sätta 40 procent av hästantalet på sjukstall. Det är alldeles klart och tydligt, att om inte det besiktningsväsende skulle finnas, som herr Andersson här vände sig emot, då skulle utsikten för att hästarna inte sköttes bli ännu större än nu. Jag tror i stället, att dessa besiktningsresor, som i vanliga fall endast ske en gång om året till varje fodervärd, återkomma för sällan. Fodervärdarna känna sig ganska säkra på att besiktningsmännen inte komma tillbaka, sedan de varit där en gång. Att de

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

åka hyrbil torde väl också vara ofrånkomligt, då man knappast kan tänka sig, att fodervärden, som fått göra dessa långa resor vid hästarnas in- och utryckning, skall resa lång väg för att visa hästen. Vanligtvis föras hästarna ihop i grupper till vissa centrala platser.

Jag har inte anledning att ingå i någon stark polemik med herr Andersson i detta fall då han rent ut sade, att han möjligtvis väntade att under debattens gång få höra någon annan yttra sig därom. Nu har han fått höra min åsikt, nämligen att varken beträffande det pris, fodervärdarna betala, eller den kostnad, besiktningsresorna draga, finns möjlighet att göra några besparingar i det syfte, som herr Andersson har beräknat.

Jag har, herr talman, i saken för övrigt intet yrkande att göra.

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Herr Törnkvist förklarade, att det var hans mening, att man här borde bestämt reagera emot vad som förekommit ifrån min sida, och herr Törnkvist försökte väl efter bästa förmåga, även om det inte blev så särdeles lyckat. Men när herr Törnkvist här höjer rösten och säger, att något virrigare än den motion, som han refererade en del satser ur, har han inte sett under sin långa riksdagstid, då skall jag bara ge herr Törnkvist en rekommendation: läs, när protokollet blir färdigt, referatet av herr Törnkvists eget anförande. Då skall det visa sig, att det överträffar allting annat, som herr Törnkvist har hittat här i kammaren. Ty när herr Törnkvist säger, att socialdemokratien alltid har bekämpat militarismen men inte försvarsväsendet, då måste jag säga, att då är herr Törnkvist ute med kullerbyttor, som andligen borde bryta nacken av en starkare karl än herr Törnkvist visat sig vara på det intellektuella området.

Vad emellertid sedan gäller, vad herr Törnkvist yttrade om att samhället har ändrat karaktär — på grund varav herr Törnkvist menar, att socialdemokratiens nuvarande ändrade ståndpunkt i försvarsfrågan, eller kanske det var militärfrågan, är motiverad — så vill jag fråga: i vilket avseende är det, som samhället har ändrat karaktär? Herr Järte, som ju någon gång här i kammaren sade, vad de andra menade, uttalade, när statspolisen skulle genomföras, att den, som har en bra anställning, är i regel en god socialdemokrat, men när arbetslösheten inträder, då börja partilinjerna att bölja, och då är det fara för att en hel del går över till kommunisterna, och det är mot den faran, förklarade herr Järte, som vi rusta oss för närvarande. Ja, det finns en förordning fastställd av den föregående riksdagen, som ger besked om att statspolisen och militären skola användas för precis samma ändamål. Det är förordningen angående proviantering för militären och polisen, då den kallas ut för »ordningens upprätthållande». Denna förordning har ju riksdagen enhälligt godkänt mot vår partigrupps röster. Man är alltså ense om att militären skall användas gentemot den där faran, som herr Järte talade om, eller utan någon fager omskrivning gentemot de arbetslösa i landet, då de kräva att få arbete, på vilket de kunna försörja sig. Samhället har inte ändrat karaktär, herr Törnkvist. När det verkligen gäller, är samhället precis likadant som det varit förut. Jag har inte känt herr Törnkvists karaktär sedan så många år tillbaka, men jag vågar väl dra den slutsatsen, att det är den, som ändrat sig, medan samhället är ungefär likadant.

Vore det så, att herr Törnkvist befann sig i den ställningen, som de människor inta, om vilka herr Järte befarade, att de skulle ändra uppfattning, då kanske herr Törnkvist skulle se på militärväsendet, eller försvarsväsendet, som han tidvis kallade det, med något andra ögon än han gör för närvarande.

Vidare vill jag säga några ord beträffande de yrkanden, som ha ställts här

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

och mot vilka herr Törnkvist argumenterade. Herr Törnkvist ansåg det vara orimligt, att den, som skulle vara förtroendeman för försvarsväsendets arbetare, kunde komma och yrka avslag beträffande anslag till militära ändamål. Ja, om jag inte minns fel, har jag en gång tidigare här i kammaren anfört ett exempel som argument mot detta resonemang. Skulle det vara rimligt att resonera så, att den, som har att företräda t. ex. personalen vid fångvården och skall kräva så goda arbetsvillkor som möjligt för den, skall ivra för att den rörelse här i landet skulle få så stor utbredning som möjligt? Eller låt mig fråga: anser herr Törnkvist det vara rimligt, om de, som företräda hospitalspersonalen här i landet och kräva så goda arbetsvillkor som möjligt för dess vidkommande, innerst inne skulle trakta efter att sinnessjukhusen måtte behöva utvidgas i så stor utsträckning som möjligt, eller i varje fall motsätta sig en åtgärd, som skulle kunna leda till förbättring av tillståndet på det området, alltså även minska omfattningen av sysselsättningen för den personalen? Logiskt ligger det väl till på samma sätt. De båda anstalter, jag här anfört som exempel, äro nödvändiga i samhället, det är obestridligt. Vad som här förekommer, betraktar jag som icke nödvändigt. Ur arbetarsynpunkt är det en verksamhet, som jag kan karakterisera på samma sätt som herr Vennerström gjorde en gång — enligt herr Törnkvists mening som privatman — år 1921: det finns ingen anledning för arbetare här i landet att medverka till några anslag för detta ändamål. Jag har — om det nu kan intressera kammarens ledamöter att höra detta, och jag förmodar efter herr Törnkvists uttalanden att det så kan — under hela den tid, jag haft att företräda försvarsväsendets arbetare, och det är 14—15 år, ibland dessa arbetare drivit den uppfattningen, att de i militärfrågan aldrig få tillägna sig en annan mening än arbetarna i allmänhet ha. Det skulle vara en skam för arbetarna vid försvarsväsendet, om de skulle ställa anspråk på att militärväsendet skulle bibehållas, för att de skulle ha sin försörjning. De ställa bara det anspråket, att när militärväsendet skall avvecklas eller när minskningar skola genomföras, skall man inte bara låta detta gå ut över arbetarna, som ha det sämst ställt, utan man skall åtminstone taga procentuellt sett lika mycket från alla. Vilja riksdagen och regeringen gå in för besparingar efter dessa principer på den militiära huvudtiteln, då är jag ganska förvissad om att erinringar icke skola förekomma från arbetarna vid militärväsendet. Men när man ser, att besparingarna gå ut över dem, som förtjäna ett par tusen kronor om året, alltså knappast så mycket, att de kunna försörja sig på det, medan de, som ha de högsta lönerna, lämnas i orubbat bo, då reagera arbetarna, och det med rätta. I det avseendet företräder jag till fullo deras uppfattning. Men ifrån att kräva ordentliga arbetsvillkor för dem, som äro sysselsatta vid dessa arbetsplatser, så länge de ifrågavarande institutionerna finnas till, och till att ivra för anslag till militärväsendet, är steget så pass långt, att inte jag kan ta det.

Jag betraktar som min uppgift att hos försvarsväsendets arbetare i den mån jag kommer i kontakt med dem, genomdriva den uppfattning, åt vilken jag här givit uttryck. Herr Törnkvist säger: vad skall det bli av arbetarna, då arbetsplatserna avskaffas? Vad skall man göra med anslagen till avlöningar, säger han, då arbetarna inte äro anställda på ordinarie stat. Jag tycker, att herr Törnkvist har sin dagliga verksamhet så nära en av försvarsväsendets största arbetsplatser, nämligen varvet i Karlskrona, att han borde veta, att även om arbetstillgången minskas så vid dessa arbetsplatser, att det inte finns någon sysselsättning alls där, så skulle man väl inte behöva bli mer upprörd i Karlskrona över att varvsarbetarna kvitterade sin avlöning utan arbete — den lilla avlöning de i alla fall skulle få — än över att officerare och underofficerare

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

på övergångsstat kvittera åtskilliga tusentals kronor om året för att antingen ha privat anställning, där de få lika stor inkomst, eller gå och hoppa hage med sina barn eller liknande, som vi sett på åtskilliga håll i landet. Jag tycker inte, att det är orimligt, då arbetarna begära att de ej skola bliva sämre behandlade än andra. Till dess staten sörjt för att skaffa nytt arbete åt dem, som lagt ned sina bästa år på dessa arbetsplatser i de yrken, som där förekomma och som man ofta inte finner på de enskilda arbetsplatserna, är det inte orimligt, om man begär, att staten ekenomiskt sörjer för dem. Något mer har inte begärts i detta avseende, och man kan med fog ställa ett sådant anspråk utan att bli anhängare av större och större anslag till militärväsendet. Den ståndpunkten sammanfaller i stället alldeles utomordentligt med den uppfattning, åt vilken arbetarna i allmänhet giva uttryck.

Herr Törnkvist undrade, hur man skulle fördela anslaget med hänsyn till antalet timmar o. s. v. Ja, det är ingen större svårighet. Vore det den största svårigheten, skulle saken snart vara avhjälpt. Men det är nog icke däri svårigheten ligger, när det gäller att hålla försvarsväsendets arbetare skadeslösa för de ekonomiska verkningar, som härvidlag göra sig gällande, ty det föreligger avtal om vad arbetarna skola ha för timpenning, och arbetarna ha genom sin organisation hos regeringen framställt anspråk på att regeringen skall låta dem få timpenning. Därmed förlora de sina ackordsförtjänster, som ofta utgöra en betydande del av avlöningen. Men de ha som sagt begärt att få timpenning under den tid de äro permitterade på grund av arbetsbrist, och detta tycker jag icke är så orimligt. Det skulle leda till att en arbetare i Karlskrona skulle få 75 à 80 öre, i något fall 90 öre, eller 1 kr. i timmen, och jag tror icke att detta är ett för stort belopp, om han skall kunna försörja sig på det, med de levnadskostnader, som finnas i Karlskrona. Kan herr Törnkvist övertyga varvsarbetarna om att de kunna försörja sig på mindre belopp, kan han ju försöka. Jag tror för min del icke, att det är möjligt.

Herr Törnkvist åberopade andra lagutskottets uttalande om arbetstillgången vid truppförbandens intendenturverkstäder och yttrade, att med den förändring beträffande värnpliktsövningarna, som riksdagen beslutat på utskottets förslag, någon arbetsbrist vid dessa verkstäder icke skulle förekomma. Ja, jag föreställer mig, att de som skrivit ett sådant utlåtande, icke känna till förhållandena. Ty med den minskning av värnpliktsövningarna, som här beslutats, blir det givetvis minskad förslitning av persedlarna och därmed minskad arbetstillgång. Jag vill rikta herrarnas uppmärksamhet på att redan nu arbetet är inställt på en hel del truppförband en dag i veckan, och det har satts i fråga, att arbetet måste inskränkas med ytterligare en dag i veckan. Det blir åtminstone 30 % av arbetstiden, som förloras på detta sätt. Med all respekt för riksdagens och dess utskotts vederhäftighet — men vederhäftigheten och sakkunskapen hos det utskott, som hävdar, att det icke kommer att bli någon arbetsbrist vid intendenturverkstäderna, hyser jag mina tvivel om. Infordra uppgifter från truppförbanden, så få ni höra vad man får för besked därifrån beträffande arbetstillgången nu i jämförelse med vad man beräknar för det kommande året.

Jag har icke gjort några anspråk på — och jag har ganska klart givit uttryck åt min uppfattning i det avseendet — att man för denna saks skull skall upprätthålla militärövningarna, men jag har hävdat och hävdar med mycket stor bestämdhet, att staten har skyldighet att, som jag tidigare uttryckt det, sörja för att ifrågavarande personer icke behöva söka fattigvård utan att de åtminstone garanteras så pass mycket, att de ha möjlighet att försörja sig. Så länge, herr Törnkvist, det finns officerare och underofficerare, som kvittera

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

tusentals kronor om året av staten — med herr Törnkvists gillande t. o. m. — utan att göra ett dagsverke för avlöningen — ty när de kallas in till tjänstgöring ha de särskild avlöning och dessutom dagtraktamente, om tjänstgöringen icke sker på den ort, där de äro bosatta — så länge, säger jag, sådant förekommer, måste man anse, att arbetarnas anspråk icke äro alls orimliga, anspråket på att få så mycket av staten, att de slippa vända sig till fattigvården, sedan de i 25 à 30 års tid gjort tjänst hos staten vid de olika institutioner det är fråga om. De vilja ha så mycket, att de ha möjlighet att försörja sig — något mera ha de icke begärt. Men det är orimligt att säga, att i stället för att framställa ett dylikt anspråk skulle de bli anhängare av den ståndpunkt i militärfrågan, som herr Törnkvist nu kommit till, alltså att man skall anvisa dessa belopp till militära ändamål. När vi framhållit, vad herr Törnkvist här citerade, nämligen att man genom avslag på anslaget till militära ändamål skulle kunna lösgöra omedelbart 47 miljoner kronor, så har det därvidlag räknats med att de medel, måste utgå, för vilka riksdagen är bunden genom tidigare beslut, vilka alltså, såsom herr Törnkvist påpekade, t. o. m. rättegångsvägen skulle kunna tagas ut. De måste alltså utbetalas. I motionen har det räknats med ett belopp, som skulle vara tillräckligt för att de vid försvarsväsendet anställda arbetarna skulle få en ersättning eller en lön sådan som den jag talat om. Det är vad som räknats med såsom nödvändiga utgifter, som riksdagen icke kommer ifrån. Avlöningsanslagen har riksdagen visserligen formellt att taga ställning till, men reellt har riksdagen icke att taga ställning till dessa anslag, för vilka riksdagen redan tidigare genom beslut bundit sig. Det är detta som åsyftas med uttalandet om »anslag, varom årets riksdag har att besluta». Medel till avlöning åt arbetarna anse vi skola beviljas, men de övriga pengarna, som kastas bort på militära ändamål, kunna enligt vår mening användas till de arbetslösa i stället. En sådan ståndpunkt har många anhängare ute i landet — även om herr Törnkvist icke kan förstå den — och det är en ståndpunkt, som sammanfaller med den uppfattning arbetarna i allmänhet hysa. Att herr Törnkvist icke har möjlighet att begripa den lär väl bero på de omständigheter, som jag erinrade om i början av mitt anförande.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Brädefors:** Herr talman! Redan i remissdebatten i år intog jag den ståndpunkten, att man borde vägra varje anslag till militärväsendet, och jag vill i detta sammanhang begagna tillfället att yttra några ord om den saken. Det har också från den kommunistiska gruppens sida i motion nr 128 yrkats avslag på alla anslag till försvarsbudgeten. När vi gjort detta yrkande, ha vi utgått från den gamla socialistiska utgångspunkten. Redan den vetenskapliga socialismens grundläggare, Karl Marx, framhåller i Det kommunistiska manifestet, vilket av den svenska socialdemokratiens föregångsman, Hjalmar Branting, betecknats såsom ett andligt arv, som står sig i tidernas skiften, att arbetarna ha intet fosterland och att man alltså icke kan taga ifrån dem något, som de icke ha — de ha ingenting att försvara i det fallet. Först sedan arbetarklassen tagit makten i samhället få de ett fosterland, men icke förr. Sedan dess har socialdemokratien under långa tider haft till sitt valspråk: icke ett öre och icke en man till militarismen. Nu ha de frångått detta valspråk, nu ha de börjat själva äska anslag till militära ändamål. Emellertid är det icke endast detta uttalande av Marx, som bestyrker den gamla socialistiska uppfattningen om militäranslagen. Även de socialistiska kongresserna — den andra internationalens kongresser — ha uttalat sig i samma riktning. Om jag icke missminner mig ha åtta kongresser i åtta resolutioner förklarat, att ar-

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

betarnas representanter i parlamenten äro förpliktade att rösta mot varje krigsbudget eller, såsom det i vissa resolutioner formuleras, »rösta mot varje militäranslag». Man kan erinra om resolutionerna på kongresserna i Zürich 1893, i Köpenhamn 1910 och i Basel 1912. Situationen i dag är överallt präglad av krigsrustningar och krigsförberedelser — Sverige i det hänseendet icke undantaget. Det anslag, som äskas av den nuvarande socialdemokratiska regeringen, har också samma syfte: att hålla en stående armé, att förbereda kriget, att deltaga i krigsförberedelserna. Man kan visa på det spända förhållande, som just nu råder överallt mellan de olika kapitalistiska länderna på grund av kapitalismens egna motsättningar. Man kan å andra sidan erinra om hela den kapitalistiska världens fientliga inställning till den socialistiska Sovjetunionen. Därtill kommer den i de olika länderna — även i Sverige — förda tullpolitiken, vilken kan betecknas såsom ett tullkrig länderna emellan, varigenom krigsfaran ytterligare ökas. Perspektivet för den närmaste framtiden utvisar alltså, huru vi segla i en sådan riktning, att vi medvetet eller omedvetet förbereda krig överallt i alla länder. De anslag, som äskas i olika länder till militärändamål, äro heller ingenting annat än ett led i dessa krigsförberedelser.

Som jag redan tidigare nämnde, ha socialdemokraterna haft den meningen förut, att arbetarna icke ha något intresse av att försvara ett land, som de icke äga, att försvara sina förtryckares land. Nu har socialdemokratien fått både fosterland och ansvar över fosterlandet. Nu gå de icke endast med på av de borgerliga föreslagna militäråtgärder och militäranslag utan de föreslå själva sådana.

Herr Törnkvist säger, att orsaken till detta är att statsväsendet är annorlunda nu än vad det var förut, då man hade valspråket: Inte en man, inte ett öre till militarismen. Men kanske det är ungefär likadant som för några år sedan, då socialdemokratiska partiets sekreterare Lindström uttalade, att orsaken var den, att socialdemokraterna hade blivit mera fosterlandsvänliga, ty nu hade de närmats det socialistiska samhällssystemet. Det är naturligtvis samma mening, som herr Törnkvist förfäktar även här.

Den kritik, som herr Törnkvist serverade mot Kilbomsgruppens talesman, herr Andersson i Stockholm, skulle egentligen inte betyda något, om man undersökte, vad som skiljer herr Törnkvists och herr Anderssons uppfattningar i fråga om militära anslag. Båda vilja ha detta anslag, ehuru de motivera det olika. Herr Törnkvist säger, att han vill ha det till försvarsväsendet och herr Andersson vill ha anslaget kvar såsom försörjning åt inte endast, som herr Andersson senast gjorde gällande, arbetare, som äro anställda vid försvarsverken, utan också, vilket han motiverat och försvarat i sin motion, åt officerare på övergångsstat. Visserligen har han där en inriktning något i stil med en liberal statsman, som vill bryta litet med det hittillsvarande, men han anser det dock vara rättvist, att just det militära anslag, som utgår varje år till löner åt officerare, fortfarande skall utgå. Man kan också säga, att herr Andersson yrkar avslag på militäranslaget men i samma avslagsyrkande gör den reservationen, att anslaget skall användas till avlöningar. Endast överskottet, sedan avlöningarna betalats, skall användas till andra ändamål. Men det är ganska stora belopp, som åtgå just till avlöningar åt officerare och andra, som uppehålla hela det militära verket. Varför skall egentligen denna militära apparat finnas till enbart för avlöningarnas skull? Kunna inte de, som förut fått sin försörjning från det militära, få sin försörjning från ett annat område, när man helt och hållet är med på att slopa det militära systemet, som herr Andersson försöker

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

göra gällande, men som naturligtvis inte är hans innersta mening. Herr Andersson och herr Törnkvist äro i stort sett på samma linje, och även socialdemokraterna i övrigt äro i allmänhet på den linjen, att de medverka till dessa krigsförberedelser och krigsrustningar. Det är inte, som man gjort gällande från herr Anderssons sida, endast här fråga om att militarismen användes mot landets arbetare, utan just nu finns den faran, att militarismen kommer att användas mot andra länders arbetare. Men på samma gång finns alltid den faran, att militarismen användes mot landets arbetare i arbetarnas kamp för högre löner eller för att få behålla sina löner. Ådalen är ju ett ganska färskt exempel i detta avseende.

Vi förstå också, att såväl socialdemokraterna som de borgerliga här i kammaren naturligtvis inte komma att ta någon hänsyn till de krav, som äro framförda av oss om att avslå anslagsäskandet till militära ändamål, utan de komma att bevilja dessa anslag. Man kan i samband med detta också erinra sig, vad en av de ledande i andra internationalen sade om just sådana situtioner, nämligen när de borgerliga uppehålla krigsapparaten trots arbetarnas protester och mot arbetarnas vilja. I kommentaren till Baselresolutionen förklarar Victor Adler, som inte är okänd i den andra internationalens led, följande: »Den stunden nalkas, då proletariatet skall använda hämndens vapen i sin hand. Proletariatet skall träda fram med en anklagelseskrift, och den stunden skall komma, när arbetarklassen också skall ha svärd i sin hand, med vars hjälp den skall verkställa sin dom.»

När de borgerliga och socialdemokraterna även i den svenska riksdagen mot arbetarnas vilja vilja sticka vapen i arbetarnas händer och vilja, att de skola öva sig i vapnens bruk, ha naturligtvis inte arbetarna något annat val än att säga till arbetarynglingarna: Tag emot dessa vapen, öva er i vapnens bruk men vet också, mot vilka ni skola använda dessa vapen, att ni skola använda dessa vapen för att krossa det nuvarande kapitalistiska systemet och inte mot edra klassbröder.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Jag tror inte någon drager i tvivelsmål, min inställning till de militära rustningarna. Jag är tillräckligt gammal både här i kammaren och inom arbetarrörelsen för att jag inte skall behöva uppehålla mig vid den sidan av ärendet. Jag kan emellertid inte hjälpa att jag tyckte, att herr Edoff Andersson i sin beträngda ställning framhärdade i sitt tvivelaktiga sätt att söka motivera sin hållning och ställning i denna fråga. Det är alldeles självfallet, hur man än jonglerar med orden, att om man avskaffar anslagen under fjärde huvudtiteln, så avskaffar man samtidigt också alla de intressen, som äro förknippade med dessa anslag, sålunda även alla arbetsplatserna, och hur det skall vara möjligt att utbetala arbetslöner utan arbetsplatser kan jag inte begripa. Så långt räcker icke min intelligens.

Om jag gör det medgivandet, herr talman, att jag säger, att man för det budgetår, som börjar den 1 juli 1933, skulle kunna efter stora svårigheter klara ut, vad man här i yrkandet kallar avlöning till försvarsverkets arbetare, sedan de avskedats, ställer jag likväl frågan: Hur skall det se ut efter den 1 juli 1934? Det är väl dock icke fråga om, när det gäller arbetarnas intresse, att göra slut på deras förhoppningar den 30 juni 1934? Ty till nästa års riksdag kan det inte finnas någon möjlighet att anknyta ett sådant avlöningssystem till förslag om militärväsendet, utan då måste man gå fram med detta separat och då blir det uppenbarligen en nödhjälpsmotion. Hur mycket det än resoneras om jämförelser mellan övergångsstatarna och arbe-

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

tarna, att de senare senare skola ha rättighet att få lika mycket som de förra, vilket jag inte ett ögonblick förnekar — jag sätter människa mot människa i mitt resonemang — kommer man ändå inte ifrån, att man genom att avveckla en arbetsplats gör dem, som förut varit sysselsatta med s. k. normal arbetslön, till nödhjälpsarbetare. Det vore skäl i för att begreppen på något sätt skola klaras ut, att herr Andersson beaktade, att det finns avtal och överenskommelser med dem, som stå på övergångsstat, men det finns det inte med arbetarna. Beklagligtvis kan en arbetare ännu i dag köras på porten när som helst och göras arbetslös. Ingen domstol kan tillerkänna honom rätt att återgå till en arbetsplats, varifrån han av befäl entledigats. Detta böra vi beakta för att få klarhet i dessa frågors inbördes sammanhang.

När jag för min del vägrar att reflektera på en sådan tanke, att ett avskaffande av militärväsendet skulle vara en hjälp åt arbetarna, står jag faktiskt, så vitt jag kan se, på en mycket hållbar grund. Jag är övertygad om att denna debatt kommer att anses utgöra å ena sidan en militaristisk strävan, som jag skulle representera, och å andra sidan en antimilitaristisk, pacifistisk, åskådning, som herr Andersson skulle företräda. Jag skulle för min del i högsta grad beklaga, om vad jag ansåg vara ett nödvändigt påpekande av en alltför långt driven demagogi kring denna fråga, skulle tagas såsom ett uttryck för en militaristisk inställning från min sida. Jag är pacifist, men jag tillhör detta vikingasläkte från sydkusten, som alltid räknat med vissa faror, och därefter har jag också i politiskt avseende byggt upp mitt tänkande. I detta stycke har ingenting kunnat störa mig under årens lopp och ingenting lär nog heller komma att störa mig under de år, som jag ännu kan få leva.

När herr Edoff Andersson försöker inkassera såsom ett motiv för att hans ståndpunkt skulle vara hållbar, att en ledare för fångvården och för hospitalen skulle ha rätt att söka inskränka verksamheten på hospitalen och fångvårdsinrättningarna, borde ju herr Andersson också ha denna rätt, och det vore ju inte på något sätt abnormt. Nu är ju jämförelsen synnerligen egendomlig, ty jag vill inte jämställa försvarsväsendets arbetare varken med fångar eller med sinnessjuka. Det vill jag inte göra på något sätt. Fångvården och vår sinnessjukvård äro ju angelägenheter av helt annan klass, av helt annan kategori, och vi befinna oss, när vi behandla dessa frågor, i ett helt annat läge än när vi behandla försvarsfrågor. Jämförelsen är icke hållbar, och det visade sig bland annat, då herr Andersson försökte fånga tröstmotiv för sin ohållbara ställning till förvarsväsendets arbetare, att han verkligen högg sådana, som överhuvud taget inte kunna ge honom den ringaste tröst. Var han kan få dem ifrån är ju svårt att säga.

Jag vill, herr talman, nu inte längre syssla med detta ärende. Jag har velat säga ifrån för min personliga del och peka på de konsekvenser av herr Anderssons yrkande, som måste följa för det folk, vars närmaste intresse herr Edoff Andersson är skyldig att försvara och tillgodose. Det är alldeles uppenbart, att dessa arbetares intresse icke kan tillgodoses på ett riktigt sätt med den politik, som herr Andersson för. Att å ena sidan yrka avskaffande av alla inkomster för dessa inrättningar, som skola betala ut löner till arbetarna med de anslag, som nu föreslås indragna, och å andra sidan föra lönepolitik för samma arbetare, det kan inte riktigt gå ihop, och det är självfallet, att det hos myndigheterna inte kan vara någon inställning till förmån för dessa arbetare, när deras ledare gör på det sättet. Jag har nödgats säga detta och jag har nödgats stryka under det och jag ber, herr talman, att ännu en gång få yrka bifall till utskottets förslag.

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande och övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 9.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 26 april 1933.

Till justitiedepartementet hade från länsstyrelsen i Malmöhus län insänts en den 24 april 1933 dagtecknad riksdagsmannafullmakt av innehåll, att, sedan domänintendenten Johan Jönsson blivit utsedd till ledamot av riksdagens andra kammare för Malmöhus läns valkrets för en tid av fyra år, räknade från och med den 1 januari 1933, men denna plats blivit ledig, vid förrättning enligt 87 § av lagen om val till riksdagen nämndemannen Alfr. Nilsson i Steneberg blivit utsedd att inträda såsom ledamot av nämnda kammare för tiden till den 1 januari år 1937.

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till andra kammaren.

I ämbetet:

Gustaf Eklund.

Vid detta protokoll var fogat den däri omförmälda fullmakten för nämndemannen Alfr. Nilsson i Steneberg, Vollsjö, att vara ledamot av riksdagens andra kammare för tiden till den 1 januari 1937.

Jämte det protokollet lades till handlingarna förklarade kammaren herr Nilsson i Steneberg behörig till riksdagsmannakallets utövande.

Herr talmannen meddelade härefter, att herr Nilsson i Steneberg nu intagit sin plats i kammaren.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.47 e. m.

In fidem

Per Cronvall.

Onsdagen den 26 april.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Om ändrade avlönings-bestämmelser för militära befattnings-havare på övergångsstat. (Forts.)

Herr förste vice talmannen anmälde till fortsatt handläggning statsutskottets utlåtande, nr 56, i anledning av väckt motion om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat.

Enligt förut skedd anteckning lämnades ordet först till

Herr **Molander,** som anförde: Herr förste vice talman! Egentligen hade jag tänkt att begära ordet vid nästa ärende på föredragningslistan, nämligen statsutskottets utlåtande nr 57, men då debatten med herr talmannens tillåtelse ju synes i väsentliga delar ha rört sig även om det ämnet, torde det måhända också tillåtas mig att uppehålla mig vid samma sak.

I de två motioner, som behandlas i detta ärende, har ju dels herr E. Andersson i Stockholm å kilbomskommunisternas vägnar yrkat, att alla anslag, som äskas under fjärde huvudtiteln, alltså till militärväsendet, skulle avslås, och dels ha herrar Brädefors och Hagberg i Luleå i egenskap av sillénkommunister och medkonkurrenter yrkat, att riksdagen måtte avslå alla anslag å fjärde huvudtiteln samt att de till militärväsendet äskade anslagen skulle i stället användas för vissa understödsändamål. Det är således ungefär samma yrkanden, som här ha framställts av de båda kommunistgrupperna i riksdagen. Under sitt försvar för motionerna ha de kommunistiska talesmännen bemödat sig om, liksom så många gånger tidigare, att söka framvisa någon förment skillnad emellan socialdemokratiens lära och politiska leverne vad beträffar ställningstagandet till det militära försvarsväsendet.

Jag, som haft anledning att på olika sätt något lukta på den bolsjevikiska långtobaken, måste ju säga, att inte kan jag finna, att vare sig herrar kilbomskommunister eller herrar sillénkommunister här uppträtt så värst mycket efter de olika kommunistiska katekeser, som väl skulle vara rättesnöret för deras ställningstagande även i riksdagen.

Om jag skulle börja med den siste ärade talaren, nämligen herr Brädefors, så åberopade han sig på att den sillénkommunistiska motionen var väckt utifrån gamla socialistiska utgångspunkter, och han hänvisade till olika kongresser hos den andra socialistiska internationalen. Tillåt mig spörja, bästa sillénkommunist Brädefors, varför han inte går till den kommunistiska internationalens kongresser och de åligganden, som denna international föreskrivit även för kommunisterna i de olika parlamenten och de kommunistiska filialerna överhuvud utanför Sovjetunionen. — Herr Ossbahr uttalade här såsom sin mening, att de kommunistiska motionerna ingalunda hade såsom utgångspunkt några fredsvänliga eller avrustningsvänliga moment, och jag tror, att herr Ossbahr därutinnan hade fullständigt rätt. Jag har inte i min hand här den

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

sillénkommunistiska motionen och den motivering, som där tilläventyrs har anförts för herrar Brädefors och Hagbergs i Luleå yrkande. Men eftersom dessa nämnda motionärer icke bruka anföra några motiveringar för sina motioner, så får jag väl antaga, att det icke heller i detta fall anförts någon egentlig motivering för den här bluffmotionen. — Ja, här fick jag just motionen. Motiveringen är på fem rader, och i denna hänvisas det till kungl. propositionen och yrkandena under fjärde huvudtiteln och sedan kommer motionärernas yrkande om avslag. Det finnes ingen som helst motivering för de mycket vittgående yrkanden, som herr Brädefors här har framställt. Det synes mig således bättre att man går till andra kommunistiska motiveringar. Varför har icke herr Brädefors t. ex. tagit den här motiveringen, som jag håller i min hand och lagt den till grund för den kommunistiska motionen här i riksdagen? Det här häftet innehåller några teser, som äro antagna på kominterns, alltså den kommunistiska internationalens sjätte kongress i Moskva 1928.

Herr talman! Jag undrar om det strider mot de av årets riksdag stadfästade reglerna för uppträdandet i kamrarna, om jag konstaterar, att eftersom den verkliga bolsjeviken ju nödgas avsvära sig bruket av sitt förnuft, så har den kommunistiska internationalen i stället författat vissa tesböcker, dit kommunisten kan gå och hämta åsikter, när han är i behov av några sådana.

Herr Ossbahr hade alldeles rätt, när han sade, att det icke är fredsvänlighet, som motiverar vare sig herr Hagbergs i Luleå eller herr Brädefors eller herr Anderssons i Stockholm motionerande här i riksdagen. Går jag till tesboken och slår upp sid. 28, där de kommunistiska riktlinjerna äro uppdragna, så finner jag under § 21 vissa uttalanden, som handla om det imperialistiska kriget. Här har denna kommunistiska international gjort till sitt ett uttalande, ett slagord, som myntats av Lenin 1922. Här står det nämligen att »bojkotten av kriget är en dum fras, och att kommunisterna måste rycka in i varje reaktionärt krig». Det luktar icke så värst av fredsvänlighet i den kommunistiska tesen. Det säges vidare på nästa sida, att »därför måste de kommunistiska partierna, när frågan uppkommer om inträdet i den borgerliga armén eller militärtjänstvägran (bojkotten), i allmänhet råda arbetarna och de fattiga bönderna att avvisa parollen om militärtjänstvägran, lära sig vapenhantverket, i armén utföra revolutionärt arbete» o. s. v.

Om vi sedan gå och titta på vissa andra ställningstaganden här, så har man ett kapitel, som handlar om proletariatets kamp mot pacifismen. Pacifism är väl fredsvänlighet och fredsrörelse. Bäste herr Brädefors! Förlåt att jag nu nödgas ge herrar bolsjeviker en lektion i eder egen lära, men här står det dock under § 63 på följande sätt: »Sovjetunionens arbetare, som i inbördeskriget besegrade bourgeoisien» — fina ord skall det naturligtvis vara — »och i det egna landet upprättade proletariatets diktatur, kan i kampen mot pacifismen, detta imperialisternas giftiga vapen, använda en ny metod, nämligen att föreslå imperialisterna den allmänna avrustningen. *Denna metod*», heter det vidare, »står emellertid ännu icke det ännu om makten kämpande proletariatet i de kapitalistiska länderna till buds.» Man skulle tro, när man hör herrar bolsjeviker här i kammaren, att de redan skulle ha fått makten, eftersom de nu föreslå denna avrustning. Det säges vidare, att »avrustningsförslag eller avrustningskrav från proletariatet» — proletär det anser väl herr Brädefors sig vara i mycket stor utsträckning — »i de kapitalistiska länderna till den egna bourgeoisien och dess tjänare äro icke revolutionära». Moskva säger alltså här, att herr Brädefors ingalunda är den revolutionär, som han själv tror sig vara, och detta framgår också av fortsättningen, där det sägs, att dylika åtgärder skulle betyda, »att man ersätter parollen proletariatets beväpning med

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

parollen avväpning, avstående från inbördeskriget, avstående från socialismen. Kommunisterna», heter det vidare, »måste därför på det skarpaste bekämpa sådana falska konsekvenser av sovjetregeringens avrustningsförslag», som att kommunisterna i varje land för sig skulle ha någon som helst rättighet att motionera och verka för avrustning. Det säges, att sådana tilltag »motsäga kommunismens revolutionära anda», och det gäller därför att »i partiets egna leder skoningslöst kritisera en sådan avvikelse.»

Ja, man finner här exempelvis en karakteristik av fredsrörelsen, som är ganska märklig. Det förklaras, att om någon tar sig till att verka för avrustning i något land, så är det icke heller någonting, som är revolutionärt utan endast det objektiva uttrycket för småborgardömets förtvivlan. Herr Brädefors och herr Hagbergs och herr Anderssons i Stockholm motionerande här i kammaren är således enligt deras egna läroböcker det objektiva uttrycket för småborgardömets förtvivlan!

Dessa teser antogos år 1928. Följande år tog sig emellertid herr Spångberg — jag vill minnas det var han — före att motionera här i riksdagen om avrustning, och man förde då precis samma tal mot socialdemokraterna som i dag. Men eftersom Moskva nyss antagit dessa bestämmelser om hur bolsjevikerna skola uppträda även i svenska riksdagen, så inträffade det ju, att kamrat Kilbom och kamrat Flyg kallades till Moskva och hudflängdes enligt kommunismens alla konster. Det var ganska lustigt att läsa, hurusom den höge Manuilsky och andra frågade kamrat Nils Flyg, om det var sant, att han i svenska riksdagen motionerat om avrustning, och man märkte i protokollet, som publicerades i Inprekorr, att herr Flyg mådde rätt illa, men han förklarade dock, att »vi menade icke illa därmed, vi tänkte att göra en manöver och ställa socialdemokraterna mot väggen». Men då sade husbönderna i Moskva ifrån, att sådana där manövrer fick man inte göra, ty då det gällde avrustning finge kommunisterna icke tveka; avrustningen måste motarbetas.

Jag har här Folkets Dagblad Politiken för torsdagen den 12 september 1929, och där finnes avtryckt ett gammalt brev, jag höll på att säga ett gammalt kärleksbrev. Det är avsänt från den kommunistiska internationalen och adresserat till medlemmarna i Sveriges kommunistiska parti, och det är nästan lika långt som från svenska riksdagen till Moskva och Mokavaja. Jag skall inte läsa upp brevet, men det står bl. a. i detta brev, som då godkändes av de svenska kilbomskommunisterna här i dag, att det »svenska partiets parlamentsfraktion framförde emellertid i riksdagen i den så viktiga militärfrågan ett opportunistiskt avrustningsförslag, vilket utbreder pacifistiska illusioner bland massorna». Det säges vidare, att de svenska kommunisterna även väckt andra motioner, som dock endast byggde på vänstersocialistiska positioner, och någon bit längre fram i brevet heter det följande: »Efter att dessa fel på X plenum varit föremål för hårdhänt kritik försökte Arbetsutskottets ordförande, kamrat Flyg, med typiska 'vänster'-socialdemokratiska argument att försvara såväl stockholmsledningens hållning som riksdagsfraktionens avrustningsförslag.»

Nu skall man kanske icke skjuta på herrar Flyg och Kilbom och Andersson och andra, ty de ha gjort ungefär som volontären, som fick avsked från krigstjänst och skaffade sig egen kanon och började skjuta på egen hand. De ha börjat med en sorts egen kommunism och kriga nu på egen hand, ehuru man inte alls får något riktigt begrepp om åt vilket håll de egentligen kriga. Däremot är det kanske mera tacknämligt att diskutera med herr Brädefors, för att få reda på om han kan klargöra, varför han nu upprepar precis samma fel, som herrar Flyg och Kilbom hudflängdes för i Moskva, där de lovade att aldrig, aldrig mera verka eller tala i svenska riksdagen för avrustning. Kon-

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

sekvensen måste väl bli, herr Brädefors, att någon gång frampå sommaren, när den höga exekutiven icke har så bråttom, så kallas han och herr Hagberg i Luleå till Moskva och så hudflänger man dem också och frågar dem, om de icke känna till kommunismens elementäraste grundsatser, eftersom herr Brädefors kan ge sig till att åberopa gamla socialistiska principer i stället för kommunistiska, vilket ju är ganska märkligt. Då man för övrigt numera på det hållet icke längre talar om marxism, utan om leninism, så vill jag erinra om en programartikel, som Lenin skrivit. Jag har så mycket större skäl härtill som det väl förhåller sig så, att herr Brädefors gärna vill lägga två fingrar på allt vad Lenin skrivit och förklara, att det är rena gudsordet alltsammans. Lenin säger nämligen att »socialister kunna icke vara motståndare till varje krig utan att därmed upphöra att vara socialister. Att upptaga kravet på avrustning på programmet», står det vidare, »det vore överhuvud taget det samma som att säga, att vi äro motståndare till vapnens användning.» Lenin säger vidare, att i kravet på avrustning finnes det »lika litet något spår av marxism, som om vi skulle säga, att vi äro motståndare till användning av våld.» Avrustningskravet betecknar enligt Lenin en flykt från den vederstyggliga verkligheten, icke en kamp mot densamma. — Den tesen skulle kanske kunna passa även för andra här. — Det står vidare, att »småstaternas futtiga strävan att hålla sig på sidan, den småborgerliga önskan att stå fjärran från världshistoriens stora drabbningar och att utnyttja sin relativa monopolställning till att framhärda i en förbenad passivitet — detta är rent objektivt det läge, som åt avrustningsidén kan trygga en viss framgång, och en viss utbredning i några småstater. Det säger sig självt», fortsätter Lenin, »att denna strävan är reaktionär» — vem är det som talar om avrustning här i riksdagen? — »och vilar endast på illusioner, eftersom ju imperialismen drar in även småstaterna på ett eller annat sätt i världsekonomiens och världspolitikens virvel. Objektivt sett motsvarar avrustningskravet den opportunistiska, trångt nationella och genom en småstats synkrets inskränkta linjen inom arbetarrörelsen.»

Eftersom detta, herr talman, är kommunism, sådan man ser den i kommunismens egna läroböcker, som äro utgivna till bruk för dem själva, så måste åtminstone jag för min del i likhet med herr Törnkvist anse, att nog bör det vara någon måtta på bolsjevikernas fräckheter i svenska riksdagen, när de klandra andra för att ha en lära, som icke överensstämmer med deras leverne. Jag skall inte tvista med bolsjevikerna om vilka utgångspunkter de haft för sitt motionerande, men det finnes också en annan kommunistisk lärobok, där de kunna hämta upplysning om hur de böra uppträda taktiskt i riksdagen. I denna lärobok står det bl. a. i tesen nr 11, att »alla sina parlamentariska handlingar böra de kommunistiska riksdagsmännen underordna under sitt partis verksamhet utom parlamentet». De skola enligt partiets och dess styrelses anvisning regelbundet inlämna demonstrativa lagförslag, »vilka icke äro avsedda att antagas av den borgerliga majoriteten utan endast tjäna propagandaändamål».

Herr talman, vi torde kanske här vara eniga om att de motioner, som nu äro föremål för kammarens behandling, kunna sägas vara av just det slaget, som kommunisterna själva här ha karakteriserat. Motionerna äro väckta under den förutsättningen att de icke ens skola kunna antagas.

Vidare yttrade:

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr förste vice talman, mina herrar! Jag kanske skulle redan inledningsvis göra en kort replik till herr Molander. Han förkla-

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

rar här i många vändningar, att vårt förslag om avrustning eller om avslag på den militära budgeten betyder krav på avrustning. Betyder då alltså, herr Molander, edert eget och edra partivänners förslag motsatsen till avrustning? Det är den första fråga man har anledning att ställa sig i det sammanhanget. Är det på det viset, att man är pacifist och avrustningssträvare, när man yrkar avslag på den militära budgeten, då är man motsatsen till pacifist och motsatsen till avrustningssträvare, när man här föreslår 102 miljoner kronor till militärutgifter.

Det var emellertid inte herr Molander, som först uppkallade mig till att säga några ord i den här principdebatten, utan det var herr Törnkvist i Karlskrona och hans anförande. Han gjorde gällande, att man måste nu med all kraft reagera mot den framställning, som kommunisterna göra i dessa frågor och mot de förslag, som de framställa. Jag ställer mig då frågan: Varför ställer herr Törnkvist problemet på det sättet? Jag har här Social-Demokraten för i dag, och där hittar jag ett första-majmanifest, där den tredje huvudparollen lyder: »Mot krig och militarism.» Jag har också i mitt minne ett valmanifest, utsänt för några månader sedan av socialdemokratiska partiet, och där huvudparollen riktade sig dels mot tullgalenskapen och dels mot de militära rustningarna. Det var alltså för ett halvt år sedan socialdemokratiens huvudparoller, och det är också en av huvudparollerna i första-majmanifestet. När nu vi föra fram vår uppfattning om hur dessa paroller lämpligen skola förverkligas, så kommer herr Törnkvist och säger, att man måste röja upp med sådana idéer och ett sådant framställningssätt, därför att det inte har med verkligheten att skaffa. Ja, herr Törnkvist går ännu längre, ty även om jag skulle kunna säga, att hans förstånd icke hinner med, så har han dock en viss känsla för att man skall vara ärlig och säga ut vad man menar, och följden är, att han gör erkännanden och uttalanden, som jag förmodar att herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet helst skulle sett, att de icke blivit sagda.

Herr Törnkvist talar om att vi nu ha en demokrati, och att det är nödvändigt att försvara denna demokrati. Ja, herr Ossbahr har också varit uppe och slagit på samma strängar. Han instämde ju i huvudsak med herr Törnkvist och underströk endast, att vi måste ha ett starkt försvar. Men herr Ossbahr torde väl representera, efter vad jag kan förstå, en politisk linje, som är något avvikande från den, som herr Törnkvist och hans parti skall företräda. Herr Ossbahr är, om jag inte är fel underrättad, en av talesmännen för just denna riktning, som man varnar för i det socialdemokratiska första-majmanifestet, denna riktning, vars strävanden gå ut på att med fascismen avlösa den nuvarande s. k. demokratien. Herr Ossbahr har alltså precis samma positiva inställning till försvarsfrågan som herr Törnkvist, fast jag förmodar att medan herr Törnkvist vill säga, att han är anhängare av ett försvar för att försvara demokratien, så tror jag, att herr Ossbahr och hans meningsfränder, om de vilja vara öppenhjärtiga, i stället komma att säga, att de äro anhängare av ett starkt försvar för att slå ned detta, som man kallar demokrati, och i stället införa ett system, sådant som det som införts i Tyskland. Detta tror jag är den riktiga tolkningen av den uppläggning, som här har gjorts i denna fråga.

Herr Törnkvist i Karlskrona talade om, att vi måste ha ett starkt försvar och att ett starkt försvar i dag är ett arbetarintresse, och att man måste ha ett starkt försvar för att kunna slå ned alla diktatoriska strävanden, som förefinnas. Man har gjort denna paroll om försvaret för demokratien till en paroll, som faktiskt möjliggör vilka koncessioner som helst åt reaktionen. Med

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

parollen försvar för demokratien har man kunnat beskriva den utvecklingslinje, som Tyskland är det bästa exemplet på. Där gällde det också att försvara demokratien. För några år sedan förklarade herr Törnkvist i Karlskrona liksom andra socialdemokrater, att Tyskland var världens friaste republik och hade den mest fria författning i världen. Det var alltså, enligt hans mening, så vitt jag förstår, en demokratisk stat. I dag är Tyskland även enligt herr Törnkvists mening en fascistisk stat, och det har Tyskland blivit med hjälp av demokratien. Faktiskt har Hitler använt just demokratien och världens s. k. friaste författning för att klättra upp till den position, som han i dag innehar. När herrarna gå ut till arbetarna och förklara, att man skall försvara demokratien, böra de därför också visa på Tyskland såsom ett skolexempel på vad försvar för demokratien leder till, åtminstone det försvar, som herr Törnkvist och hans kamrater göra sig till talesmän för.

Herr Törnkvist i Karlskrona förklarade också, att man måste göra upp med den mentalitet, ur vilken våra förslag spirat upp. Jag vill säga honom, att den mentaliteten är den svenska arbetarklassens mentalitet, och den principiella linje, som vi företräda i denna fråga är, trots allt, den svenska arbetarklassens principiella linje. Herr Brädefors har tidigare i sitt anförande visat, hur den andra internationalen — ja, i dag skola vi kanske icke tala om den andra internationalen — åtminstone tidigare i militärfrågan företrätt just den ståndpunkt, som vi givit uttryck åt i dag. Det finnes ett kinesiskt ordspråk, som är mycket bra och som säger att skall man vara hund, skall man vara hund i en rik mans hus. När herr Törnkvist i dag så frejdigt går upp och spottar på alla socialistiska grundsatser, när han i dag så frejdigt träder upp och försvarar dessa militära rustningar på ett sådant sätt, att till och med hans egna partivänner, åtminstone en del av dem, be Gud bevara sig därför, ja, då kan jag icke dra någon annan slutsats, än att han har accepterat det där gamla kinesiska ordspråket.

Herr Molander ville giva oss en liten lektion i den kommunistiska uppfattningen i militärfrågan. Han talade om Lenins uppfattning och han visade, att Lenin har polemiserat mot avrustningskravet o. s. v. Jag vill också till herr Molander säga några ord om vad Lenin sagt i denna fråga. Det blir icke något långt citat. Lenin säger följande: »Avrustningen är socialismens ideal. I det socialistiska samhället kommer det ej att finnas några krig, därigenom blir avrustningen förverkligad.» Så säger Lenin i denna fråga och det kompletterar utomordentligt, vad han har sagt i övrigt, och det står icke i motsättning till vad herr Molander här anfört, demagogiskt anfört, för att finna försvar för sin egen ståndpunkt — förlåt, det innebär kanske en överdrift att beskylla honom för att ha en egen ståndpunkt — men i varje fall för att finna försvar för regeringens ståndpunkt. När vi säga och när Lenin har sagt, att det är att göra sig skyldig till bedrägeri mot arbetarna, när man väcker avrustningsförslag i de borgerliga parlamenten, har man därmed också klart sagt ifrån, icke att vi skulle sträva efter avrustning men att strävandena för avrustning icke få ta sig uttryck i motioner här i riksdagen eller i vilken riksdag som helst utan måste komma till uttryck i kamp för att störta det nuvarande systemet, som är krigets orsak.

Herr Molander gjorde gällande, att den motion, som vi väckt med yrkande om avslag å anslagen till den borgerliga militarismen ingenting annat är än en bluffmotion. Ja, jag har redan påpekat förut och hänvisat till vad herr Brädefors sagt, att den ståndpunkt, vi intagit, är den andra internationalens gamla ståndpunkt. Den uppfordrar de parlamentariska representanterna att i de borgerliga parlamenten träda upp mot varje anslag till den borgerliga militaris-

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

men. Det är den gamla ståndpunkten. Emellertid, jag skall försöka följa honom en bit på vägen och ställa en fråga utifrån de praktiska erfarenheterna. Har denna ståndpunkt visat sig oriktig, eller har den där revisionistiska ståndpunkten, som socialdemokraterna intagit, visat sig vara den riktiga? Hurdant är läget i dag i Sverige? Ha vi mindre militära rustningar i dag än 1913, trots att väljaremajoriteten t. o. m. uttalat sig för en antimilitaristisk politik? Nej, det hava vi icke, tvärt om. Jag tror icke, att jag gör mig skyldig till någon överdrift när jag säger, att de militära rustningarna nu äro större, än de voro 1913. Detta är en sanning. Vart ha ni socialdemokrater kommit med att kohandla och kompromissa med de borgerliga partierna i den här frågan? Jag skulle kanske kunna säga, att hittills har det var så, att den nu detroniserade herr Ekman varit den, som bestämt, hur många miljoner, som man skulle votera för den borgerliga militarismen. Om socialdemokraterna företrätt en nedskärningslinje, hade de dock fått finna sig i att det varit mellanpartierna, som bestämt hur mycket, som skulle anslås till militarismen. Detta är den verkliga utvecklingen. Om socialdemokraterna själva velat sätta sin prägel på anslagssummans storlek ha de varit tvungna att gå till höger om den borgerliga vänstern. I år tror jag, att man kan säga, att den socialdemokratiska regeringen står som segerherre i den här frågan ifrån dess utgångspunkter. Jag såg nämligen för bra länge sedan i Svenska Morgonbladet signaler till missnöje med regeringens försvarsproposition i det man ansåg, att man hade bort kunna spara ännu mera. Jag betvivlar icke att den socialdemokratiska regeringen kommer att segra över den borgerliga vänsterns ståndpunkt, åtminstone om Svenska Morgonbladets ståndpunkt är den borgerliga vänsterns ståndpunkt. Regeringen kommer att segra, därför att den går till höger om den borgerliga vänstern. Vart kommer man med denna metod att kompromissa med de borgerliga partierna i militärfrågan? Jo, man kommer till att de borgerliga mellanpartierna bliva tungan på vågen och komma att avgöra huru mycket, som skall anslås till de militära rustningarna. Men detta är endast den ena sidan av saken. Den andra sidan av saken har herr Törnkvist i Karlskrona givit uttryck åt i dag, när han stod upp och proklamerade, att vi måste ha militära redskap och militära rustningar för att försvara den s. k. demokratien eller, uttryckt på ett mera förståeligt språk, för att försvara det nuvarande systemet. Dit har man kommit, därför att man har övergivit den gamla socialistiska linjen i militärfrågan.

Till slut vill jag endast anföra, att när vi yrka avslag på dessa anslag, så ha vi också därmed velat använda detta tillfälle till att för de massor, som finnas utanför den här riksdagen, peka på allvaret i den nuvarande situationen. Det innebär icke alls någon överdrift, när vi säga att förhållandena ha tillspetsats mycket snabbt. Beträffande krigsfaran skulle jag kunna hänvisa till massor av experter och åberopa mig icke bara på socialdemokrater utan också på utpräglade borgare, som i dag ganska öppet tala om krigsfaran. Krigsfaran har utomordentligt skärpts genom fascismens seger i Tyskland. Det är min uppfattning att denna krigsfara måste för arbetarklassen framstå som ett bevis för nödvändigheten av att skärpa kampen mot den borgerliga militarismen och mot sådana falska åskådningar, som att arbetarklassen skulle ha något intresse gemensamt med militarismen. I det socialdemokratiska 1-majmanifestet, som jag nyss citerat, har man bland annat talat om samma krigsfara, och man talar om det i massor av artiklar. I praktiken och i gärningarna går man däremot in för att votera miljoner åt denna borgerliga militarism. Man voterar icke bara miljoner, man söker också uppfostra arbetarna till att tro, att de ha något gemensamt med denna militarism. Vi yrka avslag, icke

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

i några pacifistiska illusioner, icke i tro att vi därmed skulle kunna avväpna borgarklassen, men för att kunna få ett tillfälle att visa för den svenska arbetarklassen, att den måste på alla områden föra kamp mot denna militarism och icke får falla till föga och icke får låta sig dåras av sådant tal, som här har förts fram från socialdemokratiskt håll, nämligen att arbetarna skulle ha något intresse av denna militarism.

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Jag begärde egentligen ordet på grund av herr Törnkvists i Karlskrona tidigare anförande, men jag skall ändå be att få säga ett par ord med anledning av herr Molanders inlägg i denna debatt.

När situationen börjar bli litet besvärlig för socialdemokraterna skicka de fram — det är icke första gången, som de göra så — någon av de enklare korpralerna för att tala om någonting annat. Det var ungefär vad som förekom, när herr Molander var uppe och höll sitt anförande. Herr Molander menade säkerligen, att han motiverade sin ståndpunkt med de uttalanden och citat, som han gjorde, men då får jag säga att icke lyckades han därmed. Icke lyckas det att med sådana citat bevisa vad han tydligen ville bevisa, nämligen att det är reaktionärt och småborgerligt att yrka avslag å anslag till militärväsendet. Han ville alltså söka framställa sig själv såsom icke reaktionär och icke småborgerlig, när han går in för detta anslag till militärväsendet. Detta måste vara den enda logiska slutsats, som kan dragas av hans resonemang. Det lär väl icke lyckas för honom att bevisa, att han intager en riktig ståndpunkt ur arbetarnas synpunkt med sådana små tricks. Nej, det var naturligtvis så, att han trodde att debatten i fortsättningen skulle komma att röra sig om dessa teser, citat o. dyl., som han här plockade fram. Det lär icke lyckas honom att få debatten in på sådana banor. Vi återgå och diskutera saken sådan den för dagen ligger till. Å andra sidan måste jag säga att treenigheten här fullbordades på ett underligt sätt. Herr Ossbahr instämde med herr Törnkvist och tyckte, att han hade alldeles rätt. Sedan kom herr Molander upp och förkunnade, att han instämde tillfullo med herr Ossbahr. Detta visar, att det även här i kammaren existerar denna enighet om vilken jag förut erinrade om att den förelåg i utskottets utlåtande. Det råder alltså ingen meningsskiljaktighet mellan högern och socialdemokraterna beträffande de anslag, som här skola givas för militärväsendet, och det kan väl icke förklaras på annat sätt, än som tidigare gjorts under debatten.

Jag skall sedan också tillåta mig att ställa en fråga till herr Molander, men jag vill ha ett svar rakt på sak och icke med teser eller citat, ty det betraktar jag icke såsom något svar. Är det, herr Molander, riktigt eller är det icke riktigt ur arbetarnas synpunkt att bevilja anslag till det militärväsende, som sköt ned arbetarna i Ådalen 1931? Om herr Molander svarar på den frågan med ett kort ja eller nej skall jag bli på det klara med hans ståndpunkt med hänsyn till det anslag, som det här är frågan om, och den ståndpunkt, som han intager i den huvudfråga, som vi här diskutera.

Herr Brädefors fällde ett yttrande här, men jag finner ingen anledning att polemisera mot honom, ty av vad han yttrade framgick, att han icke hade förstått vad vi andra sagt här i debatten.

Jag hörde en gång talas om en man, som kommit till Kalix och om vilken det sades, att han kunde 16 språk, men som ändå måste ha tolk. Det kan hända, att den uppgiften ej var så alldeles riktig, men det förefaller, som om herr Brädefors borde ha tolk med sig, ty hans uttalanden vittna om, att han ej begripit något av de uttalanden, som här gjorts.

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

Det var herr Törnkvist i Karlskrona, vilkens uttalanden uppkallade mig. Herr Törnkvist säger, att den politik jag företräder ej tillgodoser de arbetares intressen, som äro sysselsatta vid försvarsväsendets arbetsplatser. Det vare mig fjärran att taga upp en debatt med herr Törnkvist, om vilken politik som i längden får förtroende hos försvarsväsendets arbetare, men det är något att fundera över för herr Törnkvist, om hans politik gör det eller ej. Socialdemokraterna gjorde vid föregående val i landet ganska stora framryckningar, men i Karlskrona minskade de med 400 röster, och arbetarna inom försvarsväsendet utgöra en stor del av väljarkåren i Karlskrona. Han har ej heller här i dag företrätt en politik, som kan åstadkomma sympati hos arbetarna i Karlskrona. Herr Törnkvist sade, att jag framhärdar i min trängda ställning. Har herr Törnkvist fått den uppfattningen, att jag känt mig trängd i dag, förstår ej herr Törnkvist vad som förekommit. Den omständigheten, att herr Törnkvist talade högt i sitt första anförande, är ej det väsentliga, utan det får vara och kommer alltid att bli det sakliga innehållet i vad som säges, och det sakliga innehållet i hans anförande kunde icke göra, att motståndarna känt sig trängda. Om han vill läsa referatet över sitt anförande, så kanske han kommer underfund med och förstår, att det ej var något att känna sig trängd av. Förhållandet är i själva verket det motsatta. Och när jag såg försvarsministern vända sig till herr Törnkvist, drog jag den slutsatsen, att herr Törnkvist skulle vikariera för honom i debatten. Och jag vet ej, om försvarsministern är tillfredsställd med sin vikarie. Kanske han är det, men hans anspråk äro i så fall mycket små.

Sedan ett par ord ytterligare om det spörsmål vi här diskutera. Herr Törnkvist viftade åt mig med lagutskottets utlåtande och sade, att det icke blir någon arbetsbrist vid intendenturverkstäderna efter det beslut riksdagen fattat i fråga om värnpliktsövningarna. Men arméförvaltningens intendentsdepartement har den 28 februari 1933 utfärdat ett cirkulär till truppförbandens chefer, där det bl. a. heter: »Sedan Kungl. Maj:t jämlikt g. o. 311/1933 anbefallt vissa ändringar i härens vapenövningstabeller 1932—1933 och 1933—1934, böra redan under innevarande budgetår särskilda åtgärder förberedas eller vidtagas i syfte att arbetstillgången vid intendenturverkstäderna må kunna fördelas så likformigt som möjligt på de därstädes anställda arbetarna.» Och i fortsättningen anbefaller intendentsdepartementet den åtgärden, att där arbetsbrist uppstår, skall man företaga inskränkning i arbetstiden på det sättet, att man ej permitterar arbetarna under längre perioder utan inställer arbetet under en eller flera dagar i veckan. Efter utfärdandet av g. o. 311 har intendentsdepartementet, som väl ändå får betraktas som t. o. m. något sakkunnigare på detta område än herr Törnkvist och lagutskottet, ansett sig böra anbefalla truppförbandens chefer att ordna så, att arbetet inställes under en eller flera dagar i veckan. Från en plats fick jag under middagsrasten telefonmeddelande om samma sak. Man meddelade nämligen från infanteriregementet i Uppsala, att där arbetar man nu 4 dagar i veckan på intendenturverkstäderna. Det är 30 % av arbetstiden, som gått bort. Då vill jag ställa den frågan: Om det är regeringens mening, att lagutskottets uttalande är riktigt, att det ej blir någon arbetsbrist, varpå beror det då, att arbetsbrist uppkommit? Om ej försvarsministern svarar själv, så hemställer jag, att han underrättar herr Törnkvist, så att han kan göra det.

Jag har tillåtit mig säga, att här har man vidtagit en åtgärd, som ej drabbar andra än arbetarna vid försvarsväsendet, och det är dessa åtgärder jag vänt mig mot. Man borde, när man företar besparingsåtgärder, lägga

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

dessa åtgärder på dem, som ha möjlighet att bära dem, men nu blir det så, att en del av dessa arbetare måste hänvända sig till kommunernas fattigvård. De kunna ej reda sig, och deras inkomster ha tidigare ej varit så stora, att de nu ha något överskott att leva på. Herr Törnkvist har sagt: »Hur skall man kunna betala avlöningar till arbetarna, när arbetsplatserna försvinna, där de varit anställda?» Men när truppförband drogos in på grund av 1925 års härordningsbeslut, betalade man avlöning till officerare och underofficerare på övergångsstat, trots att truppförbandet ej fanns kvar. Dessa ha ej heller sina arbetsplatser kvar, men få sin avlöning varje månad. Och jag tror, att det ej är konstigare att betala avlöning till arbetarna. Kan man av skattemedel betala lönerna till officerare och underofficerare, borde herr Törnkvist förstå, att det finnes utvägar att göra det även till arbetarna. Nu säger herr Törnkvist, att det finnes reserverade medel till avlöning för arbetarna. Det räcker till den 1 juli 1934, men sedan blir det nödhjälp, om de skola kunna få något att försörja sig på. Men till officerare och underofficerare blev det ej nödhjälp, sedan det första budgetåret var slut, utan riksdagen har anvisat medel till deras utomordentligt goda underhåll, och då är det också möjligt att anvisa medel till underhåll åt arbetarna, om man ej kan bereda dem arbete i fortsättningen. Jag har föreställt mig, att man ej behövde vid denna riksdag föreslå anslag för senare budgetår än det, som statbehandlingen avser, och då ha vi tillåtit oss säga i motionen, att regeringen bör förhandla med olika grupper av befattningshavare för att fastställa grunderna för ersättningar i fortsättningen. Den vägen är framkomlig, om den goda viljan finnes, och man vill göra något.

Herr Törnkvist har sagt, att det finnes avtal med de officerare och underofficerare, som äro på övergångsstat, men däremot ej med arbetarna. Ja, jag förmodar, att jag ej överdriver, om jag säger, att jag känner saken bättre än herr Törnkvist. Det föreligger avtal på de flesta arbetsplatser, så att någon brist på grunder för att bestämma avlöningen i fortsättningen finnes ej. Men herr Törnkvist säger, att beklagligt nog kunna arbetarna köras på porten. Det är det jag reagerat mot, att man behandlar dem så och kastar ut dem på gatan, om det ej finnes arbete för dem, medan de andra, vilka ha tillräckligt god ekonomi, få löner, som äro mer än tillräckliga för deras försörjning i fortsättningen. Det är det systemet jag reagerar mot. Tror man verkligen, att dessa synpunkter kunna vinna sympatier bland landets arbetare i allmänhet? Jag håller före, att det ej finnes många arbetare, som säga: »Ja, officerare och underofficerare skola naturligtvis ha sin försörjning i fortsättningen, men att arbetarna begära det är orimligt.» Det kan aldrig vara ett arbetarintresse, att de i statstjänst anställda kastas på fattigvården, det kan ej vara något arbetarintresse, till vilket en arbetare kan ge sin anslutning, oavsett var han har sin sysselsättning.

När herr Törnkvist slutligen skulle klara sig från den jämförelse jag gjorde beträffande fångvården och hospitalsväsendet, måste jag säga, att det ej var mycket, som herr Törnkvist lyckades åstadkomma i sina invändningar på den punkten. Han sade, att han ej ville jämställa arbetarna vid försvarsväsendet med fångar och sinnessjuka. Den problemställningen har aldrig förekommit här, men jämförelsen gjordes med personalen vid fångvården och sinnessjukvården. Och jag sade så tydligt, att t. o. m. herr Törnkvist borde kunnat fatta det, att de, som skola företräda personalens intressen o. s. v. Därmed är det klart, att någon jämförelse med fångar och sinnessjuka har ej förekommit, när det gäller försvarsväsendets arbetare och deras intressen. Men f. n. är det så, att fångar ha ett visst företräde till arbete i jäm-

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

förelse med arbetarna vid försvarsväsendet, ty det skickas stora arbeten från truppförbanden till fångvården, trots att inskränkningar i arbetet måste företagas för truppförbandens arbetare. Det är en smula orimligt, att försvarsväsendets arbetare för att få utföra arbete i fortsättningen skola behöva göra sig skyldiga till sådana handlingar, att de hamna i fängelse för att få arbete. Arbete skickas nu från truppförbandens verkstäder till fångvården under tal om, att det är för staten ekonomiskt fördelaktigt. Ställer man problemet så, vill det säga, att man fordrar, att arbetarna, som skola försörja sig med sitt arbete, skola arbeta lika billigt som fångar. Den jämförelsen göres ofta, men ej av mig eller försvarsväsendets arbetare. Men de, som ha inflytande på saken, böra ha uppmärksamheten riktad därpå.

Herr förste vice talman! Jag har tagit kammarens tid åtskilligt i anspråk denna eftermiddag, och jag hör, att det är en del av kammarens ledamöter som instämma i det. Men jag tar mig dock friheten till det, ty jag är djupt upprörd över, att man behandlar människor i samhället så olika. Ni tycka, att det är bekvämt, att ingen säger något om orättvisorna i samhället, men så länge jag har plats här och har möjlighet därtill, kommer jag att påminna er — ni må vara ledamöter av kammaren eller befinna er i regeringsställning — om de orättvisor, som begås mot människor i samhället, och det få ni hålla tillgodo med.

Herr **Hage:** Herr talman! Jag har i min hand några siffror, som belysa försvarsbudgetens utveckling under 15 år, och jag hade tänkt läsa in dem till protokollet för att belysa det påståendet från kommunitiskt håll, att den socialdemokratiska politiken lett till höga militärbördor, under det att den kommunistiska skulle leda till avrustning eller åtminstone lägre anslagssiffror.

Alltså, år 1917 fattades beslut här i riksdagen rörande 1918 års budget. Nu är att märka, att det var vid en tidpunkt, då militärbudgeten var högst. Det fattades emellertid beslut om anslag under de två huvudtitlar, som då funnos, den fjärde och den femte, på tillsammans 279.5 miljoner kronor. Däri ingingo då de s. k. engångsutgifterna. År 1933 lägger den socialdemokratiska regeringen fram en budget, som upptar anslag för samma ändamål med 101.5 miljoner kronor, alltså en nedsättning med 178 miljoner kronor, alltså en nedsättning från 279.5 miljoner kronor till 101.5 miljoner kronor. Nu är det visserligen sant, att denna sistnämnda siffra, 101.5 miljoner kronor, kommer, som alla herrarna veta, på grund av ett beslut i början av riksdagen att något justeras uppåt. Men i alla fall blir det en mycket avsevärd nedsättning, som skett på detta område. Visserligen kan man säga, att min utgångspunkt, år 1917, är från en tid, då vi hade särskilt höga militärbördor och då levnadskostnadsindexen var hög, och att detta måste innebära, att det till innevarande år 1933 *måste* bli en betydande nedsättning. Men även med beaktande av detta och en del andra omständigheter, så måste likväl erkännas, att den skedda nedsättningen är synnerligen betydande.

Men vi skulle ju kunna utgå från en annan siffra, som ligger längre fram i tiden, t. ex. den budget, som fastställdes för budgetåret 1925—1926. Då fastställdes en militärbudget på 148 miljoner kronor, och nu föreslår regeringen, som sagt, en dylik budget på 101.5 miljoner kronor, alltså en nedsättning med 46.5 miljoner kronor.

Nu säger jag för min del, att jag gärna vill vara med om en ännu större nedsättning, alltså en nedsättning under 101.5 miljoner kronor. Jag skulle alltså gärna vilja vara med om att göra någonting för detta. Men samtidigt måste jag säga, att när man från motståndarhåll, särskilt från kommunistiskt håll,

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

framställer saken så, att här ha vi ej vunnit något genom den socialdemokratiska politiken, då måste jag reagera. Här har vunnits åtskilligt, här har vunnits en nedsättning på 178 miljoner kronor från år 1917. Det är kalla siffror, som icke kunna bestridas.

Nu vill jag dessutom peka på ännu en sak. Tro verkligen herrar kommunister, att om vi gått fram på den väg, de förorda och ej kompromissat, som vi gjort, utan uteslutande inskränkt oss till att framlägga avrustningsmotioner i kamrarna, vi då kunnat åstadkomma denna nedsättning? Nej! Den saken kunna vi vara överens om alla, att det är just genom att föra denna politik, som vi lyckats åstadkomma den nedsättning, som vunnits. Om den ej är fullt tillfredsställande, och man helst skulle vilja komma ännu längre ned, är en sak för sig. Men det är ett faktum, att genom den politik vi fört, ha vi vunnit, vad som kunnat vinnas. Jag vill för min del säga, att i det fallet gäller det gamla ordspråket eller bibelordet, att gärningar äro bättre än ord. Det är visserligen sant, att även vi kunnat väcka avrustningsmotioner och fortsätta därmed ideligen. Men vi ha funnit, att vi komma bättre fram på den här vägen. Vi ha på denna väg dock vunnit någonting för arbetarklassen och möjliggjort givandet av större anslag inom andra områden, exempelvis det sociala området. Och jag vill i det sammanhanget, när nu kommunisterna alltid säga, att de representera arbetarklassen i denna fråga, gärna erkänna, att bland arbetarklassen finnes en massa människor, som äro tämligen radikalt inställda i denna fråga och vilja ha ner militärbördorna så mycket som möjligt. Men dessa människor ha så småningom förstått, att enda vägen att komma till det mål de åsyfta, är att gå fram på denna väg. De ha funnit, att den demonstrationspolitik, som herrarna föra i försvarsfrågan, leder ej till målet. Och detta är orsaken till, att den socialdemokratiska politiken vunnit anslutning även i rent pacifistiska kretsar i landet.

Det är min ståndpunkt i saken. Jag vågar alltså bestämt påstå, att denna politik håller. Med den kan man åstadkomma nedsättning, och jag har den förhoppningen, att i framtiden skall man på den vägen kunna komma till ännu större nedsättning än hittills vunnits.

Herr talman! Det är min deklaration i denna fråga. Även jag har kanske någon gång i min ungdom väckt en sådan avrustningsmotion, som vi här i dag behandla. Men jag har funnit, att man vinner mer på den andra vägen, och det är huvudsaken. Man vinner mer för den uppfattning och åskådning, till vilken jag ansluter mig. Och jag vill från den utgångspunkten betona, att den väg, varpå man vinner mest, den vägen bör man gå.

Herr talman! Jag skall ej göra något yrkande rörande det utskottsutlåtande, som just nu behandlas. Jag har endast med detta velat deklarera, att den socialdemokratiska vägen är den väg, som med hänsyn till de politiska förhållandena och den politiska maktställningen i landet är den, varpå vi komma bäst fram även vi, som vilja gå ganska långt med avseende å nedsättning av militärbördorna.

Herr **Lindberg** i Umeå: Herr talman! Jag har icke på många år deltagit i någon militärdebatt i kammaren, och det har berott därpå, att jag ansett dessa debatter vara skäligen meningslösa, då det därvid endast upprepats tidigare otaliga gånger anförda synpunkter. Då jag nu tillåtit mig begära ordet, är jag därill nära nog nödd och tvungen. Det skulle nämligen vara beklagligt, om den uppfattningen skulle vinna någon allmännare utbredning, att den argumentation för avrustningsståndpunkten, som framförts av de kommunistiska talarna, skulle vara den argumentation, varpå avrustningskravet i

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

vårt land väsentligen vilar. Vore det på det sättet, skulle man sannerligen ha anledning att när som helst skrinlägga förhoppningarna om att den nu levande generationen skall kunna komma fram till en praktisk avrustningslinje. Man riskerade nämligen, att avrustningskravet överhuvud taget icke skulle bli taget på allvar.

Till en början vill jag förklara, att de motiv, som de kommunistiska talarna framfört för sin ståndpunkt, förefalla mig att vara mycket svaga. Herr Molander har redan på ett förträffligt sätt påvisat detta, och jag kan därför inskränka mig till ett par påpekanden. Herr Andersson i Stockholm betonade upprepade gånger i sitt första anförande, att när han framförde yrkandet om avslag på militärbudgeten, var detta icke ett uttryck för någon pacifistisk ståndpunkt. Jag tillåter mig säga, att detta herr Anderssons uttalande tyder på en oförlåtlig tankeoreda. Ponera nämligen, att herr Anderssons yrkande om avslag på militäranslagen skulle bli bifallet. Ja, då måste ju resultatet av detta bli en *pacificering* av den militära apparaten. Herr Anderssons försök att hålla ryggen fri mot Sillénkommunisterna var därför enligt min mening totalt misslyckat. Om herr Andersson menar allvar med avrustningskravet, får han hålla till godo med att inrangeras i pacifisternas led.

Herr Brädefors avslöjade i sitt anförande, att den politiska meningsriktning han företräder hyser mycket farliga illusioner. Herr Brädefors förklarade, att när den borgerliga staten sätter vapen i händerna på arbetarna, böra arbetarna taga emot vapnen och vända dem mot sina klassfiender. Det låter ju radikalt, och det är en radikalism, som appläderas på Sillénmöten i landet, men herr Brädefors och hans meningsfränder böra vara glada över, att den karska deklarationen av den övriga befolkningen uppfattas såsom vad den verkligen är, nämligen en fras och ingenting annat. Ty den dag den genom den allmänna värnplikten beväpnade arbetarklassen skulle röja tendenser att höja vapnen mot de borgerliga klasserna, skulle vapnen nog befinna sig i ur det borgerliga samhällets synpunkt säkrare händer, som icke skulle tveka att vända dem åt det håll, som *de* menade vara det rätta. Herrar Brädefors och Hagberg och deras meningsfränder borde för övrigt av sina tyska partivänner kunna få lära att de leva i en fullkomligt orimlig föreställning om vad som är god revolutionsstrategi i våra dagar.

I motsats till de kommunistiska talarna har jag den uppfattningen, att det måste betraktas som en vinst, att den svenska riksdagen år 1933, trots att den militaristiska stämningen synes utbreda sig rätt kraftigt både utomlands och här i landet, varit beredd att företaga de inskränkningar i värnpliktsövningarna och militäranslagen, som vi fått vara med om. Man bör icke se bort ifrån att ännu har icke avrustningslinjen vunnit anslutning av folkflertalet och att även bland dem, som med läpparna bekänna sig till avrustningslinjen, finnes mycket vankelmod, beroende på att opportunismen fått göra sig allt för bred även i denna fråga. Jag har den meningen, att kommunisterna skulle kunna spara sina djupaste brösttoner till en situation, då vi stå inför ett förslag om ökning av de militära utgifterna, och icke använda dem, när vi stå inför ett förslag om beskärning av desamma.

Då jag efter årslånga överväganden kommit till den avrustningsståndpunkt, jag intar, är det icke på grund av något av de skäl, som i denna debatt blivit framförda såsom stöd för ett avrustningskrav. För mig och mina rätt talrika meningsfränder inom den folkliga fredsrörelsen och inom det socialdemokratiska partiet är icke problemet försvar eller icke försvar. Jag erkänner försvarsplikten för nationen lika väl som för klassen och för den enskilde. I detta sammanhang kanske jag också bör säga, att jag betraktar det som full-

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

komlig vidskepelse att tro, att man kan ställa försvarsviljans hävdande i beroende av den författning, som råder i ett land. Detta erkännande av försvarsplikten tvingar mig självfallet att taga ställning till frågan, *hur* landet skall försvaras. Är den militära organisationen ett försvar, är den militära organisationen det bästa försvaret, eller är den militära organisationen inget försvar alls? Om jag kastar en återblick på historien, vad finner jag då? Jo, jag finner, att den militära organisationen så långt ifrån att vara ett betryggande försvar nära nog regelmässigt lett fram till ett äventyrande av freden. Jag har kommit till den uppfattningen, att krigsriskerna ökas med ökningen av omsorgen om den militära organisationen. Jag tror, att det land — även i vår tid — som skulle tillägna sig avväpningens mod, skulle stå sig bäst ur fredens synpunkt. Landets försvar kräver, enligt min mening, att vi frigöra oss från den illusionen, att den, som rustar för kriget, därmed rustar för freden.

Jag anser det vidare vara en villfarelse, när man tror, att man kan värva demokratien genom att giva koncessioner åt militärväsendet. Det är en uppfattning, som just i dessa dagar börjar få rätt talrika anhängare även inom de demokratiska partierna. Demokratien behöver icke något militärskydd för sin existens. Demokratien kan och bör försvaras av polismakten, om den hotas av våldsmän.

I den nu närmast föreliggande frågan, statsutskottets utlåtande nr 56, har jag den uppfattningen, att statsmakterna skola stå vid sitt ord. Har den överflödiga militärpersonalen år 1925 fått för hög ersättning, får man nu stå sitt kast. Skola deras löner reduceras, bör det ske i sammanhang med en allmän lönereglering för statens befattningshavare. Det vore icke rättfärdigt att låta dessa militärer få minskade löner endast därför att de äro militärer. Någon mera utbredd reaktion mot dessa befattningshavares löneställning torde icke heller förekomma i landet. Däremot råder det — och jag passar på att säga det — ett ganska utbrett missnöje med att pensionerade militärer och militärer på övergångsstat tagas i anspråk för olika tjänstebeställningar med undanträngande av andra kvalificerade sökande. Ett ingripande för att få rättelse i denna sak skulle vara av behovet påkallat.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Sandberg* och *Karlsson* i Munkedal.

Herr **Flyg:** Herr talman! Jag har den allra största förståelse för de talare, som från olika håll ha deltagit i denna debatt. Herr Törnkvist har representerat partiets officiella och positiva ståndpunkt i den fråga det gäller. Herr Molander har representerat sin egen och delvis även partiets ståndpunkt ute på folkmöten. Vad han föredragit här var ett stycke av vad jag skulle vilja kalla hans samlade föredrag. Det var en del av de argument, som han använder framför allt i kriget och kampen mot oss ute på olika möten. Herr Hage har representerat en fullt begriplig norrbottensståndpunkt, såsom tydligt framgår av att han inget yrkande hade. Herr Lindberg slutligen har representerat den alltmer inom partiet framträdande pacifismen och dess mer ljusblåa inställning till den fråga det här gäller. Jag vill säga dessutom, att jag förstår fullkomligt herr försvarsministern och den position, han intar i debatten. Det kan förklaras, att det är väldigt svårt för honom att kunna förena hans tidigare och icke alls avlägsna ståndpunkt om allmän avrustning med den praktiska inställning, som försvarsministern och den ansvariga chefen för försvarsdepartementet måste intaga till den proposition, som föreligger till be-

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

handling här i dag. Hans tystnad är alltså i sig själv lika belysande som de olika anföranden, som här ha hållits.

Jag ber att en liten stund få ägna mig åt de herrar jag nu räknat upp, och jag börjar då med partiets huvudtalare, herr Törnkvist i Karlskrona.

Talaren avbröts här av herr *förste vice talmannen*, som yttrade: Jag vill vänligen be herr Flyg låta sina mellanhavanden med kamraterna vara och icke tala om vad som icke hör till ämnet.

Herr *Flyg* fortsatte härefter: Jag skall yttra mig om vad herr Törnkvist talat om och icke något annat. Herr Törnkvist sade i sitt anförande, att den ståndpunkt socialdemokraterna representera i denna fråga för närvarande är densamma, som man alltid tidigare intagit. Det är möjligt, att denna herr Törnkvists ovetenhet är beroende på hans tidigare tillvaro såsom ungsocialist, men det kan inte skada att något korrigera den felaktiga historiska skildring, som herr Törnkvist gjort av socialdemokraternas inställning till den fråga det här gäller. Den var, det skall villigt erkännas, från början oklar, men den var icke positivt försvarsvänlig, herr Törnkvist. Åren 1906—1907 gjordes en framstöt vid den internationella kongress, som då hölls med representanter för den mycket starka, intellektuellt mycket starka riktning inom socialdemokratien, som företräddes och representerades av Karl Liebknecht. Han framlade i det sammanhanget i en bok sin syn på militarismens ställning. Vad innehåller då den bok jag nämnde? Det är en framställning av militärväsendets karaktär i den kapitalistiska staten, oavsett om staten har en demokratisk överbyggnad eller diktatur. Liebknecht bevisade, att militärväsendets roll å ena sidan vore att vara ett vapen för de imperialistiska makternas strävanden att slå under sig nya områden, med andra ord för de kapitalistiska makternas exploateringssträvanden, och å andra sidan vore försvarsväsendet, förklarade Liebknecht i denna sin bok, ett medel för den borgerliga klassen till ordningens upprätthållande inom de resp. staterna. Jag skulle tro, att utvecklingen sedan dess visat riktigheten i den ståndpunkt, som där utvecklats av den radikala vänstern, en riktning som den nuvarande försvarsministern för övrigt på sin tid tillhörde, att den verklighet, som ligger bakom från det ögonblicket och till nu, har bekräftat just den inställning, som Liebknecht där utvecklade. Och jag skulle tro, att de händelser här i landet, som så sent som 1931 här utspelades, visat, att även i den demokratiska idyllen Sverige har militären en sådan inre uppgift, som av Liebknecht påvisades. Nu kan herr Törnkvist säga, att det var riktigt, att det var ståndpunkten för den oppositionella riktningen, för en vänster inom socialdemokratien, men att den blev aldrig av socialdemokraterna erkänd såsom deras officiella inställning, och den invändningen skall jag för min del icke gentemot herr Törnkvist bemöta. Han kan ha rätt däri, men jag vill dock erinra herr Törnkvist om att från ett tidigare skede, från internationella kongresser, vilkas betydelse han icke kan på något sätt förringa, sades det tydligt och klart ifrån, att den, som väljes att representera socialdemokraterna i ett parlament, får icke medverka till något som helst anslag till militära ändamål.

Det är tydligt, att då man kan peka på detta med flera uttalanden, som jag icke nu skall anföra, herr Törnkvists historiska skildring av socialdemokratiens inställning från ett tidigare skede till nu är fullkomligt felaktig. Emellertid segrade inom socialdemokratien den högra flygeln, den revisionistiska riktningen. Jag kan säga med hans excellens herr statsministerns egna ord, att med ökat inflytande följer ökat ansvar, och med ökat ansvar följer en annan ståndpunkt i försvarsfrågan. Den ståndpunkten är det, som i dag tagit

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

sig uttryck i ett enhälligt statsutskotts utlåtande på riksdagens bord. Vi tro oss kunna med minst lika stor säkerhet, som herr Törnkvist ger sig sken av att vara i besittning av i denna debatt, hävda en principiell ståndpunkt i frågan. Och jag vill säga kammaren, främst såsom en personlig självdeklaration, att jag befarar, att det kommer icke att dröja alltför länge, innan det skall visa sig, hur olycksalig socialdemokraternas försvarsvänlighet och positiva inställning till militärfrågan är. Såväl i den nuvarande situationen som framför allt med hänsyn till den utveckling, som vi utan tvivel gå till mötes, är det högst betecknande för den svenska riksdagen. Och jag måste säga, att det är icke något högt betyg för den svenska demokratien och allra minst för den svenska socialdemokratien, att här har förts en militärdebatt, en debatt i militärfrågor, utan att denna har satts i sitt ofrånkomliga sammanhang med det läge, som redan nu är ohyggligt allvarligt och som av synnerligen kraftiga och energiska element drives mot en ännu allvarligare utveckling.

Går jag ifrån detta över till herrar Molander, Hage, Lindberg och för övrigt även till sist till herr Törnkvist, säger jag vad jag sade inledningsvis. Jag förstår herrarnas aggressivitet eller — med ett ärligare och rättare ord — nervositet i denna debatt. Ni representera ett enhälligt utskottsutlåtande i denna ömtåliga fråga, ni representera en ståndpunkt, som ur arbetarsynpunkt är ytterst svår att försvara. Herr Molander kan inte, med allt sitt gåpåarhumör när det gäller att gå till anfall på diskussionsmöten och med alla dessa teser och allt vad han läst upp i dag, övertyga ens sina egna partivänner om riktigheten av socialdemokratiens positiva inställning i denna fråga. Han kan inte trots argument av fru Nordgren och herr Eriksson i Falun förklara, varför man inte har råd att i detta land ge de gamla åldringarna en ordentlig pension. Han kan inte heller förklara, varför man inte har råd att i detta land genomföra ett ur arbetarsynpunkt ordentligt organiserande av arbetslöshetsförsäkringen i enlighet med herrarnas motion och löften från valrörelsen i somras. Men samtidigt har man råd, det socialdemokratiska partiet har råd att gå in för hundramiljonanslag till militarismen — med bifall av unghögerns ledande krafter.

Detta är mycket svårt att förklara på arbetarmöten, och jag förstår, att när herr Törnkvist i dag reser sig upp och med bullrande och kraftig stämma och med barskt hopdragna ögonbryn vill sätta skräck i oss här på hörnan, så gör han det i känslan av hur förbaskat svårt det är för honom att klara av saken ute i landet. Jag begriper detta, men jag måste ju säga, att detta inte på något sätt förbättrar herrarnas position. Denna debatt ber jag få tacka herr Törnkvist för. Ett av de ur vår synpunkt värdefullaste inläggen i densamma har gjorts av herr Törnkvist i dag. Lika bra som herr Molander läst teser från 1929, skall jag läsa detta herr Törnkvists anförande ute på mötena, då denna fråga skall behandlas inför väljarna, det försäkrar jag herr Törnkvist.

Vidare ber jag få tacka herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för hans tystnad i denna debatt.

Emellertid läste herr Molander en del citat ur Folkets Dagblad av år 1929. Det var en tidning, som var illa medfaren och som tydligen hade släpats omkring i hans portfölj landet runt under årens lopp. Han har nog läst den upp och ned och kan den säkert utantill. Men eftersom herr Molander läser citat från 1929, varför skulle det missunnas mig att också läsa citat från 1929, men vad jag har i min hand är inte så illa medfaret. Det är hämtat ur första kammarens protokoll, och därur skall jag be att få läsa några rader av den nuvarande så tystlåtne försvarsministern.

Han talade onsdagen den 10 april 1929. Någon här i kammaren citerade

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

förut min partikamrat herr Andersson, som haft ett anförande 1921, vilket var litet väl långt tillbaka. Jag skall flytta mig fram åtta år i tiden, och det kan ju inte anses vara alltför långt tillbaka. Här säger nu försvarsministern, att han är »i sak ense med herr Lindhagen och ställer mig på den totala avrustningens ståndpunkt, inte bara då det gäller en internationell sådan utan även då det gäller en nationell och isolerad avrustning». Det är förmodligen denna ståndpunkt, som fått sitt uttryck i årets siffror, under den fjärde huvudtiteln. Åtminstone skulle man tro detta. Men nej, herr talman, det är det inte. Jag finner, att försvarsministern också ifråga om siffrorna hade en helt annan ståndpunkt vid detta tillfälle. Han säger nämligen, att han »drömmer till och med om att Sveriges riksdag skall gå in för samma linje i samverkan med den danska socialdemokratien och den danska radikalismen, som redan framlagt förslag om den bestämda och klara avrustningen, det vill säga militärorganisationens reducerande ned till en gräns av neutralitetsvaktens storlek med en kostnad understigande 20 miljoner kronor om året. Jag vill uttala den varma förhoppningen», säger han, »att i fortsättningen Sveriges socialdemokrati mer än tillförne vill slå följe med och samverka med den danska socialdemokratien, med de danska radikalerna och även med de norska socialdemokraterna, så att ett Skandinavien i socialdemokratiens tecken och, jag vill hoppas, i socialdemokratiens tecken kan gå in på samma linje». Detta yttrades så pass sent som 1929. En kostnad understigande 20 miljoner drömde herr Vennerström om den gången. Jag undrar, vad vår tystlåtne försvarsminister i dag drömmer om för siffror, om det är den siffra han kommit fram till i det föreliggande budgetförslaget eller om det är denna siffra från 1929 på 20 miljoner, som fortfarande föresvävar honom såsom ett hägrande slutmål. Jag menar nämligen, att om herrarna skola läsa, vad som sagts och skrivits i det förflutna, så bör man ju inte så där uteslutande syssla med vad *vi* eventuellt haft att säga 1929 eller vad *vi* gjorde då, utan också litet grand komma ihåg vad ens egna, vad ni själva sade vid den tidpunkten. Och framför allt bör man givetvis undersöka och komma ihåg, vad den ansvarige mannen på den post, det här gäller, hade för ståndpunkt i ett tidigare skede.

Jag kan tala om för kammaren, att jag för 14 dar sedan var på ett stort diskussionsmöte i en av Skånestäderna, och där var en av denna kammares ledamöter närvarande såsom huvudtalare ifrån det socialdemokratiska partiets sida. Denne talare yttrade då i debatten, att han var en varm och stark vän utav demokratien. Det tror jag, att han också menar. Men han sade vidare, att jag är en så varm och stark vän av demokratien, att jag till och med, om så skulle behövas och om det skulle gälla, är beredd att försvara den med vapen i hand.

Varför anser jag mig nu här i kammaren böra erinra om detta yttrande i denna debatt? Jo, jag vill, herr talman, ha sagt, att det förefaller mig som om det kanske snabbare än vad denne talare vid detta tillfälle anade och förr än vad vi av debatten här i denna kammare att döma i varje fall kunde förstå, kan inträda en situation, då den där utställda växeln skall inlösas. Men då ställer jag frågan till herr Törnkvist, och då ställer jag frågan till herr försvarsministern utan något hopp om att den kommer att bli besvarad: Kunna herrarna garantera, att den institution, eller militärväsendet, som ni i dag tillsammans med kammarens övriga samhällsbevarande partier äro med om att bevilja 100 miljoner kronor till, kunna ni garantera, säger jag, att sagda organ vid ett dylikt kommande tillfälle blir ett värn för den svenska demokratien? Ha vi inte redan, till och med i denna kammare, röster och representan-

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

ter för den motsatta parten, för en aggressiv kraft och makt i världspolitiskt avseende, som redan tangerat och redan gjort framstötar mot ett demokratiskt grannlands gränsområde?

Jag vet inte, om herr Lindberg från sina pacifistiska utgångspunkter — han är nämligen också försvarsvän, men för honom behövs det bara polis att försvara demokratien med — gentemot dessa makter skulle använda sig av polis. Emellertid vill jag även till honom säga: kan herr Lindberg vara övertygad och säker om, att även polisen är trogen demokratien i det ögonblick det gäller? Utvecklingen ute i världen har lärt oss, om vi inte äro alldeles blinda, att både polisen och andra dylika försvarsorganisationer, om vilka ju arbetarna genom de socialdemokratiska ledarna och deras politik lärt sig, att också de äro organisationer till tjänst för arbetarnas intressen, att dessa institutioner i stället visat sig vara organisationer till värn icke för demokratien utan för de krafter och de syften, som ha en rakt motsatt inställning och inta en rakt motsatt ståndpunkt.

Jag tror alltså, att man vid utgående även från ett sådant resonemang har anledning att i nuvarande moment klara upp vårt ståndpunktstagande i den militära frågan. Ty redan denna omorganisation, denna modernisering av militärväsendet och denna ökade effektivitet, som man redan skaffat detsamma, betyder en omläggning av just de värdefullaste och viktigaste vapnen i ur det nuvarande samhällets synpunkt säkra händer, vilket gör, att man kan säga, att vi här i landet nu kommit så långt, att vi inte — liksom den nuvarande försvarsministern för många år sedan en kväll i Hallstavik — längre kunna tala om en demokratisk värnpliktsarmé i detta ords djupa och reella bemärkelse.

Jag skall nu sluta, herr talman. Jag ställde frågan för några år sedan till det socialdemokratiska partiets vikarierande partisekreterare, herr Rickard Lindström, på ett stort möte i Auditorium mot den då i sitt första skede framträdande fascistiska tendensen inom Nationella Ungdomsförbundet. — Ja, kapten Meyerhöffer står där och skrattar, det är möjligt, att han känner sig träffad. Men jag känner honom mycket väl från Norrbotten och vet precis vilken andas barn han är, så han skall icke försöka med ett gott leende för att få mig att tro, att han blivit en annan människa nu än tidigare.

Herr Lindström förklarade emellertid då, att fascismen skulle mötas med folkets moraliska opinion. Det är kanske någon liten skillnad beträffande denna inställning och den, som kom till uttryck i Hälsingborg för några veckor sedan, men den bygger på precis samma förhoppning och på den tron, att man i det ögonblick det en gång gäller skall kunna bemästra ifrågavarande krafter, som man nu är med om att bevilja anslag till. Säkerligen komma herrarna att i detta avseende få uppleva ett ganska obehagligt bakslag. Den tyska socialdemokratiens ledare, i den mån de skulle kunna lista sig hit, d. v. s. de av dem, som haft så pass mycket ryggrad, att de icke krupit på knäna i stoftet för den tyska våldsregimen, skulle säkerligen kunna lära vederbörande partivänner i den här kammaren åtskilligt i dessa stycken.

Herr talman! Jag vill med dessa ord ha tillkännagivit min ståndpunkt i denna fråga och ber i övrigt endast att få yrka bifall till vad min partikamrat herr Andersson yrkat.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr Flyg utlovade nyss, att när mitt första anförande i debatten här i dag kommer i tryck, skulle han ta det om hand och fara omkring och läsa upp det på valmöten eller andra upplysnings- och uppbyggelsemöten, han håller, och Edoff Andersson har ju också i dag lovat

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

detsamma. Jag känner mig inte alls ledsen över detta, utan kan jag därmed bereda herrarna en tröst, så lycka till!

Jag har emellertid, herr förste vice talman, nu behov av att påpeka den ton, som herrarna ansett sig böra använda i debatten. Man har förklarat, att intelligensen hos motståndarna inte räcker till, att förståndet inte hinner med, att där sitter en korpral, som fått i uppdrag att stå upp och resonera, och så vidare. Om man skulle tillämpa samma metod och ta fram ordboken och där söka upp de bästa invektiv, man kunde hitta, för att till exempel placera dem på herrar Flyg, Edoff Andersson m. fl., skulle vi få ett kakalorum ännu värre än vi ha här i kammaren. Detta är ju ett sätt att föra en debatt, som inte är tillbörligt och icke anständigt. Man kommer ju härigenom slutligen till det resultatet, att vederbörande själv befinner sig i en alldeles isolerad intelligensställning, och den kan ju inte vara behaglig att inta. Jag vill vidare, innan jag säger något i sak, för att skingra herrarnas något dunkla uppfattning om min förtid ytterligare ge den upplysningen, att jag sett efter i katalogen, att herr Hagberg i Luleå, som behagade säga något i anledning av mitt anförande, är född 1899. Då hade jag tillhört det parti, jag i dag tillhör, i ungefär två år. Jag såg vidare, att herr Flyg är född 1891. Han var alltså inte heller vid denna tidpunkt så gammal utan gick i kolt, när jag kom in i det socialdemokratiska partiet, som jag tillhört oavbrutet sedan dess. Jag känner sålunda detta partis utveckling ganska noga, och jag underkänner fullständigt den historieskrivning om detta partis utveckling, arbete och ståndpunkt i militärfrågan, som herrarna här sökt åstadkomma.

Herrarna ha helt enkelt missförstått sin egen position. Ty den har aldrig stått i linje med vårt partis officiella uppfattning i militärfrågan. Herrarna behöva bara gå och titta på riksdagsprotokoll under de sista 25 åren, så skola ni få klarhet om, hur riksdagspartiet såsom arbetande grupp inom rörelsen ställt sig i försvarsfrågan. Den ståndpunkten har varit dominerande, att man under alla år gått med på det minsta anslag man kunnat komma till. Detta har varit vår ståndpunkt. Och det där talet om »ingen man, inte ett öre till militarismen» var ju på sina håll en fet och frodig agitationsfras, som jag emellertid aldrig använt, och aldrig kunnat göra sig gällande i praktiskt riksdagsarbete, och följaktligen kan den heller inte ha någon betydelse vid bedömande av partiets officiella hållning till fjärde huvudtiteln.

Jag tror heller inte, att herrarna äro vare sig berättigade eller vuxna uppgiften att bedöma detta mer än en mansålder långa arbete, som arbetarpartiet utfört, och jag vill heller inte medgiva, att man har rätt att söka bedöma, huruvida detta parti varit positivt försvarsvänligt eller icke. Jag hävdar med mycket stor bestämdhet, med 35 års erfarenhet bakom mig, att detta parti alltid varit positivt försvarsvänligt. Jag hävdar det uttryckligen. Jag ser här inte till ytan, mina damer och herrar, utan jag ser till den inre viljan att aldrig någonsin medge en kränkning av den mänskliga friheten i detta avseende. Detta parti har aldrig klickat på hanen i det hänseendet utan hävdat friheten och hävdat just försvarsvänligheten. Men att de politiska motsättningarna under olika tider framkallat olika slags reaktioner, mer eller mindre tillfälliga, det är ju inte något särskilt anmärkningsvärt eller utmärkande för något parti, inte heller för det socialdemokratiska. Inväxandets politik, har varit den politik, som varit den grundläggande och den bestämmande för det socialdemokratiska arbetet både i riksdagen och i övrigt. Det skulle vara önskvärt, om man kunde litet allmännare tillägna sig den uppfattningen, att all politik bör gälla framtiden och att all politik måste rätta sig efter de misstag, som man gjort under gångna tider. Vi ha

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

inte till uppgift att sitta här och kalfatra varandra för vad vi gjort eller inte gjort, för vad vi underlåtit eller icke underlåtit under tider, som gått, utan vi ha att se till, vad vi kunna göra för framtiden i det ena såväl som i det andra avseendet. Och framtiden synes för närvarande inte te sig på sådant sätt, att en politiker med tro på rätten till frihet och säkerhet utan vidare kan tillåta sig resonera på det sätt i en viktig fråga, varpå just nu herrarna på den kommunistiska kanten ansett sig böra och kunna resonera. Därtill torde läget på detta område vara alltför allvarligt.

Jag har deklarerat min uppfattning, vilken jag vill minnas att jag formulerade så, att man inte kan reflektera på ett yrkande sådant som det bolsjevikiska, med avskrivning av alla försvarsutgifter just nu. Att herrarna inte ha förmått följa med och stanna just vid vad jag yttrade, utan svävat ut i debatten på det sätt herrarna gjort, har ingivit mig den tron, att herrarna hade lagt upp ett slags diskussionsprogram, innan man hade åhört vad som verkligen yttrades och innan man vetat, vad som skulle komma att talas i denna kammare, och så hänger man bara på en etikett, en klut, där man tycker att man skall hänga på en klut och så kör man på. Så gjorde herrar Andersson i Stockholm och Hagberg i Luleå.

I själva det ärende som föreligger, nämligen utlåtandet nr 56 från statsutskottet, vill jag ännu en gång, herr förste vice talman, påpeka, att kärnfrågan, den som föranlett åtminstone mig att ta till orda så som jag gjort i debatten, är den, att herr Edoff Andersson såsom motionär yrkar, att riksdagen i dessa arbetslöshetstider skall vidtaga sådana åtgärder, att 7,000 till 8,000 arbetare inom försvarsväsendet skulle göras arbetslösa. Man kommer icke ifrån detta faktum, hur mycket man än resonerar om saken och talar om att staten naturligtvis icke kan kasta ut dessa arbetare på bar backe. Sanningen måste ju vara den, att avskaffar man arbetsplatserna, gör man folk arbetslösa och man får ingen grund för utbetalande av någon avlöning. Den omständigheten, att staten icke *bör* köra ut dem på bar backe, är ingen omständighet, som är ett faktum att bygga på.

Vad gäller de avtal, som herr Edoff Andersson talade om, å ena sidan avtalet med övergångsstatarna och å andra sidan avtalet med arbetarna, är det ju på det sättet, att ett kollektivavtal eller ett avtal på en arbetsplats tillförsäkrar icke människorna rätt till arbete utan tillförsäkrar dem allenast rätt till viss betalning, när arbetet blivit utfört, medan däremot avtalet med dessa övergångsstatare är sådant, att de kunna taga ut sin lön även om de icke göra något. Det är just detta, som är skillnaden i saken. Jämförelsen i det stycket haltar ju alldeles kapitalt.

Jag vill slutligen, herr talman, säga, att herr Edoff Andersson gjorde en lokal orientering om sista valet i Karlskrona, och han påstod, att socialdemokraterna gingo tillbaka i Karlskrona. Det visste ju hela kammaren, innan det omtalades. Det var ingen nyhet. Men om herr Edoff Andersson därmed ville uttrycka, att man där är på glid åt hans eget parti, då misstar han sig. Då misstar sig herr Edoff Andersson. Skulle jag avge något omdöme därom, skulle det snarare vara det, att denna glidning icke skett åt herr Edoff Andersson utan åt motsatt håll, därför att t. o. m. socialdemokraterna icke anses tillräckligt kraftigt ha tillvaratagit försvarets intressen. Det är den tydning, som jag skulle vilja ge denna glidning, ty annars skulle det vara märkvärdigt, att icke herr Edoff Anderssons parti fick en stor och segrande viktoria i Karlskrona. Det ligger nog som sagt till på det sättet, att det finns icke något fog för att inkassera något framsteg för den Edoff Anderssonska speciella och säregna intelligensen.

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

Det var detta, herr talman, som jag här ville säga, och jag anser, att frågan kan från min sida vara utagerad. Jag ber att få vidhålla det yrkande, som jag förut framställde.

Herr **Molander:** Herr förste vice talman! Jag tror, att det är nästan att använda större våld än nöden kräver att nu orda ytterligare gentemot kommunisterna, men herrar Hagberg, Andersson och Flyg replikerade mig i någon mån och ställde vissa frågor till mig. Jag skall emellertid söka fatta mig kort och endast söka uppvisa arten av herrarnas logik.

Jag har här ur kommunistiska läroböcker anfört, att den internationella kommunismen så sent som år 1928 förklarade, att avrustningsarbetet i de kapitalistiska, de borgerliga länderna är en styggelse, och att om kommunister bidraga i detta arbete, så riskera de att ur den kommunistiska internationalen uteslutas. Då stiger herr Hagberg upp och säger, att Lenin har sagt, att avrustning är socialismens ideal, nämligen i de socialistiska länderna. Nu borde väl herr Hagberg veta, att icke är Sverige något socialistiskt land. Om han nu skulle betrakta Ryssland såsom ett socialistiskt land, så kan jag ju omvittna, att jag själv på Röda torget i Moskva har åskådat en militärparad, och jag kunde icke finna, att det var något fel på kanonerna. Bajonetterna voro ungefär dubbelt så långa som våra egna bajonetter. Ja, var vill man då säga, att avrustningsidealet skulle finnas. Icke får det finnas i de kapitalistiska länderna, och icke finns det i Ryssland, som ju skulle vara ett socialistiskt land.

För övrigt säger herr Hagberg, att han har icke yrkat på någon avrustning. Här finns dock en motion av herrar Brädefors och Hagberg, däri de yrkat, att riksdagen måtte besluta avslå alla de för militärväsendet äskade anslagen. Om man således icke beviljar ett enda öre till det militära försvarsväsendet, betyder icke detta avrustning? Att komma med, jag höll på att säga, så barnsliga argument borde icke vara herr Hagberg värdigt.

Sedan han har måst medge, att han icke stött sig på några kommunistiska principer eller på den kommunistiska internationalens resolutioner, så framhärdar han liksom herr Brädefors däri, att han har funderat ut sin motion ifrån resolutioner i Basel och Bryssel eller vad det nu kan vara för 40- eller 50-åriga gamla dokument. Ja, nog vet jag, att det är i åtskilliga stycken ganska gammal skåpmat, som herrarna här komma med, men det är dock ganska generande, då herrarna ju ha en egen resolutionsfabrik i Moskva, som tillverkar katekesbud, vilka ni sedan äro tvungna att svära på och följa.

När han medgivit, att han icke egentligen har någon kommunistisk ståndpunkt att stå på, säger han, att i varje fall hysa de svenska arbetarna den uppfattningen, som han här har fört till torgs. Jag skulle vilja fråga: hur vet herr Hagberg det? Om de svenska arbetarna skulle hysa samma uppfattning som herr Hagberg, skulle det väl icke sitta två bolsjekiviska sparvar i tranedansen här, utan det skulle väl vara långt flera.

Sedan komma vi då till herr Andersson, som ansåg, att jag icke sakligt hade försvarat min ståndpunkt. Det var heller icke meningen, bästa herr Andersson i Stockholm! Meningen var att sakligt bevisa, att herr Andersson icke har någon ståndpunkt. Det har jag verkligen också gjort, ty han har sedan dansat på svängande lina utan att egentligen komma med några sakligheter. Jag vill emellertid för att förekomma eventuell historieskrivning i Folkets Dagblad i morgon säga, att jag har icke, som herr Andersson här försökte göra gällande, till fullo instämt med herr Ossbahr. Jag har instämt med herr

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

Ossbahr i det fallet, att det icke fanns några pacifistiska motiveringar i herr Anderssons demagogiska motion.

Sedan menade herr Andersson, att vi skulle börja diskutera Ådalen. Jag antar, att det icke är det lämpliga tillfället härför. Jag ansluter mig i det fallet till min partiledares deklaration tidigare, att Ådalshändelserna voro en alldeles isolerad företeelse, som icke har med det svenska försvarsväsendets vara eller icke vara att göra. Jag skulle dock ifrån Ådalens arbetare, som jag ju själv representerar i ganska stor utsträckning, kunna framföra en hälsning också till herrar bolsjeviker av båda, jag höll på att säga, fårahusen, att hade bolsjevikerna den 13 maj betett sig som hyfsat och hederligt och laglydigt folk hade icke militären kommit till Ådalen den 14 maj, och då hade skotten i Ådalen heller aldrig fallit.

Sedan ville icke herr Andersson nu höra talas om den uppfattning, som han och hans parti hade år 1929. Det är icke jag, som fört in diskussionen på det planet, men när åtminstone en tredjedel av herr Anderssons första långa tal handlade om vad herr Vennerström till äventyrs hade sagt år 1922 och vad det socialistiska partiet och kongresser ha sagt under en rad av år, då må det väl också vara tillbörligt att erinra om vad herr Andersson menade bara för ett par år sedan. Icke behöva herrarna vara nervösa, då ni själva använda er av sådana argument. Nu viftar herr Flyg med riksdagsprotokollet. Hans partivän, herr Karlsson i Grängesberg, var just och viskade till mig, att han kanske skulle gå ned i riksdagsbiblioteket och försöka få fram några av mina förutvarande uttalanden i militärfrågan. Jag vill säga, att jag står för de eventuella plumpar, jag har i protokollet, men ingen är dock av den massiva beskaffenhet, att jag trott, att man skulle på en enda gång kunna avslå alla anslag till militärväsendet. De gånger jag anslutit mig till kravet på avrustning har det inskränkt sig till, att man skulle begära att få se, hur en avrustning skulle se ut, tekniskt genomföras o. s. v.

Sedan förklarade herr Flyg, att jag icke kunde försvara mig i Ådalen eller annorstädes. Nej, det kan ju hända, att man icke kan det mot herrar Flyg och Andersson. Det vore ju lämpligt, tycker jag också i likhet med herr Törnkvist, att man icke skröte så förfärligt mycket med sig själv. När herr Flyg år 1931 i stor utsträckning redigerade Folkets Dagblad Politiken, så intogs en stor kliché av både herr Vennerström, den nuvarande försvarsministern, och undertecknad, och man gjorde en stor dödsruna omkring våra bilder och förklarade, att nu voro vi politiskt avlidna för tid och evighet. Året därpå hade vi riksdagsmannaval, bästa herr Flyg! Före valet fanns här på Västernorrlandsbänken en Kilbomskommunist, som ju var Kilbomskommunisternas förutvarande krigsminister i andra kammaren, men när valet var över, hade det blivit två socialdemokrater mer på denna bänk, och med Kilbomskommunisten gick det precis som med länsmannen i Delsbo — han kom »borst». Nu vet jag icke, om jag försvarat mig eller icke, men välkommen i det gröna i Ådalen! Nog tror jag vi kunna klara av det.

Om herr Flyg tror, att det är något argument, när han sade, att jag hade ett illa medfaret exemplar av Folkets Dagblad Politiken med mig, så vill jag säga, att det är intet argument. Huvudsaken var väl vad som stod där, och det läste jag upp fullt riktigt. Att det i någon mån handlade om herr Flyg och var generande för honom, rår icke jag för. Nu är det en annan sak, att tidningen var illa medfaren. Det är dock icke mitt fel, att det är särdeles dåligt papper i Folkets Dagblad Politiken och jag vill säga, att det är heller icke mitt fel, att papperet i Folkets Dagblad Politiken står i alldeles riktig relation till Kilbomskommunisternas styrka.

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

Slutligen var det ett av herr Anderssons väl enligt hans mening bästa argument, att jag skulle vara en enklare korpral...

Talaren avbröts här av herr *förste vice talmannen*, som yttrade: Jag anhåller, att den ärade talaren håller sig till saken och gör upp sina pesonliga mellanhavanden på annan plats.

Herr *Molander* fortsatte: Ja, herr talman, jag ber om ursäkt, men jag har i alla fall med herr talmannens medgivande blivit kallad för en enklare korpral. Jag vill icke ingå på vilka gradbeteckningar min anklagare har. Det finns dock också lägre grader. Jag kanske kan få tillfälle att göra honnör för herr Andersson, om det kan bevisas, att han är hedersmalaj i röda gardet.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Till vad herr Molander här sagt skall jag endast knyta ett par repliker. Han förklarade, att när man yrkade avslag på militärbudgeten, så väckte man därmed förslag om avrustning. Jag tror icke, att jag kan övertyga herr Molander, men jag säger ändå, att även om jag yrkar avslag på militärbudgeten, så inbillar jag mig icke ett ögonblick, att jag skall kunna avrusta det kapitalistiska Sverige därmed.

Beträffande vad herr Molander konstaterade om att arbetarna icke äro motståndare till militarismen, vilket han försökte bevisa med valresultatet, vill jag bara anföra, att om herr Molander och hans kolleger, när de gå ut till de socialdemokratiska arbetarna, tala på sätt som skett här i dag, skola de få se, att valresultatet blir åtskilligt annorlunda.

Vad beträffar herr Lindberg, som här har företrätt den pacifistiska ståndpunkten, vill jag sammanfatta hans ståndpunkt kanske icke formellt på samma sätt som han men reellt med hans egna uttalanden på följande sätt. Denna ståndpunkt innebär, 1) att han erkänner nationens försvarsplikt, 2) att militärorganisationen är provokation till krig, 3) att man icke skall göra några som helst koncessioner åt militarismen och 4) att man skall rösta för 102 miljoner kronor till militarismen. Det är den pacifistiska ståndpunkten i dag, representerad av herr Lindberg, en ståndpunkt som ger oss en provkarta på de mest omöjliga utgångspunkter.

Sedan vill jag säga till herr Hage, att jag tycker, att han skulle i alla fall försöka med annat än den rena valutaspekulationen, när han går in för att försvara socialdemokratiens nedrustningspolitik, ty det är sannerligen ingenting annat än ett försök att spekulera i en — för att använda ett gängse uttryck — deprecierad valuta, när han tar jämförelseperioden till 15 år och rustningssiffrorna för den tiden för att bevisa, vad socialdemokratien har ernått. Om man tar sådana exempel för att bevisa nedrustningen, ja, då tror jag, att man kan komma mycket långt, men jag tror icke, att man därmed ett ögonblick kan få någon att tro, att en nedrustning har skett.

Sedan förklarade herr Hage också, att han för sin del är anhängare av en sänkning av militärbördorna så mycket som möjligt. Det är kanske icke riktigt att apostrofera herr Lindman, men jag kommer ihåg, att han för någon tid sedan i ett föredrag liknade socialdemokratien vid ett bättre varuhus, där alla möjliga åsikter och ståndpunkter finnas företrädda. Här har redan påpekats, hur man har företrätt en rad olika ståndpunkter och hur man såväl företräder en pacifistisk ståndpunkt som en klar försvarsvänlig ståndpunkt, vilken senare framför allt företräddes av herr Törnkvist i Karlskrona. Med alla dessa olika linjer och positioner i försvarsfrågan har man varit tvungen motivera den socialdemokratiska regeringens budget.

Herr Hage förklarade till slut, att det resultat, som man har vunnit, är re-

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

sultatet av socialdemokratiens politik, av dess kompromisspolitik. Jag tror för min del icke det. Jag tror för min del, att om socialdemokratien i denna fråga hade fört en konsekvent politik och icke kompromissat med de borgerliga partierna, hade frågan i dag legat annorlunda till, och jag tror icke, att socialdemokraterna då skulle behöva gå ut till arbetarna för att övertyga dem om att de ha intresse av att försvara det nuvarande systemet.

Herr **Brädefors:** Herr talman! Herr Molander har här ganska ofta åberopat herr reaktionären Ossbahr i sina anföranden och har citerat en massa uttalanden från kommunistiska internationalen och även från Lenins verk och han har försökt att med dessa citat ställa vårt förslag här i dag i någon motsättning till den kommunistiska lära som vi här företräda. Jag undrar, om han gjort detta av den anledningen, att han icke själv begriper innehållet i vad han har citerat, eller om han medvetet försökt vränga saken. Han borde i alla fall begripa vad det innehåller, eftersom han har tillhört det kommunistiska partiet själv och alltså borde vara hemma i dessa frågor.

Han måtte antingen icke ha hört vad jag förut yttrade eller också icke förstått vad jag menade, när han säger, att vi skulle ha brutit mot vårt partis politik, och detta skulle särskilt vara fallet med mig, menade han. Jag borde nästan avpolletteras på grund av att vår international ålägger oss att väcka lagförslag, som icke äro avsedda att antagas. Han kan icke ha hört, att jag redan i mitt första anförande här nämnde, att jag tror icke, att riksdagen kommer att bifalla vårt förslag om avslag å de här ifrågavarande anslagsäskanden, som blivit framlagda av regeringen. Trots detta framlägga vi ändå detta avslagsyrkande, därför att vi anse, att detta är arbetarklassens krav. Det är arbetarna, som fordra detta. Det är därför, som vi lägga fram detta förslag, även om socialdemokraterna och de borgerliga partierna gå emot detsamma. Det är dock icke att lägga fram en avrustningsmotion, och det ha vi icke heller framlagt i ock med detta avslagsyrkande.

Jag har också citerat vad den socialdemokratiska internationalen har sagt om dessa frågor. Och så kommer herr Molander och talar om, att det är sådana uttalanden, som gjorts för 40—50 år sedan. Nej, dessa uttalanden äro av så sent datum som 1910—1912. Det är icke 40—50 år sedan. Men även om det skulle vara för 40—50 år sedan, är det i varje fall grundläggande i den socialdemokratiska tankegången. För övrigt, den argumentation, som herr Molander framförde här, var icke ens en tredje klassens argumentering sakligt sett, utan den var ännu lägre i klassifieringen. Och likadant, om man argumenterar på det sättet, som herr Törnkvist argumenterade här: vilka av kammarens ledamöter voro klädda i kolt, när han började i riksdagen eller partiarbetet? Den argumenteringen är icke heller saklig, när man skall försöka argumentera i dessa frågor.

Herr Hage har erkänt, att han också i sin gröna ungdom har väckt sådana förslag som avrustningsförslag. Men nu har han vuxit ifrån dessa tankar. Och detsamma har deklarerats av de övriga socialdemokratiska talarna här. Det är just det vi påpekat. Socialdemokratiens förutvarande ståndpunkt till militärfrågan har ändrats. Detta har erkänts av herr Hage nu, och det har även han och de övriga gjort förut. Detta hava vi påpekat nu. Vi slå fast, att socialdemokratien utvecklat sig mer och mer från att en gång hava varit ett socialistiskt parti till att vara ett borgerligt vänsterparti.

Herr **Kilbom:** Herr talman! Det är sent jag begärt ordet, men det har sammanhang med omständigheter, över vilka jag icke är herre. Jag vill in-

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

lägga en liten gensaga mot de underliga metoder, som kommit till uttryck i denna debatt. Jag tror knappast, att det skulle kunna äga någon motsvarighet — i varje fall så långt jag följt med — i något annat parlament i världen, där man åtminstone med läpparna bekänner sig till borgerlig demokrati och parlamentariska arbetsmetoder, att den fungerande försvarsministern låter en sådan här debatt i tider som dessa gå av stapeln utan att säga ett ord. Jag skulle vilja fråga dem, som äro bekännare av den borgerliga demokratien, huruvida de tro, att demokratien som arbetsform, parlamentarismen som handhavare av folkens angelägenheter stärkes i dessa tider genom dylikt uppträdande.

Innan jag emellertid går till att säga ett par ord om vårt partis ståndpunkt kan jag icke underlåta att uttrycka min förvåning över, att herr Törnkvist, som ju ändå är en gammal parlamentariker, tillåter sig så pass frigjorda argumentationsmetoder som härvidlag har skett.

Jag skall icke yttra mig om herr Molander. Det finnes ju ett gammalt ordspråk, som säger, att den smak, som kärlet fått, har det kvar. Är det så, att man vant sig att diskutera på det viset på mötena, är det naturligtvis svårt att hastigt kasta metoden över bord här. Herr Molander tror, att hans metoder flytta fram de positioner, som han uppenbarligen anser vara riktiga, med andra ord, han kan knappast tro sig vinna något med dem. Om vi hava skiljaktig uppfattning i sak, borde man — åtminstone är det min utgångspunkt — söka uppträda så, att man övertygade sina motståndare om att de hava orätt och att man själv har rätt. Jag tror, att herr Molanders bidrag — för att använda en artig sats — icke var något så vidare lyckat sätt i detta avseende.

Herr Törnkvist, som jag alltså ber att få ägna ett par repliker, förklarade i samma ögonblick, att han är pacifist och att han står och alltid stått på sitt partis ståndpunkt. Men då säger man sig, om man lyssnar: Vad har då enligt herr Törnkvists förklaring hans partis ståndpunkt varit? Jo, säger han, den har alltid varit försvarsvänlig. Men, herr Törnkvist, hur kan man deklarera sig *alltid hava intagit en försvarsvänlig* ståndpunkt i samma ögonblick som man på fullt allvar förklarar sig vara *pacifist?* Jag vill ju icke vara elak. Men det rinner mig i minnet en liten historia, som förlägges med rätt eller orätt till Tivoli i Köpenhamn, där några landsortsbor fingo se en giraff och den, som för första gången såg djuret, sade: »Det är icke sant.» Antingen är det icke sant, att herr Törnkvist alltid representerat sitt partis ståndpunkt, dess *försvarsvänliga* ståndpunkt, eller också är det icke sant, att han alltid varit pacifist. Antingen eller, herr Törnkvist! Jag tycker, att i samma ögonblick man tillrättavisar andra i fråga om tonen och diskussionsmetoderna i kammaren, bör man vårda sig om åtminstone ett minimum av logik i sin egen argumentation. Herr Törnkvist tillät sig — måhända var det ett ockrande på kammarledamöternas strängt upptagna tid, den tid, som återstår — en hänvisning till studiet av kammarens protokoll, och han trodde, att detta studium skulle verifiera hans uppfattning om socialdemokratiens »alltid försvarsvänliga» ståndpunkt. Förlåt, herr Törnkvist, men jag tillät mig dels under föregående sommar och dels under sommaren förut att sitta i riksdagsbiblioteket ett par månader. Jag läste då igenom andra kammarens och delvis första kammarens protokoll från 1911, då Thorsson var huvudtalare för socialdemokratien i militärfrågan. Jag läste igenom dem från 1912. Jag läste igenom dem från 1914. Jag läste igenom dem från 1917. Jag läste igenom dem från 1924, då Per Albin Hansson bar fram en militärmotion med motiveringar för de yrkanden han kom till. Och jag

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

läste igenom dem från 1925. Jag tror, att herr Törnkvist skall förlåta mig, om jag efter detta säger, att herr Törnkvist använder sig av vågade metoder, då han hänvisar kammarens ledamöter till studium av dessa protokoll och hävdar, att i dessa protokoll får man beviset för socialdemokratiens »alltid» hävdade försvarsvänlighet.

Vår grupp — herr Molander tillhörde den då ännu — frambar en motion till 1924 års riksdag. Det var en motion, som ställde sig på den *principiella försvarsvänlighetens* ståndpunkt. Vi krävde där första gången den så kallade arbetare- och bondearmén. Den gången svarade socialdemokraterna på denna positiva ståndpunkt, som jag tror har hemul i landets historia och befolkningens sammansättning och som framför allt har hemul i vår socialistiska uppfattning, med att Thorsson stod upp och sade: »Kilbom och hans partikamrater vilja taga Olsson i Kullenbergstorp i famnen.» I dag skulle jag kunna svara med att socialdemokraterna göra detsamma med herr Ossbahr, som själv, som den ärlige karl han framställer sig, säger sig stå på *den yttersta högern* och som är agitator för Riksförbundet för Sveriges försvar. Herr Ossbahr å sin sida är den förste, som faller socialdemokratiens talesman herr Törnkvist i famnen och säger, att han kan instämma med honom och är tacksam för vad han sagt. Jag tycker, herr Törnkvist, att när allt detta passerat, säkerligen iakttaget och åhört av en hel del av kammarens ledamöter, skall man vara litet försiktigare med förebråelserna mot oss.

Efter 1924 hava vi deklarerat i överensstämmelse med vår ståndpunkt många gånger. I dag har min partikamrat Ture Nerman i första kammaren läst upp en skriftlig deklaration, i sak fullkomligt överensstämmande med dem mina partikamrater Edoff Andersson och Flyg här avgivit, nämligen att om det gäller att försvara *demokratien mot fascismen*, som nu tränger sig fram i världen, och framför allt om det gäller att försvara något ännu bättre än den borgerliga demokratien: *den socialistiska demokratien*, då skola vi vara med. Jag bestrider varjom och enom rätt att söka frånkänna oss den uppfattningen.

Men, mina herrar, vad är det vi kritisera? Edoff Andersson har i ett — jag vågar påstå — på sakkunskap byggt anförande i fråga om förvaltningsmetoderna inom militärväsendet, beträffande vilket förvisso icke ens landets försvarsminister kan göra honom sakkunskapens ära stridig, sagt: Varför, då vi leva i sparsamhetens tidevarv, vilja herrarna icke spara på *alla* punkter? Varför spara ni enbart ifråga om dem, som äro ekonomiskt sämst ställda inom det militära systemet? Varför sker ingen sparsamhet i fråga om de andra? Jag fäster uppmärksamheten på, att icke ens herr Törnkvist, som dock är socialdemokraternas talesman i statsutskottets vederbörande avdelning, gjort ett försök att bestrida de sakuppgifter, som Edoff Andersson lämnat, *icke ens gjort ett försök!* Och försvarsministern! Jag vill icke väcka intrycket, att jag begär över hövan. Men nog tycker jag, att försvarsministern skulle stigit upp åtminstone och sagt så här: »Jag känner icke till detaljerna, som Edoff Andersson kritiserade; men jag skall omedelbart undersöka dem, och visa de sig riktiga, skola däremot svarande handlingar vidtagas». Den deklarationen avgåvo här i kammaren försvarsministern i den första ekmanska regeringen, försvarsministern i den andra ekmanska regeringen och försvarsministern i senaste högerregering. Den socialdemokratiska regeringens försvarsminister — är det måhända en tillfällighet? — har tegat på denna punkt. Jag hoppas, att tystnaden icke innebär en legalisering av — jag använder måhända ett för starkt ord — ökända förvaltningsmetoder.

När nu i hela världen krafter tränga på, som erfarenheten visar i sin tjänst

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

taga också militären *mot* det arbetande folket, vad tänka herrarna göra? Kan ni uppställa någon garanti för militärens förhållande? Tror ni på, att det militärväsende, ni i dag med rund hand begära anslag till, kommer att bliva ett försvar för folkets intressen för demokratien, för det system, som vi hava olika meningar om men som vi i alla fall anse bättre än *det fascistiska* systemet. På den frågan har vi överhuvud taget icke fått svar.

Jag tycker sålunda, herr talman, att debatten kommit en liten smula på sned, också på grund av vad här *icke* har sagts från försvararna av regeringen. Hade vi icke allihop väntat att få från regeringen en redogörelse för, hur *den* ser läget i Europa? Hade det icke varit lämpligt att i detta sammanhang avgiva för kammaren, som ju dock är *beviljare* av de medel, för vilka delegationen skickats till avrustningskonferensen i Genève, en redogörelse för hur långt arbetet hunnit *där* och hur »avrustningsarbetet» pågår i olika länder?

I Norge, mina herrar, har man nyligen beslutat en försvarsorganisation, en s. k. elastisk sådan, innebärande möjligheter att nedskära utgifterna till något över 30 miljoner kronor om året, en organisationsram, som med andra ord möjliggör besparingar i denna tid men som man anser — de s. k. sakkunniga hävda visserligen en annan uppfattning — kunna byggas ut. I Sverige går den socialdemokratiska regeringen icke ens så långt, den *står till höger* om en del borgerliga i Norge. Då regeringens ledamöter — åtminstone ett par av dem — vidare hava förklarat, att de icke längre tro på det *internationella* avrustningsarbetet utan att detta skall bedrivas *nationellt*, hade det varit lämpligt, att de här deklarerat, om de nu, efter det uppenbara misslyckande, som ägt rum i Genève, vilja gå in på ett nationellt avrustningsarbete eller om de anse situationen sådan, att det varken kan bedrivas internationellt eller nationellt avrustningsarbete.

Det hade också varit lämpligt kanske, om vi fått svar på frågan: Anser man att det nuvarande militärväsendet skall vara ett skydd mot fascismen? Jag skulle dock tro, att för ett parti, som påstår sig företräda folket, borde det hava varit av vikt att klargöra, huruvida det anser, att de medel, som nu beviljas, skola användas för att gagna just folkets intressen eller ett fåtals. Det är enbart glädjande, om högern vill medverka till att militärens handlingar komma att motsvara bekännelsen till demokratiskt statsskick, folklig självstyrelse och dylikt, men någon högerns deklaration ha vi icke fått.

Slutligen — jag antar, att herrarna icke taga hänsyn till varifrån de anförda klagomålen på förvaltningsmetoderna inom militärväsendet komma — har ingenting meddelats om man vill undersöka de klagomål, som anförts, eller, ifall man håller på att undersöka dem, till vilket resultat man kommit.

Ligger måhända den saken också inom försvarskommissionens arbetsområde? I så fall hade det varit rimligt, att riksdagens andra kammare fått något besked. Jag tror, herr talman, att det kan vara anledning säga detta i slutet av denna debatt, men jag har ingen som helst förhoppning, att det kommer att medföra något resultat.

Anser regeringen således att »avrustningsarbetet» skall fortsätta? Efter vilka linjer? Internationellt eller nationellt? Varom icke, vilka äro motiven? Hur ser regeringen saken? Vilka åtgärder tänker den vidtaga? Den politik, som regeringen bedriver, är väl icke en politik, som hankar sig fram från minut till minut, från timme till timme. Regeringen har väl en ståndpunkt. Vilka åtgärder ämnar regeringen vidtaga för att försöka få militärväsendet till skydd mot fascismen, för självstyrelsen i våra kommuner och i staten, för folkets rätt, även om det är med inskränkningar, att bestämma över sina egna angelägenheter? Vilka åtgärder ämnar regeringen vidtaga för

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

att rensa upp i de fullständiga snår av missförvaltning och misshushållning, som finnas på militärväsendets område? Jag är den förste att uttrycka min stora tillfredsställelse med att regeringens huvudorgan ingripit i fråga om skandalen i Vaxholm och inom flyget. Men glöm icke bort, att *innan* regeringsorganet påtalade dessa saker, innan det tillsattes extra revisorer, hade herr Edoff Andersson i denna kammare tre gånger tror jag, *påtalat dessa förhållanden* i riksdagen. Är det verkligen nödvändigt, att det skall ske förskingringar och allt vad därtill hör, för att herrarna skola vakna?

Som sagt, *garantera* ni, att militärväsendet blir ett skydd för de produktiva massornas rätt att vara herre i eget hus, skola vi icke vara de njuggaste, då det gäller att bevilja anslag. Men till ett försvarsväsende, som kommer att användas *mot de arbetande massorna* i stad och på land, industriens och jordens arbetare, till ett dylikt militärväsende må herrarna förstå, att vi icke kunna vara med om att bevilja anslag.

Jag skall slutligen begagna tillfället, herr talman, då det icke varit möjligt för mig förut efter debatterna i början av riksdagen, att tillbakavisa en beskyllning, som riktats mot mig, måhända på grund av missförstånd av vad som sagts. Det sades då, att vi hade som högsta syfte att »misstänkliggöra» officerskåren. Officerskåren som kår vill vi icke misstänkliggöra, men då officerskåren låter sig bruka som vapen för strävanden mot arbetarklassen, då är det en klar plikt att bekämpa densamma. Det är, vad vi velat ha sagt och som jag nu passar på att upprepa.

Herr **Lindman:** Herr talman! Jag skall efter denna långa debatt icke gå in på någon behandling av den fråga, som herrarna nu diskuterat mer än fyra timmar, skulle jag tro. Men jag skulle vilja fråga dem, som haft stortvätt med varandra, om de icke skulle kunna till en annan gång hitta på en lämpligare tummelplats för sina orgier i att leta reda på vad den ene eller den andre sagt vid tidigare tillfällen, förlegade ståndpunkter eller färska ståndpunkter, för att åtminstone kunna bevara åt andra kammaren det anseende, andra kammaren bör äga. Kunna icke herrarna taga och använda någon tid att debattera detta för eder själva och låta andra kammaren sköta sina angelägenheter. Skall debatten få dragas ned, herr förste vice talman, på detta sätt, skall man få breda ut sig på det sätt, som här från olika håll gjorts, då vågar jag påstå, att om det finns någonting, som hos svenska folket skall väcka leda för parlamentarismen, är det just en debatt sådan som denna. Vill ni det, ha ni vunnit edert syftemål. Men i allt detta, under hela denna debatt, som förts, vet herrarna, vad ni debattera? Ni behandla statsutskottets utlåtande nr 56 men tala om utlåtandet nr 57, ett utlåtande som medfört ett yrkande på att allt militärt försvar skall slopas i vårt land, att alla anslag till detta skola strykas bort. Ha ni ingen känsla av edert ansvar för fosterlandet? Under hela denna debatt tycker jag det mest beklagliga och beklämmande av allt är, att i en tid som denna icke nämnts ett ord om det stora gemensamma, om vårt fosterland. Är det värdigt detta?

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Andersson i Stockholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 56, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst samt anslagen, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 2.

Om avslag å under fjärde huvudtiteln äskade anslag m. m.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets utlåtande, nr 57, i anledning av väckta motioner om avslag å under fjärde huvudtiteln äskade anslag m. m.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Jag skall endast i anslutning till den förda debatten be att få yrka bifall till vår motion.

Herr **Brädefors:** Herr talman! Med hänvisning till vad jag sagt i debatten i föregående fråga ber jag endast att få yrka bifall till motionen nr 128.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Herr förste vice talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till motionen II: 99 samt 3:o) bifall till motionen II: 128; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förstnämnda propositionen.

§ 3.

Sedan herr talmannen nu uppkommit och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, upptogs vidare till behandling statsutskottets utlåtande, nr 4, angående regleringen för budgetåret 1933/1934 av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till försvarsdepartementet.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Ang. utgifterna under fjärde huvudtiteln.

I *punkten 1* gjorde utskottet en anmälan.

Sedan punkten föredragits, erhölls ordet av

Herr **Ossbahr,** som yttrade: Med hänsyn till den långa debatt, som redan förts rörande försvarsväsendet, skall jag tillåta mig vara mycket kortfattad.

Ang. utgifterna under fjärde huvudtiteln. (Forts.)

När jag erhållit herr talmannens tillstånd att på denna punkt säga några ord, är det självfallet icke för att debattera punkten i fråga utan för att få giva uttryck åt några synpunkter rörande huvudtiteln i dess helhet.

När man ser det sätt, varpå denna huvudtitel blivit behandlad i statsverkspropositionen innevarande år, måste man fråga sig, huruvida verkligen vårt försvar tidigare blivit på ett sådant sätt gynnat på andra områdens bekostnad, att man nu kan vidtaga de föreslagna beskärningarna utan våda eller utan att åstadkomma någon skada. Man behöver icke gå längre än till själva statsverkspropositionen för att finna svaret på denna fråga. Granskar man denna proposition närmare, skall man finna, att intet område i så hög grad drabbats av beskärningar som försvaret, och man skall finna, att försvaret även under de gångna åren drabbats utav kraftiga nedskärningar i olika hänseenden. Under det att stegringen av de verkliga statsutgifterna under tiden från 1923/24 till 1931/32 utgjorde nära 166 miljoner kronor med bortseende från försvarsanslagen, så har allt sedan budgetåret 1926/27 försvarsväsendet varit föremål för ständiga nedskärningar. Jag erinrar om att utgifterna till försvarsväsendet föregående år skuros ned med nära 9 miljoner kronor. Huvudtitlarna hava i år sammanlagt beskurits med i runt tal 42 miljoner kronor, men utav denna summa faller nära hälften på försvaret.

Det är emellertid icke bara på det sättet, som försvarsväsendet fått känna utav besparingstendenserna, utan jag måste finna själva tillvägagångssättet synnerligen anmärkningsvärt. Man har icke prövat och undersökt, huruvida och i vilken mån nedskärningar eventuellt kunna vara möjliga, utan att man därigenom åstadkommer någon skada, utan man har helt enkelt från Kungl. Maj:ts sida bestämt, att försvarskostnaderna icke finge överskrida vissa angivna belopp. Lantförsvaret skulle hålla sig inom en kostnadsram av 62 miljoner kronor, och utgifterna för sjöförsvaret finge icke överstiga 31 miljoner. Kostnadsramen för flygvapnet bestämdes till 8 miljoner kronor. Man gav de militära myndigheterna helt enkelt direktiv att inom den angivna kostnadsramen söka ordna förhållandena på bästa sätt, och det är självfallet, att de militära myndigheterna fullgjort detta sitt åliggande. När man i statsverkspropositionen framlägger de förslag, som de militära myndigheterna uppgjort i anslutning till dessa dem givna direktiv, har man emellertid underlåtit att ens omnämna de allvarliga varningsord, varav framför allt generalstabschefen låtit sitt förslag åtföljas. I den skrivelse till Konungen, varmed generalstabschefen överlämnade förslaget, framhåller han bland annat ordagrant följande: »När jag till fullgörande av mig given befallning i samråd med arméförvaltningen framlägger ett dylikt förslag, är det min plikt att för Eders Kungl. Maj:t framhålla de vådliga följder för arméns försvarsberedskap och krigsduglighet, ett antagande av detta förslag skulle medföra.» Det synes mig, att det varit önskvärt, att dessa allvarliga varningsord influtit i årets fjärde huvudtitel.

Det kan måhända vid ett första påseende icke synas så allvarligt, om man vidtager vissa nedskärningar utav anslagen till materielanskaffning och dylikt, och det är också givet, att dessa beskärningar icke äro fullt lika allvarliga i fråga om konsekvenserna som beskärningarna beträffande värnpliktsövningarna. Men om nedskärningar av materielanslagen skola kunna ske utan allvarligare konsekvenser i fråga om ett så beskuret försvarsväsende som vårt, måste de beskärningar, som göras, nästkommande budgetår åtminstone delvis kompenseras.

För min del hyser jag i detta fall ingen som helst illusion, och skulle jag ha hyst någon illusion, har den givetvis förtagits med hänsyn till motsvarande händelser under löpande budgetår. Jag erinrar därom, att då man före-

Ang. utgifterna under fjärde huvudtiteln. (Forts.)

gående år gick att skära ned försvarsanslaget med nära 9 miljoner kronor, så skedde detta visserligen under största möjliga samförstånd mellan dåvarande departementschefen och vederbörande myndigheter, men när vederbörande militära myndigheter ansågo sig kunna medverka till dessa beskärningar, så skedde det under den uttryckliga förutsättningen, att under kommande budgetår kompensation helt eller delvis skulle lämnas. Jag hänvisar exempelvis till arméförvaltningens skrivelse i anledning av nedskärningen av engångsanslaget för anskaffning av artillerimateriel, däri arméförvaltningen framhåller, att då ämbetsverket anser sig kunna föreslå denna beskärning av årskvoten med en miljon kronor, sker det under den uttryckliga förutsättningen, att under ett vart av de återstående fyra åren av den för engångsanslaget bestämda tioårsperioden årskvoten i stället komme att i motsvarande mån ökas. Samma villkor framställdes också av marinförvaltningen, då det gällde beskärningen av anslaget till flottans ersättningsbyggnad. Dessa villkor ha emellertid icke blivit uppfyllda, utan i stället har man även innevarande år fortsatt på den en gång inslagna nedrustningsvägen, varvid man enligt min uppfattning gått så långt, att man tagit ett ganska kraftigt steg till och med bort från 1925 års försvarsordning.

I sitt tillvägagångssätt har Kungl. Maj:t enligt min uppfattning i åtskilliga hänseenden liksom velat se bort ifrån, att försvarsväsendet dock har en verklig och en egentlig uppgift, och såsom ett exempel till stöd för detta mitt påstående skulle jag vilja hänvisa till anslaget angående engångskostnader för anskaffning av artillerimateriel. Vid bedömandet av anslagsbehovet har departementschefen granskat, vad som erfordras för upprätthållande av verksamheten vid exempelvis gevärsfaktoriet i Eskilstuna och gasmaskfabriken vid Åkers krutbruk. Men jag tillåter mig erinra, att detta anslag även har andra ändamål, nämligen att tillgodose försvarsväsendets krav på detta område.

Det må kanske, herr talman, tillåtas mig att något exemplifiera min syn på hela denna fråga, och jag ber då att få hänvisa till hur man förfarit i vissa hänseenden. Enligt 1925 års härordning beslöts vissa engångskostnader för materielanskaffning till artilleriet och man utsträckte den period, varunder denna anskaffning skulle ske, till icke mindre än tio år. I budgetreglerande syfte har man i år liksom i viss mån föregående år använt sig av vissa s. k. reservationer. Men jag tillåter mig påpeka, att dessa reservationer ingalunda alltid bestå av verkliga besparingar utan endast innebära, att man uppskjutit användandet av vissa anslag i en del hänseenden till ett kommande budgetår. Begagnar man sig nu av dessa reservationer i budgetreglerande syfte, innebär detta självfallet ingenting annat, än att man ytterligare förlänger den redan förut ganska långa tiden för anskaffning av det artillerimateriel, som anses behövligt i anslutning till 1925 års härordning.

Ett annat exempel förefaller mig kunna sökas i fråga om byggnadsanslaget. Arméförvaltningen har där hemställt om ett belopp på 2,717,000 kronor, men departementschefen har av besparingsskäl, som det står i statsverkspropositionen, nedskurit anslaget till 1,730,000 kronor. Redan innevarande år beskars denna anslagspost med 200,000 kronor, och ganska svåra brister föreligga i fråga om underhållet av lantförsvarets byggnader och dylikt. Dessa brister hava också, om jag är rätt upplyst, blivit av militieombudsmannen vid flera tillfällen påtalade. Det är också ganska naturligt, att dylika brister skola uppstå med hänsyn till den låga beräkningsgrund, som man använder sig av rörande underhållet. Man räknar där med en halv till en procent av anläggningskostnaderna. Skär man ned detta anslag ytterligare, så kan icke, såvitt jag förstår, ens det nödvändigaste underhållet ombesörjas, och därigenom ökas skadorna å försvarsväsendets etablissement på sådant sätt, att det

Ang. utgifterna under fjärde huvudtiteln. (Forts.)

i längden måste ställa sig synnerligen oekonomiskt att icke verkställa de underhållsarbeten, som äro nödvändiga.

Det finns även många andra exempel, men jag skall icke längre uppehålla kammarens tid. Det förefaller mig emellertid egendomligt, att man på detta sätt skär ned anslag under försvarsväsendet, samtidigt som man med rätta klagar över den rådande arbetslösheten. Man klagar över att olika industriella företag måste inskränka eller helt inställa sin drift, men samtidigt stryker man just sådana anslag inom försvarsväsendets område, som skulle kunna bidraga till att skapa arbetstillfällen. Man söker med ljus och lykta för att finna arbetstillfällen ute i landet, och man finner i stor utsträckning sådana arbetstillfällen, som knappast tjäna något annat ändamål än att bereda arbetslösa sysselsättning, samtidigt som inom försvarsväsendets område finnas rikliga arbetstillfällen, som icke bara äro ägnade att ge de arbetslösa sysselsättning, utan som därjämte äro nödvändiga, om man överhuvud vill tillgodose försvarsväsendets berättigade krav. Jag kan för min del icke finna, att ett sådant tillvägagångssätt vittnar om verklig omtanke om försvarsväsendet. Och herr Hage har ju tidigare i kväll givit vittnesbörd om att försvarsviljan på det hållet icke alltid är så framträdande, som man ibland vill göra gällande.

Jag har, herr talman, självfallet intet yrkande på denna punkt. Men jag har i alla fall icke kunnat underlåta att vid behandlingen av försvarshuvudtiteln ge ett uttryck, i någon mån åtminstone, åt de synpunkter och åt den oro, som dessa tider behärska stora delar av vårt folk inför de ständiga beskärningar och de ständiga nedrivningsarbeten, som drabba vårt försvarsväsen, icke endast i år, utan som hava fortgått under de senaste åren, och som man även synes ämna fortsätta under kommande år.

Herr *Lithander* instämde häruti.

Vidare anförde:

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Vennerström:** Jag har, herr talman, icke känt något inre starkt behov att deltaga i den föregående långvariga debatten, denna debatt, som skulle gälla principer, men som i sin virrighet rörde sig med allt möjligt och omöjligt mellan himmel och jord. Man har från herrarna på kommunistsidan, herrar Andersson, Flyg och Kilbom, i upprepade vändningar sökt provocera mig till ett uttalande. Man har varit förvånad över att jag icke deltagit i denna debatt. Jag vill lämna det korta, klara och tydliga svaret, att det kan icke falla mig in som ledamot av regeringen att deltaga i en diskussion rörande en enskild kommunistisk okynnesmotion, som icke kan bifallas och icke är ägnad att bifallas.

Jag har i stället, herr talman, anhållit om ordet på grund av det principiella anförande rörande fjärde huvudtiteln, den huvudtitel, för vilken jag själv ansvarar, som nyss hållits vid början av denna frågas behandling. Då herr Ossbahr — jag vet icke, om jag törs kalla honom högerbolsjevik — kom att sluta sitt anförande med att säga, att han självfallet icke ställde något yrkande, så blev jag onekligen något förvånad, emedan jag fann, att bristen på yrkande — och det gäller förmodligen även de övriga punkterna i huvudtiteln — icke stod i något logiskt sammanhang med vad herr Ossbahr yttrade i sitt anförande. Herr Ossbahr klandrade regeringen, och han klandrade självklart departementschefen, undertecknad. Jag hade icke visat nödig omtanke om landets försvar, jag hade sökt undergräva detsamma och hade vidtagit förfaranden, som han själv i olika avseenden ansåg icke lämpliga och förmodligen icke tillbörliga.

Ang. utgifterna under fjärde huvudtiteln. (Forts.)

Jag ber att gent emot denna förkastelsedom endast få uttala min varma tacksamhet till herrarna av statsutskottet, som nådens år 1933 hava presterat den ganska underbara och i denna den nationella söndringens tid t. o. m. litet upplyftande synen av den fullkomliga nationella samlingen omkring den socialistiska regeringens förslag. Jag ber att gent emot herr Ossbahr och hans uttalande få konstatera, att jag finner bland dem, som medverkat till det oreserverade tillstyrkandet av regeringens förslag — oreserverat så när som på en enda punkt, nämligen den om skytteanslaget, där skiljaktigheten gäller ungefär 83,000 kronor — icke bara mina egna partivänner. Jag finner icke bara den borgerliga vänstern, icke bara herrar bondeförbundare, utan jag finner på samma gång högerns samtliga ledamöter, herr Ossbahrs egna partivänner. Jag ber för min del få slå fast, att om här begås något illdåd gent emot försvarsväsendet, då är högern medverkande, högern är ansvarig, högern är solidarisk, och högern skall icke kunna slingra sig ifrån det ansvaret. Jag skulle för min del vilja hemställa till herr Ossbahr såsom en av de främsta ledarna av unghögern, av den s. k. högerfrontens försök att utnyttja de nationella stämningarna för högern för närvarande, jag skulle vilja hemställa till honom, om det är lämpligt efter ett enhälligt tillstyrkande och, jag förmodar, enhälligt antagande av regeringsförslaget i de olika punkterna, att denna agitation alltjämt fullföljes från enskilda ledamöter eller enskilda grupper av högerpartiet?

Sedan ber jag få glädja mina vänner på kommunistfronten — vi hava gott om fronter i dessa tider — nämligen herrar Andersson, Flyg och Kilbom, samt därjämte även herr Ossbahr, med några ord. När det för mig gällde att lägga upp besparingsprogrammet och jag här ville hava en besparing på ungefär ett tjugutal miljoner kronor — det förefaller, som om det kommer att erhållas ungefär 17—18 miljoner kronor, och det är jag för min del synnerligen tacksam för — så gav jag det direktivet, som herrarna och damerna säkert väl känna till, till samtliga militära myndigheter, till marinstaben och generalstaben samt även till chefen för flygvapnet, att man skulle lägga besparingsåtgärderna så, att man icke avskedade några av de anställda, och att man, så länge det var görligt, icke minskade arbetstillfällena inom de olika militära anstalterna. Jag tror, det djärves jag säga, att i det väsentliga har man nått syftemålet, men det har naturligen kommit att gnissla på en och annan punkt. Och en av de punkter, där det gnisslar mest, i varje fall i denna diskussion och inom herr Edoff Anderssons förbund och inom hans eget ledande partiorgan, som han själv månatligen sänder ut, är punkten rörande vapen- och ammunitionsanslaget, vilken punkt även herr Ossbahr för sin del vidrörde.

Jag har som den ärlige man jag är velat deklarera följderna och svårigheterna av nedrustningen utan varje tanke på smussel i ett eller annat avseende. Jag har därför, sedan jag erhållit besked från artilleridepartementets sida, ärligt sagt ifrån, att minskningen av vapen- och ammunitionsanslaget till 3,600,000 kronor kunde komma att innebära ett betydande ingrepp i de anställdas villkor inom de olika ammunitionsfabrikerna. Jag har meddelat — och herr Andersson var synnerligen upprörd över det — att enligt artilleridepartementets mening skulle detta kanhända för 385 arbetare komma att betyda, att ungefär en tredjedel av dem eller något mera skulle få en minskning i sitt arbete med ungefär 25 %, alltså med en fjärdedel. Nu vill jag meddela kammarens ledamöter — och i första rummet ber jag herr Andersson såsom talesman för försvarsverkens civila personalförbund vara vänlig låta de orden gå vidare för att något avspänna den i många fall, som jag förmenar, rätt otillständiga agitation, som från den sidan bedrives, såsom herr Andersson väl känner till — att jag har varit i förbindelse med artilleridepartementet senast under gårdagen, och att man där gjort klart för mig, att de approximativa

Ang. utgifterna under fjärde huvudtiteln. (Forts.)
och preliminära beräkningar, som man tidigare lagt fram, blivit föremål för en överarbetning, och en noggrann sådan, som givit till resultat, att efter allt att döma farhågan om minskade arbetstillfällen är i betydlig grad överdriven. Jag erhöll under gårdagen besked därom, att det ljusnar för dessa anställda, det ljusnar för dessa fabriker. Och då exempelvis herr Andersson talade om, att vid Mariebergsfabriken här utanför, där Västerbron kommer att stanna, man skulle ha att vänta en oerhörd nedskärning, så kan jag säga herr Andersson, att genom vissa privata beställningar, som tillkommit utöver de statliga, är situationen för Mariebergsfabriken den, att enligt meddelande inga inskränkningar behöva vidtagas under hela det löpande året.

Jag kan vidare tillägga, att skulle i varje fall någon sådan minskning av arbetstillfällena komma till stånd, som man från artilleridepartementets sida talat om — för närvarande synes det närmast röra sig om inskränkning med morgontimmarna på lördagarna — så är saken den, som herrarna och damerna känna till, att utskottet har anvisat samma väg som Kungl. Maj:t själv i beredskapspropositionen anvisat, nämligen den att fylla ut behovet med s. k. beredskapsarbeten. Jag kan därjämte meddela, att jag har själv personligen på ort och ställe vid Åkers krutbruk, där det skulle komma att klämma icke så litet, varit och undersökt förhållandena samt därvid funnit, att det finns åtskilliga arbeten, som skulle kunna komma till stånd i form av beredskapsarbeten, om anslag för sådana ställas till förfogande för arbetare vid detta företag.

Jag har, herr talman, velat beröra dessa synpunkter i debatten, då jag anser, att man icke kan låta den agitation, som här pågår, under förmenande att jag trampat behöriga krav från arbetarnas sida under fötterna, utan vidare pågå.

Herr **Ossbahr:** Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet uttalade sin förvåning över att jag i trots av mina uttalade synpunkter på försvarsfrågan icke slutade mitt anförande med något yrkande. Om herr statsrådet betraktar förevarande punkt i statsutskottets utlåtande nr 4, skall herr statsrådet finna, att utskottet i denna punkt endast kommer med en anmälan. Ett yrkande kan sålunda här helt enkelt icke ställas, vare sig från min sida eller någon annans. Om jag det oaktat på denna punkt erhållit ordet för att göra ett uttalande av mera principiell innebörd, så beror detta därpå, att det efter samråd med herr talmannen ansetts lämpligt att, då mitt anförande, som sagt, rörde hela fjärde huvudtiteln, detta mitt anförande blev framfört vid behandlingen av första punkten.

Herr statsrådet ville vidare göra gällande, att någon meningsskiljaktighet skulle förefinnas mellan mig och högerledamöterna av statsutskottet vid det förhållandet, att högerledamöterna i statsutskottet icke anmält någon reservation. Jag går ut ifrån, att någon ledamot av statsutskottet tillhörande mitt parti kan ge herr statsrådet ett svar på denna hans fråga.

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet framhöll, att han i olika direktiv till de militära myndigheterna uttryckligen framhållit nödvändigheten av att man bland annat iakttoge, att såvitt möjligt arbetstillfällena för vid lantförsvaret anställda arbetare icke minskades. Detta är givetvis en synnerligen beaktansvärd synpunkt. Men när herr statsrådet så kraftigt tryckte på just denna synpunkt, innebär det ett bevis för riktigheten av min uppfattning, att man liksom vill bortse ifrån, att försvaret dock har en annan uppgift än att sysselsätta arbetare och skapa arbetstillfällen. Detta må även vara en uppgift, men huvuduppgiften för vårt försvarsväsen är väl i alla fall att skapa ett effektivt försvar. Det hade varit mycket betydelsefullt och framför allt inneburit mera av omtanke för försvaret som sådant, om herr statsrå-

Ang. utgifterna under fjärde huvudtiteln. (Forts.)

det och chefen för försvarsdepartementet i sina direktiv till de militära myndigheterna särskilt framhållit nödvändigheten av att besparingarna icke skedde på sådant sätt, att man därmed äventyrade försvaret. Det hade, säger jag, varit önskvärt, om han framför allt framhållit nödvändigheten av att beskärningarna icke äventyrade den ena eller andra institutionen inom försvarsväsendets område. Nu har man liksom velat bortse ifrån att försvaret dock har en väsentlig och självständig uppgift. Synpunkterna på arbetstillfällena o. s. v. må vara aldrig så värdefulla, men de äro dock och förbliva andrahandssynpunkter.

Herr **Holmgren**: Herr statsrådet konstaterade i sitt anförande nyss, som det ville förefalla mig med en viss tillfredsställelse, den enighet i uppfattningen, som hade kommit till uttryck i statsutskottets behandling av fjärde huvudtiteln så till vida, att samtliga partier tyckas hava varit ense på alla punkter utom på en, nämligen frågan om anslaget till skytteväsendet. Och det vill förefalla mig, som om herr statsrådets optimism drev honom till att i detta sakförhållande spåra en överensstämmande uppfattning i försvarsfrågan hos alla de olika partierna. Jag är i så fall ledsen att behöva förtaga den illusion, i vilken herr statsrådet tycks befinna sig. Jag håller före, att denna enighet i utskottsbetänkandet mindre beror på en enhetlig uppfattning om försvarsväsendets behov än på den omständigheten, att de flesta stora och viktiga frågor, rörande vilka meningsskiljaktigheter i regel förekomma på denna huvudtitel, redan på ett tidigare stadium av riksdagsarbetet hava blivit utbrutna och behandlade av denna kammare, och att åtskilliga andra stora och viktiga frågor komma att behandlas av det s. k. välfärdsutskottet. Vad som här återstår och som vi i dag skola behandla, är egentligen endast sådana frågor, om vilka någon meningsskiljaktighet knappast kan råda med undantag av frågan om anslaget till det frivilliga skytteväsendet, i vilken fråga vi sedan gammalt hava ganska olika uppfattningar.

Herr **Andersson** i Stockholm: Till en början skall jag be att få erinra om att jag i går här föreslog, att behandlingen av dessa frågor, som vi nu diskutera och tidigare i dag hava diskuterat, skulle tillgå så, att man flyttade upp utlåtandena om de båda motionerna närmast före statsutskottets utlåtande nr 4 för att, som jag uttryckte det, kunna behandla hela frågan i ett sammanhang. Med anledning därav har jag — jag säger detta närmast på grund av herr Lindmans uttalande om vad vi diskutera — diskuterat hela frågan på en gång på grundval av kammarens i går fattade beslut. Om nu kammarens ledamöter i övrigt hade känt till beslutet, är det ju möjligt, att denna debatt kunnat föras i ett sammanhang. Det spelar emellertid för mig icke någon större roll. Men jag skulle vilja säga, att jag tror, att det med hänsyn till debatten hade varit fördelaktigt, om herr försvarsministern hade lämnat sina uppgifter och uttalanden redan under den tidigare diskussionen här i kammaren. Jag tror, att detta hade varit nyttigare för saken och diskussionen och betydligt bättre än det inlägg, som från annat håll här gjorts för bemötande av de erinringar, jag ur försvarsväsendets arbetares synpunkt gjort till dessa frågor.

Herr statsrådet hemställde, att jag skulle låta hans uttalande gå vidare och detta för att få slut på en otillständig agitation, som herr statsrådet uttryckte det. Ja, meningarna äro väl alltid delade om vad som är tillständigt och otillständigt, men för att visa att jag icke har för avsikt att undanhålla någons uppfattning och besked om vad som skall göras för arbetarna inom försvarsväsendet, skall jag här utan vidare säga herr statsrådet, att hans

Ang. utgifterna under fjärde huvudtiteln. (Forts.)

uttalande sådant det kommer att stå i det stenografiska protokollet skall införas i den tidning, som jag har nöjet att redigera för försvarsväsendets arbetare, så att det skall komma i händerna på varenda en, som är anställd inom detta verksamhetsområde, och längre kan jag naturligtvis icke gå i objektivitet, det förstår jag, att herr statsrådet också är ense med mig om.

När det gäller detta besked om ökningen av arbetstillgången, som skulle ske vid ammunitionsfabrikerna, så är det naturligtvis för de där anställda gott och väl, att arbetet kommer att räcka för dem, så att de kunna försörja sig. Jag skall icke ge mig in på någon argumentering om de privata beställningar, som där skola utföras, även om jag har vissa synpunkter i speciella frågor. När det emellertid gäller arbetstillgången för de övriga vid intendenturverkstäderna sysselsatta, är det i runt tal 900 arbetare, för vilka det, såvitt jag kan se, är fråga om att det blir en arbetstidsinskränkning av 30 %. Det är alltså det minsta man kan räkna med att inställa arbetet på måndagar och lördagar. Som förbundet i en skrivelse till statsrådet redan påpekat, kommer det att medföra, att manliga arbetare på en hel del platser komma upp till en inkomst, som rör sig omkring 30 kronor i veckan. Jag förmodar, att det kan vara mig tillåtet att till herr statsrådet här ställa frågan, vad statsrådet har för uppfattning om de åtgärder, som böra tillgripas för att dessa arbetare på grund av sin anställning i tjänsten skola kunna i den anställningen få en inkomst sådan att de kunna försörja sig på den. Ty de 30 kronorna räcka icke att försörja en arbetare och hans familj på. Jag tillåter mig alltså ställa den frågan: vad har herr statsrådet för uppfattning om de åtgärder, som böra tillgripas för att ekonomiskt föra dessa arbetare någorlunda på det torra, och jag förmodar, att herr statsrådet skall vara beredd att ge mig ett besked om den saken. Den rör sig alltså om ett betydande antal av de vid arméns arbetsplatser anställda arbetarna, som komma i en ganska svår ekonomisk situation på grund av de här beslutade åtgärderna. I övrigt har jag på grund av vad som har sagts icke anledning att tillägga något ytterligare, men jag ber att få understryka, att jag tror att det icke hade skadat, att herr statsrådet självt hade lämnat upplysningar i denna fråga tidigare i stället för att överlämna det åt någon annan.

Herr **Lindman:** Herr talman! Jag var tillfälligtvis inte inne i kammaren, när herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet hade sitt yttrande nyss, men det har delgivits mig ett uttalande, som herr statsrådet skulle haft i detta sitt anförande, vilket till sitt innehåll skulle varit ungefär så, »att om här begås ett illdåd mot Sveriges försvar, har högern samma ansvar som regeringen». — Herr statsrådet har med dessa ord sålunda velat lägga ansvaret över eller dela ansvaret med oss eller göra oss likställda med sig. Jag ber, herr talman, att få betacka mig för ett uttalande och sådana omdömen som detta. Det har icke Sveriges höger gjort sig förtjänt av att få, allra minst av den, som står i spetsen för försvarsdepartementet.

Jag vill erinra herr statsrådet om högerns ställning till försvarsfrågan år 1925, när socialdemokrater och frisinnade genomdrevo 1925 års härordning. Var icke högerpartiet emot då? Jag vill tala om, att vi riksdag efter riksdag därefter hava försökt att genom motioner få fram förbättringar i 1925 års härordning, och att vi vid varje tillfälle hava försökt motarbeta de attacker, som blivit gjorda i syfte att riva sönder det, som då kallades för demokratiens egen försvarsordning, och särskilt socialdemokratiens egen försvarsordning. Vi hava motsatt oss detta, och vad innevarande år beträffar ber jag att få hänvisa till mitt uttalande i remissdebatten. Jag ber att få hänvisa till detta och till högerns uttalanden under den långa värnpliktsdebatten, där det väl bedrevs

Ang. utgifterna under fjärde huvudtiteln. (Forts.)

ett våldsdåd, ett illdåd skulle jag vilja kalla det, just av herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet emot en väsentlig punkt, en väsentlig del av försvarsordningen, av den försvarsordning som herr statsrådet liksom övriga socialdemokrater varit med om att skapa 1925. Jag ber att få erinra om vad herr Holmgren alldeles nyss uttalade och som ju visar, att herr statsrådet näppeligen har reda på, i vilken ordning hans huvudtitel har behandlats under denna riksdag. Herr statsrådet torde, då han tar kännedom om handlingarna, veta, som herr Holmgren säger, att det har brutits ut viktiga punkter, som behandlats tidigare, t. ex. materialanslaget. Har det icke varit reservation från högerhåll på dessa viktiga punkter? Har det icke yrkats bifall också till dem? Det som förekommer i detta betänkande, som här föreligger på kammarens bord, är sådana frågor, herr statsråd, om vilka i regel icke någon större meningsskiljaktighet brukar råda, och därutöver komma de anslag och frågor, som hänvisats till det särskilda utskottet för att där komma under behandling. Det är ren demagogi alldeles rätt och slätt att beskylla Sveriges höger för att vara med om ett sådant illdåd, som herr statsrådet behagade kalla det, och dela ansvaret med honom. Jag vill icke dela ansvaret med herr statsrådet för vad han gjort i försvarsfrågan, och det kan jag tala om för herr statsrådet, att någon annan förklaring finnes icke, än att herr statsrådet känner sig vara i en något betryckt ställning. Det är hela saken. För övrigt behagar herr statsrådet kalla en av mina partivänner, som hade ordet, för högerbolsjevik. Jag vill nämna, att vi hava inga högerbolsjeviker, inga bolsjeviker i vårt högerparti, men om det är något som vi äro eniga om, så är det, när det gäller försvarsfrågan, och där äro vi så eniga, som någon kan vara i något parti.

Chefen för försvarsdepartementet herr statsrådet **Vennerström:** Herr talman! Innan bravoropen efter herr Lindmans anförande förklingat, ber jag att få uttala den lilla förmodan, att herr Lindmans hela anförande bar prägeln av hans bortovaro under mitt anförande. Herr Lindman har talat om, att jag för min del förmenat, att högern och regeringen nu hava befunnits vara av samma mening i försvarsfrågan. Men det kan, herr Lindman, aldrig falla mig in att uttala en så dundrande dumhet. Vad jag sagt är bara det, att regeringen och högerpartiet hade enat sig jämte övriga större riksdagspartier enhälligt rörande samma förslag i fråga om de olika punkterna av fjärde huvudtiteln, om man undantar frågan om skytteanslaget, och där skilde det sig, som jag nämnde, på 83,000 kronor.

Sedan sade herr Lindman i sin, skola vi säga nervositet — ty herr Lindman är självfallet aldrig någonsin i klämma liksom undertecknad — herr Lindman sade, att det fanns en rad utbrutna materialanslag, där högern tidigare reserverat sig och som tidigare behandlats och där man varit av olika meningar. Herr Lindman nickar — ja, det var ju så! Då ber jag att få säga herr Lindman, att jag har framför mig detta betänkande, däri vi hava samtliga utbrutna materialanslag: punkten 1, ny uppvärmningsanläggning inom Göta ingenjörkårs kasernbyggnad; punkt 2, underhåll av flottans fartyg och byggnader, där det gällde 5,300,000 kronor; punkt 3, befästningar, kustartilleriets kaserner m. m. där det gällde 270,000 kronor; punkt 4, kustartilleriets materiel m. m., en summa på 520,000 kronor; punkt 5, torpeder, 200,000 kronor; punkt 6, flygövningar, 1,100,000 kronor; punkt 7, flygbomber, 35,000 kronor, och sedan punkt 8, flygplan, 60,000 kronor. Samtliga utbrutna anslag äro enhälligt tillstyrkta och enhälligt bifallna, även av herr Lindman. Var finns herr Lindmans och högern reservation? Det finns en enda fråga till, som har blivit behandlad tidigare och där vi varit av olika mening, och det är nämligen frågan

Ang. utgifterna under fjärde huvudtiteln. (Forts.)

om värnpliktsövningarna. Jag vill, herr Lindman, icke återuppliva den för herr Lindman tämligen oangenäma kvällsstund, då herr Lindman var tvungen att återtaga sitt eget yrkande och yrka bifall till det förslag, som riksdagen sedermera biföll, och det som är grundval även för det betänkande i vissa avseenden, som nu föreligger. — Sedan finns det ett enda anslag, som ännu icke har behandlats, och det är frågan om ersättningsbyggnad. Det är den enda nu utbrutna frågan, och huru det sedan i framtiden kommer att ställa sig med den, vill undertecknad lika litet som herr Lindman, förmodar jag, uttala någon bestämd mening om.

Jag summerar: sanningen är den, och jag uttalar den, som jag förut sade, med ganska stark glädje, att man har i realiteten, när det gällde besparingar, gått in i det väsentliga, med undantag av värnpliktsövningarna och de utbrutna ersättningsbyggnaderna, fullständigt och enhälligt för Kungl. Maj:ts förslag. Det är från den utgångspunkten, som jag tillät mig och tillåter mig själv, herr kommendör Holmgren, icke den djärva optimismen om att vi skola komma på samma linje i försvarsfrågan, men den till synes ganska rimliga optimismen om att den agitationen från vissa delar av högern i landet — herr Lindman känner säkerligen herr Ossbahr bättre från denna agitation — att den socialistiska regeringen för sin del icke visar någon respekt för försvaret av de nationella värdena och därför skall dömas såsom begående det ena illdådet efter det andra, att den agitationen bör i anständighetens namn vara slut från och med denna dag.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Jag begärde ordet närmast för att verifiera förloppet av vad herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet nu meddelade. Det är ju på det sättet, att huvudtiteln har i år behandlats på samma sätt som tidigare under åren varit fallet, och de s. k. utbrutna punkterna, d. v. s. de anslag, som man icke kan vänta på, utan om vilkas storlek man måste inom de olika verken på ett tidigare stadium hava kännedom, hava beviljats i kamrarna i början av mars månad, och det är mycket riktigt, som herr statsrådet upplyste om, att de beviljats utan reservation. Samma är ju förhållandet med huvudbetänkandet, som vi i dag föredraga. Det är utan reservation, jag förbigår i det fallet det lilla anslaget till skytteväsendet. Men jag skulle vilja säga till högerrepresentanternas i statsutskottet och framför allt dess första avdelning heder, att även de hava känt trycket av de ekonomiska svårigheterna och hava icke gjort några speciella ansträngningar för att utöka anslagen på fjärde huvudtiteln. När jag säger detta, vet jag mycket väl, att det förelegat och föreligger vissa motioner, men om herrarna erinra sig, att motionstiden med anknytning till statsverkspropositionen och här närmast till fjärde huvudtiteln var ju utgången långt innan det var tanke på att tillsätta välfärdsutskottet, så hava vi uppenbarligen i denna omständighet en ganska god vägledning för vad högern själv som parti tänkt om ökning av anslagen till försvaret. Jag skulle tro, att de yrkanden, som gjorts i det sammanhanget, herr talman, rörde sig allra högst, om jag undantar förslaget om ersättningsbyggnader, på en eller en och en halv miljon kronor, och ett visst förslag, som burits fram, var av den beskaffenhet, att det avslogs utan vidare enhälligt och kommer icke i någon form att framföras, såvitt jag vet, till välfärdsutskottet, så att man kan, tror jag, utan tvekan säga, att samma press av ekonomisk art, av krisart, som har känts i departementet, då fjärde huvudtiteln där utformades, har känts och verkat även inom högern i statsutskottet, och däri hava vi att söka anledningen till att det är sådan enhälligheet om detta betänkande.

Jag vet icke, herr talman, om jag fattade herr Ossbahr rätt, när han förkla-

Ang. utgifterna under fjärde huvudtiteln. (Forts.)

rade, på en undran som ställdes av herr statsrådet, varför han icke gjort något yrkande, att han kunde icke yrka något på en punkt, där blott en anmälan skett. Om detta skulle betyda, att herr Ossbahr i följande punkter kommer att göra yrkanden om ökning av huvudtiteln, så måste ju detta med hänsyn till arbetssättet betraktas som ett spegelfäkteri, ty föreligger en sådan plan eller en sådan mening, så är det alla skäl i att kammaren i stället återförvisar huvudtiteln till utskottet, i stället för att en enskild ledamot av kammaren på olika punkter gör yrkanden om vad hans egna partikamrater i utskottet underlåtit att yrka. För min del skulle jag betrakta ett sådant arbetssätt vara i allra högsta grad olyckligt.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Sedan jag begärde ordet, har vad jag hade på hjärtat i huvudsak blivit sagt, så att jag kan nu inskränka mig till några få ord. Så vill jag först säga till herr Ossbahr, att om det var något som jag och med mig liktänkande tyckte var ett lyckligt grepp av regeringen, var det det resoluta påbudet, att så mycket få ni till varje vapenslag och därmed få ni hushålla och åstadkomma den bästa effekt ni kunna. Jag vågar för min del säga, att om en sådan metod underkännes, har man därmed också underkänt sakkunskapens möjligheter att försöka anpassa sig. Det var med andra ord en ram, som regeringen gav, och jag vet att det har uttalats önskemål om den saken från många olika håll, och jag misstänker, att det finnes åtskilliga, t. o. m. inom herr Lindmans parti, som äro mycket tilltalade av en sådan metod, som den regeringen har använt vid utarbetandet av årets statsverksproposition.

Nu vill jag passa på att säga en sak till, och det är den, att jag tror för min del, att även om herr Lindman hade varit chef för ett försvarsdepartement under denna tid, hade han helt enkelt nödgats att komma med väsentliga nedskärningar på olika punkter även på fjärde huvudtiteln. Om jag säger det, så vill jag samtidigt fråga, vad det kan komma under för rubrik, när herr Lindman har kallat statsrådets anförande för demagogiskt; jag vågar verkligen fråga, vad man skall säga om herr Lindmans krav: så och så mycket vilja vi hava till försvaret, när man själv är övertygad om att man icke kan på minsta sätt realisera sitt program, icke minst på grund av att ingen, icke ens en finansminister i en lindmansk ministär, vore i stånd att trolla bort de utomordentliga svårigheter att uppgöra en budget, som särskilt nu i år hava förelegat.

Herr **Holmgren:** Herr talman! De frågor, som företrädesvis blivit föremål för meningsskiljaktighet i statsutskottet, röra ju materielanslagen. Nu ha vi ju haft stor arbetslöshet, och regeringen hade ställt i utsikt att vidtaga särskilda åtgärder. På den grund har högern i motioner, som kommit att gå till det s. k. välfärdsutskottet, givit uttryck för sin uppfattning om de arbeten, som borde för försvarets räkning utföras. Sålunda: statsutskottet har i år fått avlasta åtskilligt av det vanliga arbetet, och på den grund hava reservationerna blivit så pass tunnsådda som de blivit i år. Detta förhållande utgör på intet sätt något bevis för att något slags enhällig uppfattning skulle föreligga hos socialdemokraterna och högern i fråga om vad försvaret är i behov av i form av anslag.

Herr **Ossbahr:** Herr Törnkvist i Karlskrona förebrådde mig, att jag icke i alla fall kom med något slags yrkande, och han framhöll, att jag i så fall borde på en hel del av punkterna i fjärde huvudtiteln ställa olika yrkanden.

Ang. utgifterna under fjärde huvudtiteln. (Forts.)

Jag tillåter mig påpeka, att man icke gärna kan komma med ett yrkande, om icke det föreligger antingen en utskottets hemställan eller en motion till grund för ett sådant yrkande. Herr Törnkvist kan icke förebrå mig och andra inom mitt parti, att vi icke i början av riksdagen framlagt motioner av tillräcklig omfattning.

Jag tillåter mig påpeka, att på de tio dagar, som stå den enskilde riksdagsmannen till buds att sätta sig in i hela statsverkspropositionen och att framlägga de motioner, som därav kunna föranledas, det icke finnes någon som helst möjlighet att kunna framlägga en, om jag så får uttrycka mig, fullständig fjärde huvudtitel. Det finns ingen möjlighet att inom den tiden påtala alla de brister i olika hänseenden, som man kan anse vidlåda Kungl. Maj:ts förslag. Man får inskränka sig till att peka på några av de väsentligaste bristerna. Men denna begränsning innebär självfallet ingalunda, att man ställer sig solidarisk med Kungl. Maj:ts förslag i alla hänseenden. Herr Törnkvist i Karlskrona framhöll, att på den tiden visste man ingenting om ett välfärdsutskott och därför kunde man icke nu ursäkta sig med att dessa olika frågor, som man anser värdefulla, måhända ändock skulle komma att upptagas i samband med detta utskotts behandling av olika arbetsanslag. Det är alldeles riktigt, men man visste av detta års statsverksproposition, att Kungl. Maj:t skulle framlägga särskilda propositioner rörande olika anslag till arbetslöshetens bekämpande, och jag tillät mig också att i början av riksdagen framlämna en motion, däri jag vördsamt hemställde, att man vid uppgörande av de olika förteckningarna på lämpliga arbetstillfällen jämväl skulle beakta alla de arbetstillfällen av önskvärd och nödvändig beskaffenhet, som förefunnos inom försvarsväsendets område.

När nu emellertid de stora propositionerna kommit, har jag för min del funnit, att man endast i mycket ringa grad beaktat de arbetstillfällen, som förefinnas inom försvarsväsendets område. Jag hade kanhända i början av riksdagen en liten svag förhoppning, att Kungl. Maj:t ändå, eftersom Kungl. Maj:t letade med ljus och lykta efter arbetstillfällen, skulle beakta dem, som redan funnos inom försvarsväsendets område. Så har icke blivit fallet, och det har därför varit nödvändigt, enligt mitt förmenande, att giva uttryck åt den allmänna och principiella syn på det sätt, varpå Kungl. Maj:t beaktat försvarsväsendets krav, som jag och många med mig hyst. Jag kan således icke, herr talman, finna, att de förebråelser, som riktats gentemot mig eller andra inom mitt parti, på något sätt äro befogade.

Herr Anderson i Råstock ansåg, att Kungl. Maj:t förfarit utomordentligt lämpligt, då Kungl. Maj:t icke undersökt, huruvida försvaret överhuvud taget har kunnat beskäras eller icke utan helt enkelt bara dekreterat, att försvarskostnaderna icke få gå utöver viss angiven ram. Mig förefaller ett sådant förfaringssätt icke vara till båtnad för försvaret och icke vittna om någon månhet om försvaret överhuvud taget.

Herr Anderson i Råstock ansåg, att, om man icke ville gilla ett sådant tillvägagångssätt, skulle detta innebära, att man underkände sakkunskapens förmåga att anpassa sig. Om en sak kostar ett visst belopp, så torde sannerligen icke den allra mest förnämliga sakkunskap i världen kunna trolla och anskaffa föremålet för kanske tre fjärdedelar eller hälften av det verkliga kostnadsbeloppet. Jag måste säga, att herr Anderson i Råstock hyser en alldeles utomordentlig tilltro till sakkunskapens förmåga att kunna trolla, då han anser, att hur litet anslag man än har, skall ändå sakkunskapen kunna ordna ett försvarsväsende så att det verkligen fyller sitt ändamål och blir effektivt. Jag har stor tilltro till sakkunskapen, och jag har stor tilltro till särskilt den militära sakkunskapen, men en sådan tilltro till den militära sak-

Ang. utgifterna under fjärde huvudtiteln. (Forts.)

kunskapen, som herr Anderson i Råstock har, det har jag verkligen icke. Det får jag, herr talman, lov att erkänna. Det vore önskvärt, om denna tilltro till sakkunskapens förmåga och omdömesgillhet komme till uttryck vid andra tillfällen och i annat sammanhang, och icke bara då det gäller dylikt nedrivningsarbete eller då det gäller att liksom en smula camouflera det nedraseringsarbete, som man har för handen.

Herr **Lindman:** Herr talman! Herr statsrådet visade ju på att jag i mitt yttrande uttalat mig på ett sätt, som var att missförstå. Jag erkänner det gärna, att jag sagt att man beträffande de utbrutna anslagen reserverat sig i stället för att säga att vi gått på de högre anslagen emot dem, som önskade lägre anslag. Där motion icke väckts, ha vi i alla fall röstat för högsta möjliga anslag. Men det var inte alls detta, herr statsråd, som var huvudsaken i mitt anförande. Det var en ren detalj. Jag är icke det ringaste nervös, ty, herr statsråd, jag brukar inte bli nervös, därför att jag har den lyckliga egenskapen att taga saker och ting mycket trankilt. Det har jag även gjort i detta fall, men jag tyckte den beskyllning, statrådet framställde, var ganska upprörande. Herr statsrådet upprepade nu vad han förut sagt, i ganska olika ordalag, men jag tycker det framgick även av det sista anförandet, att han menade, att den omständigheten att högern gått med på detta statsutskottsbetänkande — vilket icke innehåller de utbrutna punkterna och icke heller de punkter, som skola gå till ett särskilt utskott — skulle visat någon solidarisering med den socialdemokratiska regeringens ståndpunkt.

Herr talman, jag läste upp i första början av mitt förra anförande de anteckningar, som en kammarledamot hade skrivit ned och som jag upprepade ord för ord. Nu skall jag bedja att få läsa upp det, som en annan kammarledamot alldeles oberoende av honom har antecknat, och som till punkt och pricka stämmer med detta. Och det skall få stå i mitt anförande, och jag hoppas, att statsrådet låter sitt yttrande också få stå obeskuret i protokollet, ty det skulle ju vara åtminstone någon tröst för mig, att allt står riktigt. Det har sagts, att, om det begåtts ett illdåd mot försvaret, är högern medansvarig. Vad har statsrådet för skäl att säga något sådant, trots den ståndpunkt högern ständigt intagit i försvarsfrågan? Varför skall herr statsrådet göra det? Behöver herr statsrådet den hjälpen, att herr statsrådet har högern med sig? Om herr statsrådet vill ha högern med sig även i en del andra frågor, kunde det kanske bli riktigt trevligt. Vi kanske kunde bli sams om både det ena och det andra efter herr statsrådets uppfattning. Jag tycker det är nästan, om jag så får säga, litet obehövligt för herr statsrådet att påkalla högerns hjälp nu i denna fråga i sitt eget betryckta läge.

Chefen för försvarsdepartementet herr statsrådet **Vennerström.** Herr talman! Det allra sista herr Lindman anförde var, att jag befann mig icke på statsrådsbänken i ett så betryckt läge, att jag behövde kalla högern till hjälp. Alltså, herr Lindman återtar vad han yttrade tidigare, att jag befann mig i ett synnerligen betryckt läge och därför tillgrep, som han yttrade, demagogiska utläggningar av spörsmålet. Jag ber att få tacka den store amiralen för denna för mig synnerligen angenäma reträtt.

Sedan ber jag få säga till herr Lindman, att när han uppläste vad den förste skrivit och sedermera vad den andre skrivit skulle jag vilja uttala en hemställan, att herr Lindman en annan gång är närvarande i kammaren, om han tänker hålla ett större anförande om ett anförande som hållits från statsrådsbänken. Jag skall ingalunda retuschera; jag tillhör icke den skara, som raderar i protokollen, utan vad jag yttrar det skall få stå utan vidare, och jag hemställer

Ang. utgifterna under fjärde huvudtiteln. (Forts.)
att även herr Lindman låter vad han yttrat stå. Det vet jag förresten, att han gör.

Sedan skall jag tala litet allvar och säga det, att jag vidhåller vad jag yttrat rörande de s. k. illdåden. När man ser referaten från olika högermöten, icke herr Lindmans, men vissa unghögermöten, som herr Ossbahr ingalunda står främmande för, finner man, att det säges och framkallar väldiga stormar av instämmanden, att en socialistisk regering särskilt genom undertecknad har begått ett illdåd gentemot Sveriges försvar. När jag sedermera finner, då vi behandla fjärde huvudtiteln, att betänkandet är fullkomligt enhälligt och högern medverkar med den socialistiska regeringen till genomförande av detta förslag, då vill jag verkligen ärligt säga herr Lindman, att herr Lindman borde i den politiska anständighetens namn bannlysa en sådan agitation, som innanför hans eget område framkommer icke bara i vinklarna utan även ute på de offentliga torgen.

Visserligen har herr Lindman höjt parollen om högerfronten och däri ingår det starka försvaret av nationella värden, men hängivenheten för nationella värden är ingalunda något egenartat för den svenska högern. Den finns i herr Hamrins parti, den finns hos Kullenbergstorparens parti, och jag vågar säga, att den nuvarande socialistiska regeringen har icke minst i hela sin sociala välfärdspolitik genom att tillgodose deras behov, som verkligen äro behövande, visat, att den har känsla och respekt för nationella värden.

Herr **Hamrin:** Herr talman! Jag är övertygad om att jag gör mig till tolk för mångas uppfattning, då jag säger, att det var med en viss tillfredsställelse jag, då statsutskottets utlåtande nr 4 kom i mina händer, tog del av innehållet och fann att utskottsbetänkandet innehåller 109 punkter men reservation på blott en enda av dessa. Jag gratulerar försvarsministern till den framgång han vunnit genom att ha för sig ett utskottsutlåtande, som omfattats med sådan relativ enhällighet. Det är alldeles uppenbart, att inom denna ram av många anslag icke något parti kan känna sig fullt tillfredsställt. Det är klart, att försvarsministerns meningsfränder icke alla känna sig tillfredsställda med vad som här blivit föreslaget; det är lika klart, att herr Lindman och hans parti icke kunna vara tillfredsställda med de stora och många nedskärningarna, och jag vill, herr talman, för min del deklarera, att jag icke heller är tillfredsställd — och detta av en anledning rakt motsatt den herr Anderson i Råstock framhöll. Jag finner en sådan ståndpunkt vara fullständigt ohållbar, framför allt när det gäller fjärde huvudtiteln. Men detta innebär ju icke, att vi här behöva taga upp en sådan debatt, som den som nu ägt rum, en debatt som — jag höll på att säga — icke stått på högre nivå än den som förut i kväll hållits här i kammaren. Jag skall icke försöka lägga skulden på någotdera hållet, men den är icke bara på *ett* håll, det vill jag bara konstatera.

Slutligen ett par ord till herr Ossbahr. Herr Ossbahr har åtskilligt att lära av vad en äldre socialdemokrat här uttalat, då han vittnade om att han i sin ungdom kommit med orimliga krav och haft en mängd påståenden och yrkanden. Jag hoppas, att herr Ossbahr får vara tillräckligt länge i kammaren för att inse, att han med sitt uppträdande sannerligen icke gagnat försvaret i vårt land.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag skall icke efter det förmaningstal, som nyss hölls, ytterligare förlänga debatten. Jag vill bara säga till herr Ossbahr, att jag tror, att den militära sakkunskapen i likhet med den civila sakkunskapen på olika områden är att föredraga framför det som en lekman kan prestera. Min förhoppning, att den militära sakkunskapen skall

Ang. utgifterna under fjärde huvudtiteln. (Forts.)

visa sig förstå behovet av anpassning bättre än herr Ossbahr kan göra, går icke att taga ifrån mig.

Herr **Flyg:** Herr talman! Endast ett par ord till herr Lindman. För någon timme sedan tillät han sig hålla ett mycket temperamentsfullt anförande, däri han protesterade mot den debatt, som då fördes i kammaren. Jag utgår ifrån, att herr Lindman icke hade reda på beslutet om att de ifrågavarande motionerna skulle behandlas i samband med huvudtiteln.

Anledningen till att jag nu begärde ordet är den, att jag vill framhålla, att när ett av kammarens största partier med representation i vederbörande utskott tillsammans med regeringspartiet och övriga kommer med ett enhälligt utskottsutlåtande och sedan här tager upp en debatt, där partiledaren själv med stor energi går in för att söka bevisa — trots obefintliga reservationer — att man har en egen speciell ståndpunkt, förefaller det egendomligt, att man på ett tidigare stadium protesterade mot den debatt, som då fördes. Var *den* osaklig, vet jag icke vad man skall kalla högerns uppträdande i den debatt, som nu förts — högern med den representation partiet har i utskottet och med de möjligheter att göra reservationer som det besitter. Jag har endast velat framhålla detta, framför allt med adress till dem, som tidigare protesterat här.

Härmed var överläggningen slutad. Kammaren beslöt lägga punkten till handlingarna.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkterna 4—10.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 11.

Lades till handlingarna.

Punkten 12.

Utskottets hemställan bifölls.

Vid härefter skedd föredragning av *punkten 13*, angående anslaget till de värnpliktigas avlöning, yttrade: *Ang. de värnpliktigas avlöning.*

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Då jag väckt en motion i denna fråga, skall jag be att kort och gott utan någon motivering få yrka bifall till densamma.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den av herrar Hagberg i Luleå och Brädefors i ämnet väckta motionen II: 97, i vad den avsåge förevarande anslag; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 14.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. inskrivnings-, mönstrings- och färdkostnader m. m.

Vidare föredrogs *punkten 15*, angående anslaget till inskrivnings-, mönstrings- och färdkostnader m. m.

Därvid anförde:

Herr **Brädefors:** Herr talman! Vid denna punkt föreligger en motion, som jag och herr Hagberg i Luleå väckt, och jag ber att få yrka bifall till densamma.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den av herrar Hagberg i Luleå och Brädefors i ämnet väckta motionen II: 98, i vad den avsåge förevarande anslag; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Punkterna 16—18.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. det frivilliga skytteväsendets befrämjande.

Punkten 19, angående det frivilliga skytteväsendets befrämjande.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t i punkten 22 av fjärde huvudtiteln föreslagit riksdagen medgiva, dels att av kronans äldre ammunitionspartier finge till de frivilliga skytteföreningarna under budgetåret 1933/1934 försäljas högst 2,300,000 skarpa patroner m/94 till ett pris av 5 öre för patron, inklusive hylsa, dels ock att till den vid skytteförbundens överstyrelses expedition anställda personalen, med undantag av kassaförvaltaren, finge från förefintliga reservationer under extra anslaget till det frivilliga skytteväsendets befrämjande under år 1933 utbetalas dyrtidstillägg enligt de grunder, som för samma år vore eller kunde varda bestämda i fråga om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst.

Uti två likalydande motioner, väckta, den ena av herr *L. Gunnar Bodin m. fl.* inom första kammaren (nr 164) och den andra av herr *Holmgren m. fl.* inom andra kammaren (nr 136) hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta, att för det frivilliga skytteväsendets befrämjande skulle för budgetåret 1933/1934 upptagas ett anslag under fjärde huvudtiteln å 280,875 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I) i anledning av ovanberörda motioner till det frivilliga skytteväsendets befrämjande för budgetåret 1933/1934 anvisa ett extra reservationsanslag av 82,900 kronor; samt

II) i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag medgiva,

a) att av kronans äldre ammunitionspartier finge till de frivilliga skytteföreningarna under budgetåret 1933/1934 försäljas högst 2,300,000 skarpa patroner m/94 till ett pris av 5 öre för patron, inklusive hylsa,

b) att till den vid skytteförbundens överstyrelses expedition anställda personalen, med undantag av kassaförvaltaren, finge från förefintliga reservationer under extra anslaget till det frivilliga skytteväsendets befrämjande under år 1933 utbetalas dyrtidstillägg enligt de grunder, som för samma år vore eller kunde varda bestämda i fråga om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst.

Ang. det frivilliga skytteväsendets befrämjande. (Forts.)

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Lindblad, Johan Nilsson* i Malmö, *Oscar Olsson, Walles, Bergström, Anderson* i Råstock, *Törnkvist* i Karlskrona, *Jonsson* i Eskilstuna, *Andersson* i Prästbol, *Ward* och *Högström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

I) avslå de i ämnet väckta motionerna; samt

II) i enlighet — — — (= utskottets förslag) — — — tjänst.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Jag yrkar bifall till den reservation, som är avgiven av herr Lindblad m. fl.

Herr **Holmgren:** Herr talman! Med den inställning jag har till föreliggande fråga är det klart, att jag med beklagande måste konstatera, att icke utskottet kunnat bifalla den av mig m. fl. väckta motionen om ett anslag på 280,875 kronor till det frivilliga skytteväsendet. Det gick emellertid icke att erhålla majoritet för ett sådant yrkande i statsutskottet, och vi enades under sådana omständigheter om ett anslag på 82,900 kronor, vilket är det minsta belopp, som kan ges till det frivilliga skytteväsendet under förutsättning, att man vill hålla dess organisation vid liv.

Under dylika förhållanden, herr talman, saknar jag anledning framställa något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Herr **Hamrin:** Herr talman! Då jag kommer att rösta för bifall till utskottets förslag på förevarande punkt, skall jag tillåta mig yttra några ord, särskilt som jag vet, att åtskilliga av mina politiska meningsfränder ha en annan uppfattning än jag i detta stycke — det har varit så för övrigt under de gångna tiderna också.

Jag vill bara ha sagt, att om de, som rösta för detta anslag, därigenom förmena sig deklarera någon särskild försvarsvilja gentemot andra, så göra de sig säkerligen skyldiga till överdrift; likaså de som anse, att de genom att rösta för avslag deklarera någon särskild fredsvilja eller någon anslutning till mera pacifistiska åsikter. Såsom anslaget nu har begränsats, betraktar jag det för min del såsom fullständigt jämställt och likvärdigt med det anslag på 80,000 kronor, som utgår till gymnastikföreningarnas och idrottsföreningarnas riksförbund — eller vad de nu kallas. Anslaget kommer nu att nödtorftigt hjälpa till att uppehålla själva organisationen.

Jag vill tillägga, att jag tror, att regeringen gjorde klokt i att fullfölja en tanke, som vi hade uppe i förra regeringen och som jag framförde, nämligen att uppföra anslaget i fråga på åttonde huvudtiteln, så att det även i detta avseende bleve likställt med det nyssnämnda anslaget. Somliga föredraga att gymnastisera, somliga att sparka boll eller idka annan idrott, andra tycka det är trevligare, behagligare och intressantare att på skjutbana skjuta till måls. Jag hör, herr talman, till det sistnämnda slaget av människor — det har jag gjort sedan min ungdom. Jag menar, att när man ser saken ur den synpunkten och icke lägger vare sig fredssynpunkter eller försvarssynpunkter på frågan, förefaller det en, som om både regeringen och socialdemokraterna i kammaren borde ha kunnat gå med dem, som satt anslaget så lågt som till $^1/_3$ mot vad det förut var. Den uppoffringen tycker jag, att de socialdemokratiska representanterna i statsutskottet kunnat kosta på sig. Då hade det funnits anledning att ännu mera gratulera regeringen och främst försvarsmini-

Ang. det frivilliga skytteväsendets befrämjande. (Forts.)
stern till det lyckliga resultatet av statsutskottets behandling av fjärde huvudtiteln.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Nog får man konstatera mycket i dessa överraskningarnas tider, men då man nu finner, att herr Hamrin anser, att anslaget till skytteväsendet hör hemma under kulturbudgeten, är det icke utan, att man kan ha rätt att verkligen bli förbluffad. Här har under många år särskilt från högerns sida men även ganska långt in i herr Hamrins parti förts fram den utomordentligt stora betydelse ur försvarssynpunkt som anslaget i fråga skulle ha. I dag säger herr Hamrin, att det kan vara jämställt med anslaget till gymnastik- och idrottsföreningar — eller vad han nu kan mena för sammanslutningar. Detta är på sätt och vis en bekräftelse på vad jag yttrade här i kammaren om skytteanslaget för många år sedan. Jag har nämligen icke på länge deltagit i debatten om denna sak, ty kan man icke göra annat än upprepa sina gamla skäl, kan man lika gärna tiga still. Jag nämnde då, att ur försvarssynpunkt hade icke skytterörelsen något värde, och att den kunde icke ha något värde, ty i så fall skulle detta observerats av de ansvariga på försvarsväsendets område, och dessa skulle ha givit vederbörande deltagare i skytterörelsen någon kompensation, bestående i — enligt mitt sätt att resonera — minskad värnpliktstjänstgöring. Intet sådant har inträffat. Här i debatterna har man velat räkna den frivilliga skytterörelsen som en värdefull tillgång i försvarshänseende, men då det gällt värnpliktsutbildningen, har man sagt, att man icke kunnat taga hänsyn till om vederbörande äro skickliga på detta område eller icke.

Kommer herr Hamrin igen ett annat år och säger, att skytteföreningar äro att jämställa med idrottsföreningar även om de förra skjuta skarpt, ja, då ökas min förvåning ännu mer. — Jag instämmer i herr Törnkvists yrkande.

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på såväl utskottets som reservanternas hemställan, detta på grund av att jag anser dessa skytteföreningar icke vara något annat än ett slags fascistiska sammanslutningar. Det finns ingen anledning att med statsmedel överhuvud taget i någon form lämna understöd till en sådan rörelse som skytterörelsen. Med denna motivering ber jag, som sagt, att få yrka avslag på såväl utskottets som reservanternas hemställan.

Herr **Hamrin:** Herr talman! Det är icke bara inom det parti, jag tillhör, som det rått olika uppfattning om skytteväsendets betydelse för försvaret. Det har varit och är alltjämt olika åsikter om den saken även inom det parti, som herr Anderson i Råstock tillhör. Jag ber att få erinra om att en framstående ledamot av herr Andersons i Råstock parti i första kammaren hållit ett varmhjärtat tal för anslaget, och att en annan mycket känd socialdemokrat i första kammaren instämde med honom. Och jag behöver väl icke erinra herr Anderson i Råstock om att den store socialdemokratiske hövdingen i detta land en tid talade varmt för skytteanslaget såsom ägande stor betydelse för försvaret. Jag har däremot under de sista åren, när jag sysslat med försvarsfrågan — både åren 1924 och 1925 i särskilda utskottet och sedan i någon mån i försvarskommissionen — kommit till den uppfattningen, att detta anslag icke har någon nämnvärd betydelse i försvarshänseende — ja, som det nu blir, ingen betydelse. Jag skulle i det fallet gentemot högerrepresentanterna, om de komma att uppträda här, kunna åberopa framstående aktiva militärer, högre officerare såsom auktoriteter. När anslaget nu dessutom är nedskuret

Ang. det frivilliga skytteväsendets befrämjande. (Forts.)

till 82,900 kronor, vilket belopp erfordras för att uppehålla den centrala ledningen, betraktar jag det närmast såsom ett stöd till en idrottsrörelse. Man kan ju då fråga sig: om nu den ene vill sparka boll, den andre spela bridge, den tredje skjuta till måls på en skjutbana och den fjärde springa i skog och mark med bössa på axeln, skall då staten understödja detta? Då svarar jag, som Värner Rydén en gång sade, när det var fråga om att draga in anslaget till arvoden åt kyrkomötets ledamöter: Vi skola icke gå den vägen, att vi svälta ut det hela.

Nu har regeringen föreslagit dyrtidstillägg. Men det finns icke någon lön att lägga dyrtidstillägg på. Det förefaller, som om försvarsministern icke egentligen tänkt sig, att det hela skulle försvinna, utan att det skulle finnas kvar något, då staten nu skall offra dyrtidstillägg. Låt då anslaget utgå! Jag är övertygad om att detta också blir riksdagens beslut! Måste vi avveckla det tillsammans med andra anslag, då nöden det kräver, få vi naturligtvis göra det. Men att försöka blåsa upp denna sak till en försvarsfråga eller till en fredsfråga — jag understryker jämväl det sista ordet — är, tycker jag, meningslöst och orimligt.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag vill bara konstatera, att man, så länge anslaget är tillräckligt stort, menar att det gäller en försvarsfråga; är det litet, blir det en kulturfråga.

Herr **Meyerhöffer:** Herr talman! Jag vågar icke upptaga någon sakdebatt med herr Anderson i Råstock. Men jag torde vara den ende aktive officeren här i kammaren, och jag vill såsom infanterioffícer säga, att ur försvarssynpunkt har naturligtvis skjututbildningen inom den frivilliga skytterörelsen enligt min uppfattning mycket stort värde.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, 2:o) bifall till den vid punkten fogade reservationen samt 3:o) avslag å utskottets berörda hemställan; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Eriksson i Falun, varför herr talmannen för bestämmande av kontraproposition ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna nu antogs till kontraproposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 19 av utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst samt anslagen, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för nejpropositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Holmgren, vadan namnupprop verkställdes. Därvid avgåvos 81 ja och 94 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Punkterna 20—42.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 43 och 44.
Lades till handlingarna.

Punkten 45.
Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 46.
Lades till handlingarna.

Punkterna 47—50.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 51.
Lades till handlingarna.

Punkterna 52—73.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 74—76.
Lades till handlingarna.

Punkterna 77 och 78.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 79.
Lades till handlingarna.

Punkterna 80—82.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 83.
Lades till handlingarna.

Punkterna 84—91.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 92.
Lades till handlingarna.

Punkterna 93—95.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 96.
Lades till handlingarna.

Punkten 97.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 98.

Lades till handlingarna.

Punkterna 99—103.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 104.

Lades till handlingarna.

Punkten 105.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 106.

Lades till handlingarna.

Punkterna 107—109.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 4.

Slutligen föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av kostnaderna för Sveriges deltagande i den internationella nedrustningskonferensen samt i en blivande ekonomisk världskonferens; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 5.

Herr *Hagberg* i Luleå avlämnade en av honom och herr *Brädefors* undertecknad motion, nr 523, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 216, angående anslag till bekämpande av arbetslösheten.

Denna motion bordlades.

§ 6.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående elektrifiering av banorna Göteborg—Malmö och Ängelholm—Hälsingborg;

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av kostnader för utredning rörande omarbetning av aktiebolagslagstiftningen; samt

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om anstånd för Norrbottens landsting samt Gällivare och Jukkasjärvi kommuner ävensom Kiruna municipalsamhälle med återbetalning till kronan av erlagda utskylder;

§ 7.

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden:

nr 6, angående regleringen för budgetåret 1933/1934 av utgifterna under riksstatens sjätte huvudtitel, innefattande anslagen till kommunikationsdepartementet;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av viss Svenska Tändsticks Aktiebolagets stämpelskuld;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående av viss del av det allmänna arvsfonden tillfallna arvet efter komministern Carl Axel Herman Hallonlöf;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för borgmästaren Oscar Dahlbäck m. fl. från viss dem i egenskap av magistratsledamöter ådömd ersättningsskyldighet till kronan m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 61, i anledning av väckt motion om befrielse för förre mästerlotsen K. Roos från skyldigheten att till statsverket inleverera viss lotsningsersättning; och

nr 62, i anledning av väckt motion angående utredning i syfte att statstjänstemännens löner måtte i högre grad än för närvarande göras beroende av prisen å jordbrukets produkter.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	*Jacobsson*	under	den	1, 2, 8, 9, 22 och 23			maj,	
»	*Törnkvist* i Karlskrona	»	3	dagar	fr. o. m.	den 29	april,	
»	*Nilsson* i Hörby	»	5	»	»	» 28	»	
»	*Brädefors*	»	6	»	»	» 27	»	
»	*Laurén*	»	5	»	»	» 28	»	
»	*Werner* i Hultsfred	»	3	»	»	» 28	»	
»	*Jonsson* i Mörbylånga	»	4	»	»	» 29	»	
»	*Westerdahl*	»	2	»	»	» 1	maj,	
»	*Olsson* i Golvvasta	»	3	»	»	» 27	april,	
»	*Norsell*	»	4	»	»	» 29	»	
»	*Persson* i Grytterud	»	4	»	»	» 29	»	
»	*Wallerius*	»	4	»	»	» 29	»	
»	*Johansson* i Bro	»	3	»	»	» 29	»	
»	*Andersson* i Grimbo	»	3	»	»	» 29	»	
»	*Isacsson*	»	5	»	»	» 28	»	
»	*Spångberg*	»	2	»	»	» 28	»	
»	*Vougt*	»	4	»	»	» 29	»	
»	*Weijne*	»	3	»	»	» 30	»	
»	*Pehrsson* i Göteborg	»	6	»	»	» 30	»	och
»	*Olsson* i Mora	»	6	»	»	» 27	»	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.54 e. m.

In fidem

Per Cronvall.

Stockholm 1933. Kungl. Boktryckeriet, P. A. Norstedt & Söner.

331254